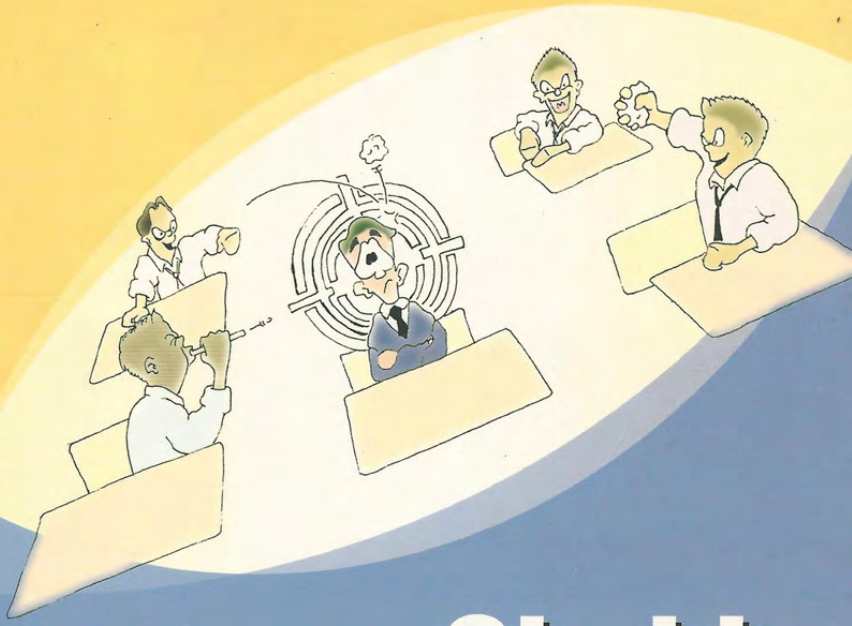

Okulda Akran İstismarı

EDİTÖR
DR. TANER GÜVENİR

KÖK yayıncılık

OKULDA AKRAN İSTİSMARI

EDİTÖR
Dr. Taner Güvenir

KÖK
yayıncılık

Bu kitabın basım ve yayım hakkı KÖK Yayıncılık'a aittir.
Fikir ve Sanat Eserleri Yasası uyarınca yazılı izin alınmaksızın alıntı yapılamaz, basılamaz, disket, video, fotokopi vb ile çoğaltılıp kullanılamaz.

ISBN 975-499-272-X
OKULDA AKRAN İSTİSMARI

Editör
Dr. Taner Güvenir

Resimleme
Can Güvenir

Yayım Hakkı: © KÖK Yayıncılık
Yayına Hazırlayan
Esin Koman
Grafik Tasarım
Demir Eser

Baskı
Başak Matbaacılık Ltd. Şti.
Kazım Karabekir Cad. No: 101/2-G İskitler / ANKARA
Tel: 0312 384 27 61

KÖK YAYINCILIK
İthalat, İhracat, Sanayi ve Ticaret Ltd. Şti.
İncesu Cad. No: 10 06670 Kolej / ANKARA
Tel: 0312 435 04 97 Faks: 0312 430 26 22
http://www.kokyayincilik.com.tr
e-posta: kokbilgi@kokyayincilik.com.tr

OKULDA AKRAN İSTİSMARI

EDİTÖR

Dr. Taner Güvenir
Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi
Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Öğretim Üyesi

AKRAN İSTİSMARI ÇALIŞMA GRUBU

BAŞKAN

Psk. Yurdanur ÖZGÜR
Karşıyaka Rehberlik ve Araştırma Merkezi Müdürü

KOORDİNATÖR

Psk. Nihal KARA

GRUP ÜYELERİ

Psk. Dan. Figen Şirikçi
Psk. Dan. Ayşe Arslan
Uzm. Psk. Dan. Özlem Ercan
Psk. Benal Alakanlar
Psk. Hale Uslu Gündüz
Uzm. Psk. Dan. Selda Öz
Psk. Nihal Güneş
Psk. Dan. Güleser Baran
Psk. Burak Adar
Psk. Dan. Ebru Gezginci Gürçay
Ayşe Tokalı
Psk. Dan. Burçin Demirbayrak
Psk. Dan. Uygar Kulkul
Psk. Dan. Saliha Karaduman

MEB Karşıyaka Rehberlik Araştırma Merkezi
Akran İstismarı Çalışma Grubu'nun Katkılarıyla

EDİTÖR HAKKINDA

Dr. Taner Güvenir; .1967 yılında Ankara'da doğdu. 1991 yılında Ege Üniversitesi Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. Erişkin psikiyatrisi uzmanlık eğitimini 1997 yılında İzmir Atatürk Devlet Hastanesi'nde tamamladı. 1998 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Ana Bilim Dalı'nda öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladı. Aynı yıl, ergen psikiyatrisi eğitimi için Londra'ya gitti. Tavistock Kliniği'nde Ergen Psikiyatrisi Eğitimi yanında, Bebek Gözlemi ve Okul Konsültasyonu eğitimi aldı ve Kuzey Londra'da alanda çalışan acil ergen ruh sağlığı ekibinde çalıştı. 2001 yılında Türkiye'ye döndü ve halen aynı üniversitede öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Ergen psikiyatristi, Analitik yönelimli psikoterapist ve psikodrama co-terapistidir. Özel ilgi alanlan, ergenlik dönemi ruhsal sorunları ve sağaltımı, okul ve kurum konsültasyonları ve bebek gözlemi eğitimidir. Psikiyatride Konsültasyon Liyezon (1999) ve Ben Hasta Değilim (2000) kitaplarında bölüm yazarı ve İnsan Olurken "Tavistock Modeli Bebek Gözlemi Eğitimi" kitapçığının (2004) çeviri editörüdür.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ

1. BÖLÜM
Giriş

2. BÖLÜM
Akran İstismarının ile İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar

3. BÖLÜM
Akran İstismarının Tanımı ve Tarihçesi

4. BÖLÜM
Akran İstismarının Türleri ve Görülme Sıklığı

5. BÖLÜM
Akran İstismarının Nedenleri

6. BÖLÜM
Akran İstismarının Yol Açtığı Sorunlar

7. BÖLÜM
Akran İstismarına Karşı Koruyucu Önlemler

8. BÖLÜM
Akran İstismarını Önleme Protokolü Oluşturma

9. BÖLÜM
Akran İstismarına Müdahale

10. BÖLÜM
Akran İstismarına Karşı Yürütülen Programların Etkinliği

11. BÖLÜM

SONUÇ

EKLER

KAYNAKLAR

TEŞEKKÜR

Bu kitap uzun ve zahmetli bir çalışmanın ürünüdür. Yüzlerce kaynak kitap, makale ve yayın incelenerek, tartışılarak, sadeleştirilerek ve deneyimlerle zenginleştirilerek hazırlanmıştır.

Bu kitabın hazırlanmasında, "okulda akran istimrarı" konusunu önemseyen ve kendi görev sorumlulukları içinde öncelikli olduğuna inanan İzmir Karşıyaka Rehberlik Araştırma Merkezi Çalışanları'nın büyük katkısı olmuştur. Başta bu kurumun müdürü Sayın Yurdanur Özgür'e ve Akran İstismarı Çalışma Grubu Koordinatörü Sayın Nihal Kara'ya ve emeği geçen tüm kurum çalışanlarına, her zaman desteğini yanımda hissettiğim hocam, Dokuz Eylül Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Başkanı Prof. Dr. Süha Miral'e, kitabın basımı için gönüllü olan ve her türlü desteği esirgemeyen KÖK Yayıncılık'a ve son olarak da kendilerine ait zamandan fedakarlık ederek bana çalışma fırsatı sunan, eşim ve kızıma çok teşekkür ederim.

ÖNSÖZ

Okullarda öğrenciler arasında yaşanan akran istismarı "*İngilizce; bullying*" yeni bir sorun değildir. Dünyanın her ülkesinde bu sorunla karşılaşılmaktadır. Uzun yıllardır, gelişmiş ülkelerin eğitim sistemi içinde akran istismarıyla mücadeleye yer verilmektedir. Bu alanda yapılan geniş çaplı araştırmalarsonucu, akran istismarının tanımı, boyutu, ülkelere, okula ve eğitim sistemine göre farklı görünümleri, akranlarını istismarı eden ve akranları tarafından istismar edilen öğrencilerin özellikleri, bu davranışın kız ve erkek öğrenciler arasındaki farklı görülme şekilleri gibi bir çok alanda çok değerli bulgulara ulaşılmıştır. Ne yazık ki, bu sorun ülkemizde henüz tam olarak tanımlanabilmiş dahi değildir. Bu kitabı derlemekteki amacımız okulların, öğretmenlerin, okul rehberlik servislerinin, velilerin, öğrencilerin ayrıca çocuk ve ergen yaş grubuyla çalışan tüm ruh sağlığı çalışanlarının bu sorunlu davranış ve sonuçları hakkında düşünmeye başlamalarına yardımcı olmaktır. Bu amaçla, son yıllarda yurt dışında yayınlanan kitap, kitapçık ve yayınlardan yararlandık. Çok fazla yeni bilgi ve araştırma verisi sunmak yerine, akran istismarı davranışı ve bu davranışın yol açtığı bireysel, okul içi sorunlar konusunda son yıllarda bu alanda çalışmalar yapan tüm uzmanlar tarafından kabul edilmiş ortak bulgulara yer verdik. Ulaşmaya çalıştığımız hedef kitle içinde toplumun her kesiminden ve her yaş grubundan okuyucunun olacağı gerçeğinden hareketle, anlatım dilimizin mümkün olduğu kadar yalın ve teknik terimlerden uzak olmasına özen gösterdik. Bu noktada, henüz Türkçesi bile bulunmayan bir kavramı/fenomeni anlatmakta zaman zaman oldukça zorlandık. Bir sorunla mücadele etmenin ilk aşaması, o sorun hakkında yeterince bilinçlenmektir, bu nedenle bazı terimlerin çevirisinde ya da tanımlamalarda yaşanan zorluklar bizi yıldırmadı. En büyük dileğimiz, bu kitabın, okullardaki eğitimin sadece bilgi ezberlemekten öte olduğuna inanan ve öğretimde kalitenin arttırılması konusunda bilinçli kitlelerin eline geçmesi ve bu alanda araştırmaların yapılmasına ve daha kapsamlı kitapların yazılmasına katkıda bulunmasıdır.

Dr. Taner Güvenir

1. BÖLÜM

GİRİŞ

BASINDAN...

ÖĞRENCİDEN ÖĞRENCİYE İŞKENCE
(30 MAYIS 2004 PAZAR BALIKESİR DHA)

Bandırma'da 11 yaşındaki H.C., bir kıza sarkıntılık eden arkadaşlarını öğretmenlere şikayet etti. H.C.'yi cezalandıran öğrenciler, üzerine idrar yaptı, çivili sopa ve kemerle dövüp vücudunda sigara söndürdü. Balıkesir'in Bandırma ilçesindeki ..... İlköğretim Okulu 5 - A sınıfı öğrencisi 11 yaşındaki H.C.'ye, öğretmenine şikayet ettiği okul arkadaşları tarafından işkence yapıldı. Bandırma ..... Mahallesi'nde oturan H.C., aynı mahallede oturan bir kıza sarkıntılık yaptıkları öne sürülen okul arkadaşları, Ö.C., H.B., T.C., M.Ç., K.A., N.S.N., E.K., M.K., Ö.A. ve G.Ş.'yi öğretmenlerine şikayet etti. İddiaya göre, okulda öğretmenleri tarafından uyarılan öğrenciler, kendilerini ihbar etmekle suçladıkları H.C.'yi önceki gün mahallede bir köşeye sıkıştırarak cezalandırmak istedi. Sürükleyerek yakındaki Atatürk Parkı'na götürdükleri H.C.'nin üzerine idrar yapan çocuklar, daha sonra küçük çocuğu çivili sopa ve kemerle dövüp vücudunda sigara söndürdüler. Arkadaşları tarafından yaralarına tuz da basılan H.C., bir süre sonra bayıldı. İşkenceci arkadaşlarının korkup kaçmasının ardından kendine gelen H.C., çıplak halde yolda sürünerek cadde kenarına kadar geldi. H.C.'yi bulan vatandaşlar, hemen küçük çocuğu hastaneye kaldırdı.

İNTERNETTEN ONLİNE İŞKENCE
(4 ŞUBAT 2004 DIŞ HABERLER SERVİSİ – MİLLİYET)

Almanya'da biri Türk dört öğrenci, okul arkadaşlarından birine 17 hafta boyunca işkence yaptıkları ve görüntüleri internetten on-line yayınladıkları gerekçesiyle gözaltına alındı. Hildesheim'de savcılığın yaptığı açıklamada 17 yaşındaki Türk öğrenci ile iki Alman ve bir Kazak öğrencinin mağduru haftada en az iki kez okuldaki bir depoda sopalarla dövdüğü ve kamera önünde soyunarak yaralarını göstermeye zorladığı bildirildi. 18 yaşındaki işkence kurbanı öğrencinin ise psikiyatrik tedaviye alındığı belirtildi.

Giriş

Sınıf ortamında öğrenciler arasında çeşitli konularda anlaşmazlıklar ve çatışmalar olabilir. Özellikle erkek öğrenciler arasında, birbirinin sınırlarını ve gücünü sınama amaçlı ve genellikle oyun motifli, saldırgan davranışlar gözlenir. Kız öğrenciler arasındaki saldırıların niteliği ise genellikle sözel ifadeler ya da söylentiler yayma şeklindedir. Eğer bir öğrenci grubunun içinde akranlarını istismar etme eğilimi olan bir (ya da daha fazla) öğrenci varsa bu durum oyunlarının içeriğini etkileyecektir. Etkileşimleri daha kaba ve şiddet içerikli olacaktır. Akran istismarı davranışı gösteren öğrencinin grubu kontrol etme, kendini gösterme ve gücünü kanıtlama isteği hemen ortama hakim olur. En ufak sürtüşmeler ya da engellenmeler saldırgan içerikli yoğun tepkilere yol açar. Bu öğrencinin (ya da öğrencilerin) fiziksel üstünlüğü nedeniyle, bu saldırgan ataklar genellikle diğerleri için rahatsız edici ve acı verici olabilir. Akranlarını istismar eden öğrenci sınıfta yenebileceğine inandığı, en güçsüz öğrenciye saldırmayı tercih etse de, diğer öğrencilerle de kavga etmekten kaçınmaz. Genel olarak kendini oldukça güçlü hisseder ve kendine güveni tamdır.

Eğer sınıfta, pasif davranan, kaygılı, güvensiz, girişken ve saldırgan davranışlardan çekinen ve fiziksel olarak zayıf bir öğrenci (potansiyel mağdur) varsa, akran istisman davranışı gösteren öğrenci onu hemen fark eder. Bu öğrenci zincirin en zayıf halkasıdır, saldırıya uğradığında karşılık veremez, kolayca korkar, sıkça ağlar ve en basit saldırı karşısında bile kendini koruyamaz. Sınıftaki diğer çocuklarla şiddet içeren oyunlar oynamaktan kaçınır. Sıklıkla kendini yalnız ve arkadaşlarından soyutlanmış hisseder. Böyle bir öğrenci, akran istismarı davranışı gösteren öğrenci için en uygun hedeftir. Onun kaygılı hali, kendini savunamaması ve hemen ağlaması saldırıda bulunan öğrencinin kendini daha üstün hissetmesini ve kontrolü

elinde bulundurmanın hazzını yaşamasını sağlayacaktır. Fakat bu kadarı da ona yetmez ve başkalarının da ona katılmasını ister. Yakın arkadaşlarını da bu öğrenciyle uğraşmaları konusunda teşvik eder. Mağdurun her zaman alay edilebilecek bir bakışı, giyinişi ya da davranışı vardır. Akran istismarı davranışı gösteren öğrenci için arkadaşlarının mağdura saldırısı, en az kendi saldırıları kadar keyif verir. Eğer bu saldırılar olumsuz sonuçlar doğurursa, her zaman geri adım atmak için açık kapı bırakır. Okuldaki yetişkinler genellikle bu gürültü patırtıya kayıtsız kalırlar ve öğrencilerin bu tür sorunları kendi aralarında çözmeleri gerektiğine inanırlar. Mağdur, okulda olan biteni ailesine anlatmaktan kaçınır.

Böylelikle sınıftaki diğer öğrenciler de bu "şamar oğlanı" ile uğraşmaya başlarlar çünkü o saldırı için güvenli bir hedeftir. Herkes onun güçsüz olduğunu, karşılık veremeyeceğini ve sınıftaki diğer güçlü öğrencilerin onu korumaya kalkmayacağını bilir. Eğer sınıfın güçlü öğrencileri ona saldırmışsa, biraz da diğerlerinin saldırmasında bir sakınca yoktur. Ne de olsa, o mızmızın tekidir ve değersizdir, saldırılmayı hak etmektedir.

Zamanla, mağdur, arkadaşları arasında giderek daha fazla soyutlanır. Zaten sınıf içinde azalmış olan değeri, açıkça yapılan alay ve saldırılarla daha da düşer. Herkes onun işe yaramaz olduğunu düşünür. Bu öğrenciyle beraber görülmenin, aşağılayıcı ve kabul edilemez bir durum olduğu düşüncesi yaygınlaşmaya başlar. Bazıları da aynı duruma düşmekten korktuğu için ona yaklaşmak istemez. Böylece, mutlak bir soyutlama tamamlanmış olur.

Yukarıda kısaca özetlediğimiz süreç öğrenciler arasında sıkça gerçekleşen akran istismarının gelişim sürecine bir örnektir. Farklı okul, farklı yaş ve akran grubunda bu süreç değişiklikler gösterecektir. Ancak temelde bu davranışın birey ve toplum sağlığına yıkıcı etkileri vardır. Ve ne yazık ki okul yönetimlerinin ve öğretmenlerin bu konuyu ele alış biçimlerinde belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

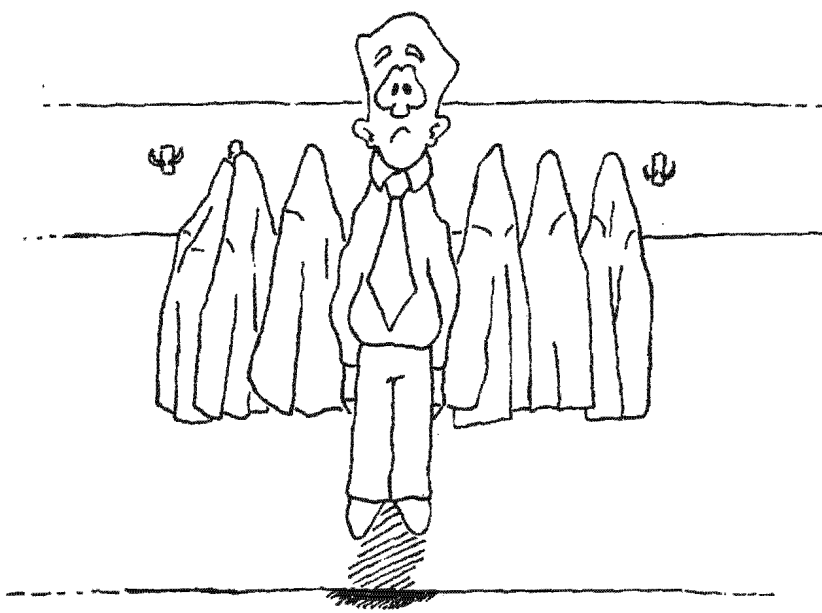
"Öğrencilere, Atatürk ilke ve inkılaplarını benimsetme; Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'na ve demokrasinin ilkelerine, insan hakları, çocuk hakları ve uluslararası sözleşmelere uygun olarak haklarını kullanma, başkalarının haklarına saygı duyma, görevini yapma ve sorumluluk yüklenebilen birey olma bilincini kazandırmak, öğrencileri kendilerine, ailelerine, topluma ve çevreye olumlu katkılar yapan, kendisi, ailesi ve çevresi ile barışık, başkalarıyla iyi ilişkiler kuran, işbirliği içinde çalışan, hoşgörülü ve paylaşmayı bilen, dürüst, erdemli, iyi ve mutlu yurttaşlar olarak yetiştirme, ...Öğrencilerin sevgi ve iletişimin desteklediği gerçek öğrenme ortamlarında düşünsel becerilerini kazanmalarına, yaratıcı güçlerini ortaya koymalarına ve kullanmalarına yardımcı olmak ilköğretim kurumlarının temel amaçları arasında yer almaktadır".
(MEB Tebliğler Dergisi Eylül 2003-2552)

Yukarıda Milli Eğitim Bakanlığı İlköğretim kurumları yönetmeliğinde de belirtildiği gibi her öğrencinin kendini güvende hissedebileceği bir ortamda eğitim görmesi temel hakkıdır ve bu ortamı sağlamak da okul yönetiminin yönetmeliklerle de belirlenmiş olan öncelikli görevlerindendir.

Şimdi, okullarımızda sıklıkla tanık olduğumuz bu sorunlu davranışa, yol açtığı sorunlara ve alınması gereken önlemlere daha ayrıntılı bir şekilde göz atalım.

2. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARIYLA İLGİLİ DOĞRU BİLİNEN YANLIŞLAR

Akran İstismarıyla İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar

"Akran istismarı davranışı gösteren öğrenciler, sevgi ve güven eksikliği hisseden ve özgüvenleri düşük olan çocuk ve gençlerdir. Bunlar kendilerini daha önemli hissedebilmek için diğer öğrencilerde kusur arama eğilimindedirler."

Doğrusu

Pek çok istismarcının kendine güveni normal düzeydedir. Saldırgan tavır sergilerler, empati kurmada güçlük yaşarlar.

"Akran istismarı davranışı gösteren öğrenciler, çevrelerinden ilgi beklerler. Onları görmezden gelirsek, istismar kendiliğinden durur."

Doğrusu

Akran istismarı davranışı gösteren öğrenci kontrol peşindedir. Göz ardı edildiğinde nadiren durur. Yetişkinler tarafından tespit edilmediği sürece istismar şiddeti genellikle giderek artar.

"Çocuklukta olur böyle şeyler."

Doğrusu

Akran istismarı davranışı büyümenin doğal bir parçası değildir. Aksine, eğer önlem alınmazsa, bu davranış yıllar içinde başka olumsuz davranışlara da dönüşmektedir. Ortaokul yıllarında akranlarını istismar eden gençlerin %60'ı, 24 yaşına kadar en az bir kere suç işlemektedir.

"Çocuklar farklı olan arkadaşlarına karşı acımazsız davranırlar."

Doğrusu

Fiziksel farklılıklar akran istismarı konusunda çok küçük bir rol oynar. Mağdurların çoğu kırılgan, aşırı kaygılı ve kendini savunamayan çocuk ve ergenler oldukları için hedef seçilmektedirler.

"Akran istismarına uğrayanlar kendilerini savunmayı ve söz konusu durumun üstesinden gelmeyi öğrenirlerse sorun ortadan kalkar."

DOĞRUSU

Akran istismarına uğrayanlar genellikle uygulayanlardan daha küçük ve fiziksel olarak zayıftır. Ayrıca genellikle destekleyici ve koruyucu arkadaşlık ilişkileri geliştirebilme becerisinden yoksundurlar. Söz konusu durumla kendi başlarına başa çıkamazlar.

"Okul büyüklüğü ya da sınıftaki öğrenci sayısının çokluğu akran istismarını daha açık hale getirmektedir."

DOĞRUSU

Sınıf ya da okul büyüklüğü ile akran istismarına uğrama arasında herhangi bir ilişki yoktur. Aslında, potansiyel akran istismarı mağdurlarının büyük okullarda bu durum karşısında kendilerine yardımcı olabilecek arkadaş bulabilme fırsatlarının arttığı yolunda bir takım bulgular vardır.

"Akran istismarlarının çoğu okul dışında gerçekleşmektedir."

DOĞRUSU

Her ne kadar bazı akran istismar olayları okula giderken, okuldan dönerken ya da okul dışında gerçekleşiyor olsa da, pek çoğu sınıflarda, koridorda ya da okul içerisindeki oyun alanlarında görülmektedir.

"Akran istismarına uğrayan öğrenci sayısı oldukça azdır."

DOĞRUSU

ABD'de öğrencilerin %20'si akran istismarı içeren davranışlara maruz kalmaktadır. Resmi tahminlere göre Amerika'da 160.000 öğrenci her gün akran istismarına uğrama korkusu ile okula gitmeyi reddetmektedir.

"Öğretmenler sınıflarındaki akran istismarından haberdardırlar."

DOĞRUSU

Akran istismar içeren davranışlar çoğu öğretmenlerin gözlerinden uzak yerlerde gerçekleşmektedir. Çoğu akran istismarı maduru istismar olayını utandıkları için ya da tekrar istismara uğrama korkusu nedeniyle bildirme konusunda isteksiz olmaktadır.

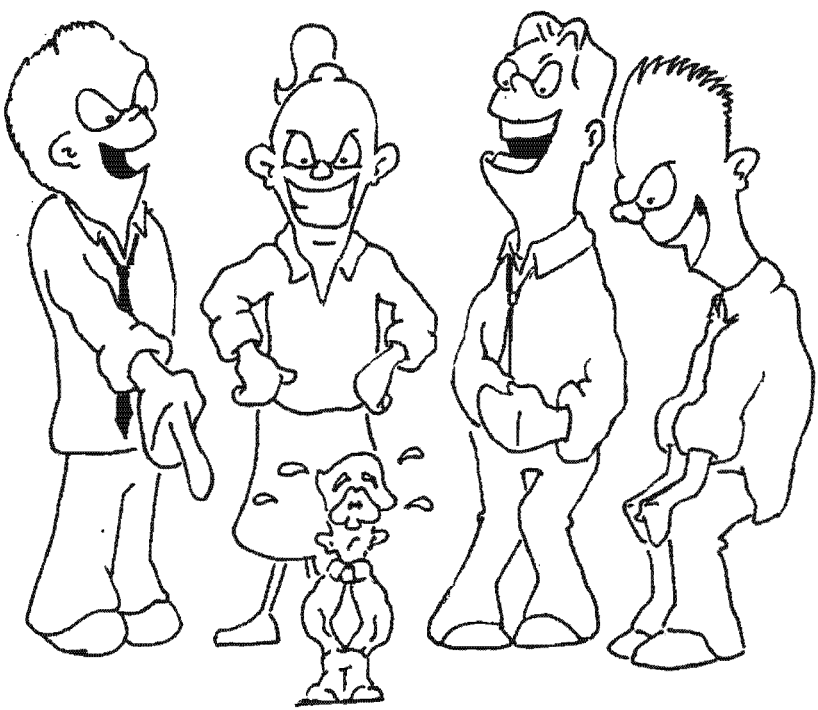
"Akran istismarı kurbanlarının; 'Asıl can yakan taş ve sopadır, takma isimler insana zarar vermez' (İngiliz) atasözünü öğrenmeleri ve uygulamaları gerekmektedir."

DOĞRUSU

Uzun süreli akran istismarına uğrayan çocuk ve ergenlerin, genellikle özgüvenleri düşüktür. Depresyon ve intihara eğilimli olabilirler. Yaşamları boyunca ruhsal sağlık sorunları yaşayan insanlar olarak kalırlar.

3. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARININ TANIMI VE TARİHÇESİ

Akran İstismarının Tanımı ve Tarihçesi

Okul çocukları arasında yaşanan akran istismarı yakın tarihlere kadar tüm dünyada "büyümenin doğal bir parçası" olarak değerlendirilirken son yıllardaki araştırmalar akran istismarının yıkıcı etkilerini daha net ve çarpıcı bir şekilde ortaya koymuştur. Akran istismarı konusunda yapılan araştırma ve sistemli çalışmaların geçmişi araştırıldığında bu kavramının oldukça yeni olduğu dikkati çekmektedir.

Dan Olweus tarafından 1970 yılında gerçekleştirilmiş olan geniş ölçekli bir araştırma projesi günümüzdeki akran istismarı sorunlarını araştıran ilk bilimsel çalışma olarak kabul edilmektedir. Son 30 yıldır, bir çok araştırmacı okul çocukları ve gençlerin yaşadığı akran istismarı konusunda araştırma ve müdahaleler üzerinde çalışmaktadır. Norveç'te 1982 yılının sonlarına doğru bazı gazetelerde 10-14 yaşları arasında üç erkek çocuğunun yaşıtları tarafından tekrarlayıcı bir şekilde akran istismarına uğradığına ve sonrasında bu çocuk ve ergenlerin ölümle sonuçlanan intihar girişimlerine dair bir haber yayınlanmıştır. Bu olay kitle yayın organları ve halk arasında büyük bir tedirginlik ve gerilim yaratmıştır. Bu olay, Norveç Milli Eğitim Bakanlığı'nın 1983 yılının sonbaharında ülke çapındaki ilk ve orta dereceli okullarda akran istismarı sorununa karşı bir kampanya başlatmasında tetikleyici rol oynamıştır. Başlangıçta bu kampanya kitlesel olarak medyanın, öğretmenlerin ve ailelerin dikkatini çekmiş ancak okul yönetimleri tarafından benimsenmemiştir. Ancak, aynı yıllarda akran istismarını önlemeye yönelik müdahale programlarının akran istismarı olaylarını azalttığı yönündeki olumlu etkilerinin saptandığı ilk sistemli çalışmalar gerçekleştirilmeye başlamıştır.

1980'lerin sonu ve 90'ların başında çocuk ve ergenler arasındaki akran istismarı Japonya, İngiltere, Hollanda, Kanada, USA, ve Avustralya gibi ülkeler başta olmak üzere bir çok ülkedeki araştırmacıların ve eğitimcilerin ilgisini çekmeye başlamıştır. İlk iş olarak, bu sorunlu davranışı doğru tanımlayabilme çabaları başlamıştır. Böylelikle, akran istismarı konusunda bir çok tanım yapılmaya çalışılmış ancak bir çoğunun oldukça genel ya da tek yönlü bir nitelik taşıdığı gözlenmiştir.

Örneğin; Heinamann 1973'de, akran istismarını "bir grubun sıra dışı olan bireye uyguladığı şiddet" olarak açıklamıştır. Burada ifade edilen sıra dışı kelimesi, bir şekilde normalin dışında kalan bireyleri belirtmek için kullanılmıştır. Bu tanımlama bazı özellikleri nedeniyle bir şekilde akranlarından farklılık gösteren öğrencileri tanımlayabildiği gibi ırkçı ya da homofobik istismarı de kapsamı içine alabilmektedir.

Olweus 1986 ve 1991 yıllarında "bir ya da birden fazla öğrenci tarafından gerçekleştirilen, zaman içinde tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, olumsuz davranışlara maruz kalan bireyin durumunu akran istismarı" olarak tanımlamıştır.

Bu tür bir tanımlama akran istismarı davranışını oldukça geniş bir çerçevede ele almaktadır. Bunun sonucu olarak, çocukların oyun esnasındaki sıradan itip kakmaları ve benzeri davranışlarını akran istismarı davranışından ayırmak oldukça zor olacaktır.

SCRE (İskoçya Eğitim Araştırmaları Konseyi)'nin hazırladığı ilk akran istismarını önleme programında akran istismarı "birini kasten, bilinçli bir şekilde incitmek, tehdit etmek ya da korkutmak" olarak tanımlanmıştır.

Bu tanımlama çocukların ve yetişkinlerin akran istismarının altında yatan bazı tutum ve düşünceleri sözel olarak tartışmalarına yardımcı olabilir; böyle bir ışma açıldığında akla şu sorular gelebilir: Birini kötü niyetle incitmek kazara incitmekten daha mı kötüdür? Eğer siz bir kişiyi incitmek istemeden eğleniyorsanız bu kişi istismar edilmiş olur mu? Eğer bu kişi üzüntü duyuyor ancak bunu sizden saklıyorsa ne

olur? Yani, herhangi bir istismar davranışının zarar verme niyetiyle yapılıp yapılmadığını anlamak ve kanıtlamak çok zordur.

Mellor'ın tanımıysa gençlere yöneliktir; "akran istismarı bir grup ya da bireyin bir diğer bireyi kırıcı ya da çirkin şeyleri tekrarlayıcı şekilde söyleyerek rahatsız etmeye çalışmasıdır. Bazen istismar edenler vurabilir ya da tekmeleyebilir, para vermeye zorlayabilir, tekrar tekrar sataşabilir. İstismara uğrayan kişi bu olayları durdurmakta zorluk yaşar ve bunun tekrarlayacağına ilişkin endişe taşır. Aşağı yukarı eşit güçte iki kişinin kavga ya da tartışması bir istismar durumu olmayabilir."

E. Roland 1989 yılında, '"Akran İstismarına Karşı Sistem Odaklı Stratejiler" adlı kitabında akran istismarını "bir bireyin ya da grubun kendini koruyamayacak birine karşı uyguladığı uzun süreli fiziksel ya da psikolojik şiddet" olarak tanımlamıştır.

Eğer bir okulda akran istismarının ne sıklıkla gerçekleştiğini araştıracak olursak soru soran ve soruyu cevaplayan kişilerin akran istismarı kelimesinden aynı şeyi anladıklarından emin olmamız son derece önemlidir. Örneğin "hiç akran istismarına uğradınız mı?" gibi bir soruya "hayır" yanıtı veren bir öğrenci sadece akran istismarını fiziksel şiddet olarak algılıyor olabilir. Öte yandan, aynı soruyu "evet" diye yanıtlayan bir öğrenci daha önce bir kere yaşadığı ve kendisini çok fazla rahatsız etmeyen bir "ad takılarak çağrılma" olayını kastediyor olabilir.

Bu nedenle yukarıdaki tanımlama çabalarından da anlaşılacağı gibi akran istismarı davranışını ölçecek bir araştırma yapmak için bu davranışın yeterince tanımlanabilmesi çok önemlidir.

Sonuç olarak günümüzde **akran istismarı;**

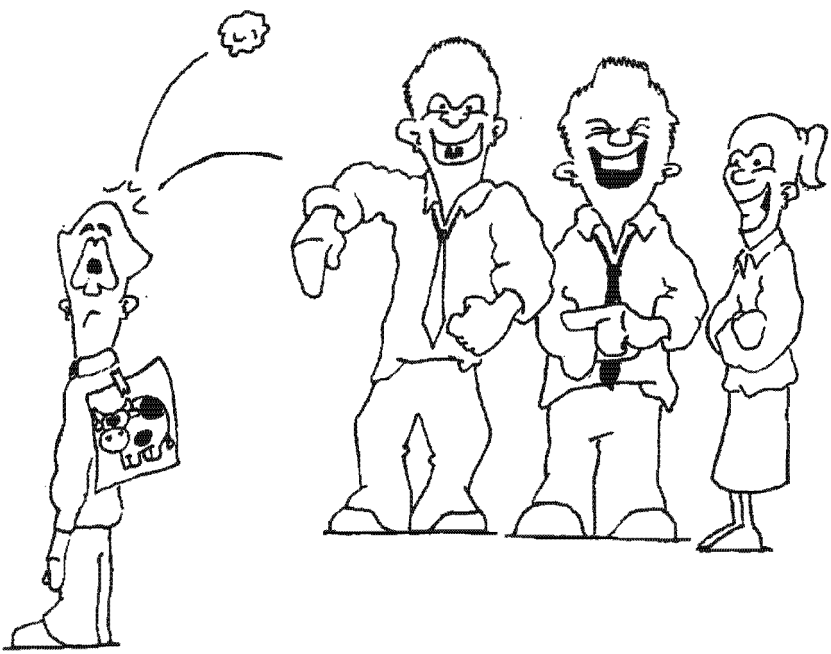
- *bir bireyin/grubun bir bireye yönelik olarak uyguladığı,*
- *tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan,*
- *gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren,*
- *zarar verici ve incitici saldırgan davranışı olarak tanımlanmaktadır.*

Normal Akran Çatışmasıyla Akran İstismarı Arasındaki Farklılıklar

Normal Akran Çatışması	Akran İstismarı
Eşit güçler; arkadaşlık var	Güçte dengesizlik; arkadaşlık yok
Arada sırada olur	Tekrarlayıcı olumsuz hareketler vardır
Ciddi değil	Ciddidir – fiziksel ve ruhsal zarara yol açar.
Güç ve dikkat arayışı yok	Güç ve kontrol arayışı var
Belli bir kazanç arayışı yok	Güç kazanmayı ya da belli bir eşyayı, parayı almayı deneme var
Pişmanlık ve sorumluluk alma vardır	Pişmanlık ve sorumluluk alma yok
Problemi çözmek için çaba sarf edilir	Problemi çözmek için çaba sarf edilmez
Eşit duygusal tepki	Sadece mağurda yoğun olumsuz duygusal tepki

4. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARININ TÜRLERİ VE GÖRÜLME SIKLIĞI

Akran İstismarının Türleri

Akran istismarı farklı türde davranışlarla karşımıza çıkabilmektedir. Akran istismarını tanımlarken sözü geçen davranışın;

- doğrudan ya da dolaylı;
- fiziksel ya da sözel olması, istismarın türünü belirler.

Doğrudan akran istismarı davranışında, akranını istismarı eden öğrenci ile mağdur karşı karşıyadır. "Ad takma" en sık görülen doğrudan akran istismarı şeklidir. Ad takmanın nedeni bireysel özellikler olabileceği gibi öğrencinin etnik kökeni, uyruğu, ırkı, cinsel yönelimi ya da bazı kısıtlılıkları ya da özürleri olabilir.

Dolaylı akran istismarında ise mağdur hakkında söylentiler yayma, gruptan dışlama, oyuna almama, aşağılayıcı mektup, mesaj gönderme gibi davranışlar görülür. Yani, akranını istismar eden öğrenciyle mağdur karşı karşıya gelmez

Akran istismarının fiziksel ya da sözel olması istismar davranışının içeriğini belirler. Bu anlamda ad takma 'sözel içerikli ve doğrudan' akran istismarı davranışı olarak da tanımlanabilir. Sözel içerikli diğer akran istismarı davranışları içinde laf atma, aşağılama, söylenti yayma, saldırgan ifadeler kullanma, tehdit etme ve benzeri davranışlar sayılabilir. Tekmeleme, vurma, istemediği davranışları yapmaya zorlama, sıkıştırma, zorla cep harçlığını ya da eşyalarını almaysa fiziksel akran istismarı davranışlarından bazılarıdır.

Akran istismarının türü cinsiyete göre farklılıklar göstermektedir. Erkek öğrenciler kız öğrencilerden daha fazla istismar eder ve edilirler. Erkekler hem kız hem erkekleri (ancak daha çok erkekleri) istismar ederken, genellikle doğrudan yolları tercih etmektedirler. Kızlarsa

genellikle hemcinslerini istismar etmeyi tercih ederken daha çok dolaylı yolları kullanırlar.

Akran istismarı olarak tanımlanan bazı davranış türleri genellikle daha geniş kapsamda ele alınan saldırgan davranış türleriyle (ırkçı ve cinsel saldırganlık gibi) örtüşür. Genel ruh sağlığına olumsuz etkileri açısından bakıldığında akran istismarıyla ırkçı ve cinsel içerikli saldırgan davranışların sonuçları benzerlik gösterir. Ancak, toplumsal dinamikleri, süreçleri ve daha farklı boyutta sosyopolitik nedenlere bağlı olan bu fenomenler akran istismarından ayrı değerlendirilmelidir. Aksi halde tüm yetişkinleri aynı fikir birliği altında toplamak ve katılımcı olmalarını sağlamakta zorluklar yaşanabilir. Çünkü, öğrenciler arasında şiddet ve saldırganlığa karşı olduğunu bildiren birçok yetişkin politik mesajlar taşıyan farklı bir protokolün altına imza atmak yerine, sessiz destekleyici durumunda kalmayı tercih edebilir. Bu nedenle akran istismarının tanımlanmasında alınacak önlemler ve müdahalenin planlanmasında bu konuların dikkate alınmasına özen gösterilmelidir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesi ve günlük yaşamın önemli bir paçası haline gelmesi sonucunda öğrenciler, internet ve mobil iletişim araçlarını sıklıkla kullanmaktadırlar. Bu durum nispeten yeni bir akran istismarı şeklinin ortaya çıkmasına neden olmuştur. İnternet siteleri, e-posta ve cep telefonu mesajları yoluyla yapılan akran istismarı giderek sıklaşmaktadır.

Akran istismarı ister sözel olsun ister fiziksel, doğurduğu sonuçlarla her şekilde çocuğa zarar verici olacaktır. İstismarin sözel ya da dolaylı türde olması çocuğun ruhsal açıdan daha az etkileneceği anlamına gelmemektedir.

Akran İstismarının Görülme Sıklığı

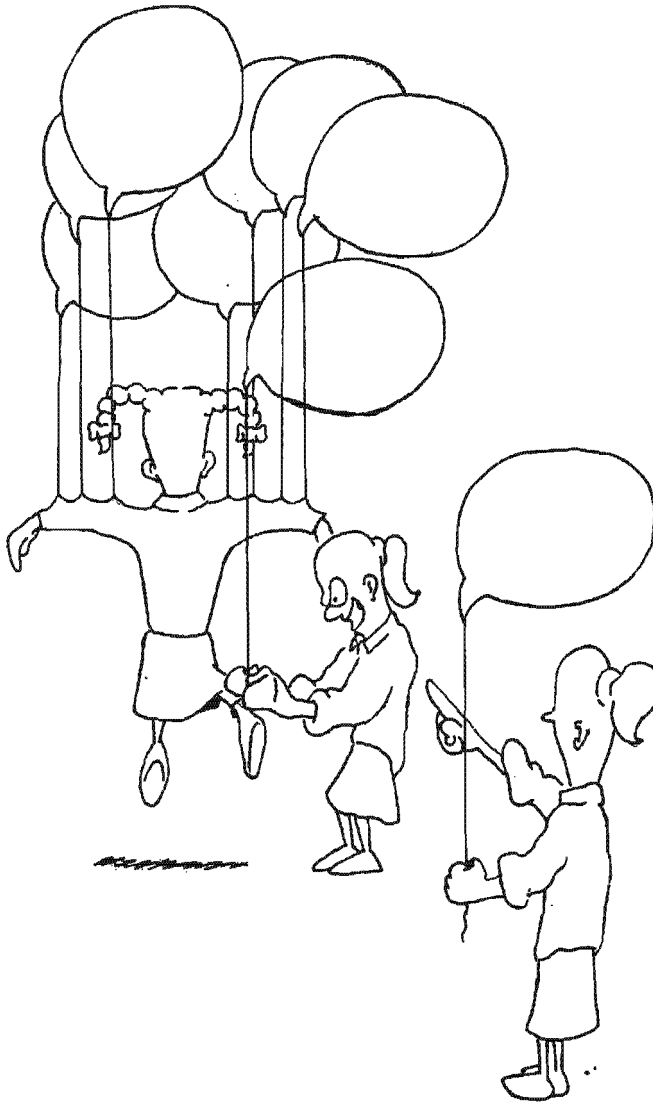
Akran istismarının tanımı istismara ilişkin bildirilen olayların sıklığını değerlendirmede önemli bir noktadır. Dar kapsamlı tanımlamalarla yapılan araştırmalarda akran istismarının görülme sıklığının daha düşük çıkmasına neden olacaktır.

Görülme sıklığını etkileyen bir diğer faktör ise; okul yönetiminin bu konuyu ele alış biçimidir. Kitabın ilerleyen bölümlerinde akran istismarı sorunuyla mücadele etmeye karar veren okullarda bu sorunun görülme sıklığının nasıl azalabileceğini beraber inceleyeceğiz.

Son olarak görülme sıklığına ilişkin bir başka belirleyici nokta ise; yaş grubudur. Akran istismarıyla karşı karşıya kalma yaşla beraber azalma eğilimi göstermektedir. Çünkü çocuklar büyüdükçe yeni baş etme becerileri geliştirebilirler. Buna ek olarak yaş ilerledikçe öğrencilerin kendilerinden fiziksel olarak daha güçlü öğrencilerle karşılaşma olasılığı azalır. Bazı araştırmalarda ilköğretim çağında akran istismarının görülme sıklığı %20-30 arasında değişirken, ortaöğretimde bu oran %10-20'lere düşmektedir.

Bazı çalışmalarda öğrencilerin %3-6'sı bir yıldan fazla süredir akran istismarıyla karşı karşıya kaldıklarını belirtmişlerdir. Yurtdışında çocuk ve ergenlere yönelik hizmet veren telefonla yardım hatlarına başvuruların %60 gibi yüksek bir oranını akran istismarı olguları oluşturmaktadır. Akran istismarının görülme sıklığı konusunda ülkemize özgü durumu yansıtan pek fazla araştırma bulunmamaktadır. M. Pişkin tarafından 2003'de Ankara ve çevresinde yapılan tarama çalışması sonuçlarına göre, ilköğretim öğrencilerinin %30'u akran istismarına uğradıklarını ve %6'sı ise akran istismarı davranışı gösterdiklerini ifade etmişlerdir.

Tüm dünyadaki araştırmacılar, genel oran olarak her 7 öğrenciden 1'inin akran istismarına uğradığını kabul etmektedir.

Akran İstismarı Davranış Kategorileri Tablosu

Üç temel akran istismarı davranış kategorisi sözel ve davranışsal olmak üzere şiddet derecelerine göre ayrılmıştır.

	Bedensel/Fiziksel Başkasının bedenine ya da malına zarar verme		Duygusal Başkasının kendilik değerine zarar verme		Sosyal Başkasının gruba kabulüne zarar verme	
Şiddet Düzeyi	Sözel	Davranışsal	Sözel	Davranışsal	Sözel	Davranışsal
1	Alay etme Fiziksel üstünlüğünü vurgulama	Tehdit edici mimikler yapma Eşyaların yerini/ şeklini değiştirme İtme/kakma Başkalarına ait eşyaları alma	Aşağılayıcı sözler İsim takma Eşya ya da giysilerle alay etme Birinin pis ve mikroplu olduğunu söyleme	Aşağılayıcı bakışlar Burnunu sıkma ya da benzeri aşağılayıcı davranışlar	Dedikodu Söylenti çıkarma ve yayma Herkesin ortasında eşya, giysi vb. alay etme	Dolaylı olarak grup dışında kalmasını sağlama
2	Dövme ile tehdit etme Hedefteki öğrenciyi suçlama	Eşyalara zarar verme Çalma Kavga başlatma Yaralama Sendeleme ya da düşmeye neden olma Saldırma	Ailesini aşağılama Telefonla rahatsız etme Zekası ya da bedensel kabiliyeti ile alay etme	Ödevleri değiştirme Ödevleri bozma Kişisel eşyaları ve giysileri bozma	Irk ya da cinsiyetini aşağılama Dedikodu ve söylentileri arttırma Diğer ilişkilerini görmezden gelme	Başkasının aptal görünmesini sağlama Gruptan dışlama
3	Sürekli ve/veya artan şekilde tehdit etme Haraç kesme Sessiz kalmasını sağlamak için tehdit etme "söylersen, görürsün...."	Eşyalara zarar verme ciddi Yangın çıkarma Isırma Kabadayılık Tekrarlayıcı tehditkar mimikler ve davranışlar Silahla saldırı	Telefonla korkutma Herkesin ortasında küçük düşürme	Dışlama Kişisel eşyalara ve giysilere zarar verme	Gruptan tamamen dışlama Ile tehdit etme	Herkesin aşağılamasını sağlama Gruptan tamamen dışlama

(Hazelden/Johnson Enstitüsü'nün, Akran İstismarına Hayır Programı'ndan alınmıştır).

5. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARININ NEDENLERİ

Akran İstismarının Nedenleri

Akran istismarının nedenleri üç ana başlık altında incelenmektedir.

- Bireysel nedenler
- Ailesel nedenler
- Okula ait nedenler

Akran İstismarının Bireysel Nedenleri

Bu bölümde akran istismarının bireysel nedenlerini incelerken akran istismarı davranışı gösteren ve akran istismarına uğrayan öğrencileri ayrı ayrı ele almak gerekmektedir.

- **Akran İstismarı Davranışı Gösteren Öğrenciler:** Bu grup öğrencileri diğerlerinden ayıran en belirgin özellikleri akranlarına karşı saldırgan tutum içinde olmalarıdır. Sıklıkla yetişkinlere (öğretmenler ve aile gibi) karşı da saldırgandırlar. Diğerleri üstünde güçlü ve baskın olma ihtiyaçları ön plandadır. Akran istismar mağdurlarıyla çok az empati kurarlar. Sıklıkla, göreceli olarak, kendilerine dair olumlu bakış açıları vardır. Genel olarak, saldırgan ve zorlayıcı davranış biçimlerine sahip olan kişilerin aslında dış görünüşlerinin altında güvensiz ve zayıf olduklarına inanılır. Yapılan araştırmalarda, bu genel bakış açısını destekleyici bulgulara ulaşılamamıştır. Bunun da ötesinde, tam tersi yönde sonuçlar alınmıştır. Bu öğrencilerin kaygı düzeyi düşük ve özgüvenleri de normal düzeydedir.

Akran istismarı konusunda saptanan bir diğer bireysel faktör öğrencinin mizacıdır. Mizaçtan kastedilen çocuğun kişilik yapısı ve kişiler arası ilişkilerde geliştirdiği davranış özellikleridir. Aktif ve dürtüsel mizaca sahip olan çocuk ve gençler istismarcı olmaya daha eğilimli olabilirler. Erkeklerde yaşıtlarına göre fiziksel güç sahibi olmak akran istismarında oldukça belirgindir. Bununla beraber fiziksel açıdan

yaşıtlarından üstün ve güçlü olan bir çok öğrencinin asla akranlarını istismar etmediği de unutulmamalıdır.

Akran istismarına katılan ancak genellikle öncü rolü oynamayan bir grup daha vardır ki bunlara pasif akran istismarcıları, seyirciler ya da yardakçılar/ işbirlikçiler adı verilmektedir. Pasif akran istismarcıları grubu güvensiz ve kaygılı öğrencilerden oluşabilir. Bu öğrenciler çoğu zaman tek başlarına istismar davranışını başlatma konusunda çekimser davranırken bir başkasının başlattığı istismar sürecine katılabilmektedirler.

Bazı araştırmalar akranlarını istismar eden öğrencilerin ortalama ya da neredeyse ortalamaya yakın bir düzeyde popüler olduklarını göstermektedir. Genellikle iki ya da üç arkadaştan oluşan, onu destekleyen ve onun gibi olmaya çalışan küçük bir grupla çevrilmiştir. Özetle tipik akran istismarcıları, saldırgan davranış biçimleriyle (özellikle erkeklerde) fiziksel üstünlüğün birlikte görüldüğü çocuk ve ergenlerdir.

Akran istismarı sıklıkla anti-sosyal ve karşıt gelme davranış sorunlarıyla birlikte görülür. Bu bakış açısıyla saldırgan ve diğerlerine karşı istismar edici olan öğrencilerin daha sonraki yaşamlarında hüküm giyme, alkol kullanma gibi sorunlu davranışlar gösterme riskinin yüksek olabileceği tahmin edilebilir. Son yıllarda yapılan birçok araştırma bu genel yargıyı doğrular niteliktedir.

Kimi zaman akran istismarı davranışı gösteren öğrenciler, ailesinin ve öğretmenlerinin beklentilerini karşılayabilecek sosyal becerilere sahip olmayan çocuk ve ergenlerdir. Bu öğrenciler, güçsüzlük, başarısızlık gibi olumsuz duygulardan kaçınmak ve kendini yetkin, başarılı hissetmek için akranlarını istismar etme yoluna gidebilir.

Akran istismarı davranışını gösteren öğrenciler genellikle ihmal ve istismarla karşı karşıya kalan öğrencilerdir. Genellikle, ilgisiz, sevgiden ve sıcaklıktan yoksun aile tutumlarıyla karşı karşıya kalmışlardır. Bu tip öğrenciler dürtüsel, öfkeli, saldırgan özelliklere sahiptirler ve duygusal

izolasyon içindedirler. Bu nedenlerden dolayı, bu öğrencilere yardım oldukça güçtür. Yardım almaktan uzak olan bu öğrencilerin, gelecekte suça eğilimli bireyler olabilecekleri unutulmamalıdır. Bu nedenle, danışmanın ikna edici ve farklı yardım etme yollarını araştırması gerekir.

Genel bir görüş olan; akran istismarı davranışı gösteren öğrencinin özünde, benlik saygısı yetersizliği, bir miktar hırpalanmışlık ya da aciz bir çocuk olduğu inancı her zaman doğrulanan bir gerçek olmadığı unutulmamalıdır. Böyle olduğu kabul edilse bile, danışmanın bu öğrencinin reddedici tutumundan dolayı, içindeki aciz çocuğa ulaşması kolay olmayacaktır.

AKRAN İSTİSMARI DAVRANIŞI GÖSTEREN ÖĞRENCİLERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ

- Genellikle benlik saygısı normal ya da normalin üstüdür.
- Saldırganlığın ve çatışmanın yoğun olduğu ailelerden gelmektedir.
- Erişkin yaşlarına gelindiğinde bu çocukların yarısından çoğu suça eğilim gösterir.
- Empati kurma yeteneğinden yoksundur.
- Duygusal izolasyonu vardır.
- Ailede model olarak görebileceği erişkinler arasında istismar yaygındır.
- Sosyal becerilerde ve ilişki kurma biçimlerinde yetersizlik vardır.
- Saldırgan ve dürtüsel mizaca sahiptir, erkeklerde fiziksel üstünlük de eşlik eder.

- AKRAN İSTİSMARINA UĞRAYAN ÖĞRENCİLER: Akran istismarına uğrayan öğrenciler genelde diğer öğrencilere göre daha sıkıntılı, hassas, sessiz ve güvensizdirler. Özellikle küçük sınıflardakiler bir başka öğrenci tarafından saldırıya uğradığında genellikle ağlayarak ve geri çekilerek tepki verirler. Mutsuz ve içine kapanıktırlar. Düşük

benlik saygısı, yani kendilerine ve bulundukları durumlara dair olumsuz algıları vardır. Sıklıkla kendilerinin başarısızlıklarını görür, kendilerini güçsüz, istenmeyen ve itici hissederler. Bu öğrenciler okulda yalnız ve dışlanmıştır. Genellikle, sınıflarında bir tane bile iyi arkadaşları yoktur. Davranışlarında saldırgan ya da aşağılayıcı değillerdir. Eğer öğrenci erkekse, büyük bir olasılıkla yaşıtlarından fiziksel olarak daha zayıf, genelde pasif ve kolayca boyun eğicidir. Böylece, davranış ve tutumlarıyla diğer öğrencilere karşı; güvensiz oldukları, kendilerine saldırıldığı zaman karşılık veremeyecekleri ve kendilerini koruyamayacakları mesajını kolaylıkla verebilirler.

Bu tip öğrencilerin aileleriyle yapılan görüşmelerde genel olarak, bu çocuk ve ergenlerin küçük yaşlardan itibaren kesinlikle aşırı temkinli ve hassas mizaca sahip oldukları ortaya konmuştur. Bu mizaç özelliklerine sahip olan erkek çocukları, ki buna fiziksel açıdan güçsüzlükle de eşlik etmiş olabilir, kendilerini akran grubu içerisinde öne çıkarma ve girişken olmada zorluklar yaşamaktadırlar. Aynı zamanda akranları tarafından tekrarlayıcı bir şekilde istismara uğramak, kaygılarını ve güvensizliklerini arttırmakta ve kendilik algılarının olumsuz yönde gelişmesine neden olmaktadır.

Akran İstismarına Uğrayan Öğrencilerin Ortak Özellikleri

- Güvensiz ve kendini koruyamayan, pasif ve boyun eğicidir.
- Utangaç ve içine kapanıktır.
- Yakın arkadaşı yoktur.
- Genellikle aşırı koruyucu ailelerinin çocuğudur.
- Farklı ırk ya da etnik grup üyesi olabilir.
- Farklı özelliklere sahip olabilir "kekeme vb."
- Özel öğrenme gereksinimi ya da engeli olabilir.
- Pahalı eşyalara sahip olabilir "son model cep telefonu vb".

• **Akran İstismarına Uğrayan Kışkırtıcı Öğrenciler:** Akran istismarına uğrayan küçük bir grup öğrenci, hem kaygılı hem de saldırgan tepki biçimlerine sahip olan kışkırtıcı mağdur özelliklerini gösterir. Bu öğrenciler sık ve yoğun bir şekilde sorun çıkarırlar ve çevresindekilerin genellikle de bütün sınıftakilerin gerilimini yükseltecek şekilde davranırlar. Bunun sonucunda sınıf içerisinde bu öğrencilere karşı olumsuz tepki gelişir. Bu öğrencilerin bazıları "hiperaktif" özellikler gösterebilir.

Okuldaki akran istismarı sorununun dinamikleri, kışkırtıcı öğrencilerin varlığı durumunda, pasif mağdurların uğradığı akran istismarı olaylarından farklılık gösterir. Bu öğrenciler genellikle diğerlerine karşılık vermeyi kışkırtan şekilde saldırgan davranışlar sergileyebilirler. Öğrenciler işlevselliği bozuk ailelerden gelmiş ve davranışlarını değiştirmek için özel yardıma ihtiyaç duyan öğrenciler olabilir.

Akran İstismarına Uğrayan Kışkırtıcı Öğrencilerin Ortak Özellikleri

- Akran istismarına uğradığında uygun olmayan şekilde karşılık verir.
- Aşırı hareketli, huzursuz, dikkatsiz, sıkıntı yaratıcı özelikleri vardır.
- Öğretmen dahil diğer yetişkinler tarafından da onaylanmaz.
- Kendinden güçsüz öğrencileri istismar etme eğilimindedir.

Akran İstismarının Ailesel Nedenleri

Şiddet öğrenilen bir davranıştır. Çocuk ve ergen, ailesinden birilerini model alma ya da onlarla özdeşim kurma eğilimindedir. Sorun çözümünde, fiziksel ceza, sözel / fiziksel saldırı ya da isim takma gibi yolların kullanıldığı ev ortamında yetişen çocuk ve ergen ailelerinin bu yönüyle özdeşim kurabilir ve onları model alabilir. Akranlarıyla olan ilişkilerini de bu model çerçevesinde yapılandırır. Kendi sorunlarının çözümünde de bu tür yöntemler kullanma eğilimindedir.

Bazı ailelerde, fiziksel güç kullanılmaz; ancak evde çok katı disiplin kuralları ve cezalar vardır. Böyle bir ortamda büyüyen çocuk öfkeli ve saldırgan olabilir. Bazı ailelerdeyse saldırganlığa karşı sonsuz hoşgörü vardır ve çocuğun davranışları için yeterli sınırlar çizilmemiştir. Kendilerini çaresiz ve kontrolsüz hissettikleri olaylar karşısında bu tür çocuklar, kontrol duygusunu yaşayabilmek için diğer çocukları istismar edebilirler.

Soru: *Akranlarını istismar eden çocuk ve ergenlerin saldırgan davranış özellikleri gösterdikleri bilinen bir gerçektir. Çocuğun yetiştirilmesinde hangi durumlar saldırgan tepkilerin gelişmesinde etkilidir?*
Yanıt: Bu sorunun cevabını araştıran birçok çalışmada bazı çocuk yetiştirme biçimlerinin çocukların büyüdüğü zaman saldırgan ve istismarcı olmalarına yol açtığı saptanmıştır. Çocuğa karşı yetersiz ilgi ve sevgi gösterilmesi, evdeki saldırgan davranışların model alınması ve ailenin çocuğun davranışlarını yeterli düzeyde izleyip denetim altına alamaması, saldırgan ve istismarcı davranışların meydana gelmesi için uygun ortamlar yaratabilir. Saldırgan davranışın model alınması, ailede fiziksel ve sözel şiddetin hem çocuğa hem de aile bireylerine karşı uygulanmasını içerir. Çocuk ve ergenin evde aileden (ya da tam tersi) şiddet görmesi, kardeşler arası istismara uğraması, her yaştan çocuğu olumsuz yönde etkilendiği gözlenmiştir.

Araştırmalar çocuk ve ergenlerin saldırgan tepkiler geliştirmesinde dört önemli etken ortaya koymuştur.

- Ailenin, özellikle de çocuğun bakımını üstlenen kişinin (genellikle anne) temel duygusal yaklaşımıdır. Yaşamın ilk yıllarında çocuğa yönelik yetersiz ilgi ve sevgiyle belirginleşen olumsuz tutum, açık bir şekilde çocuğun ileriki yıllarda diğer insanlara karşı saldırgan ve acımasız olması riskini arttırmaktadır.

- Bakımını üstlenen kişi ya da kişiler çocuğun saldırgan davranışlarına izin verici tutumlar sergileme önemli bir etkendir. Eğer bakımını üstlenen kişi ya da kişiler çocuğunun akranlarına, kardeşlerine

ve yetişkinlere karşı sergilediği şiddet içeren davranışlara kesin sınırlandırmalar getiremiyorsa, izin verici bir tutum sergiliyorsa, çocuğun saldırganlık düzeyi artacaktır. Sonuç olarak, çocukluk ve ergenlik çağında yetersiz ilgi, sevgi ve bakım verilmesi ve bunlara ek olarak çok fazla özgürlüğün tanınması, çocuk ve ergende saldırgan davranış örüntülerinin gelişmesine neden olabileceğini söylemek mümkündür.

- Ailenin çocuğu yetiştirirken güç kullanması. Bu durum çocuğun saldırgan davranışlarını arttırır. Bu bulgu, "şiddet şiddeti doğurur" sözünü doğrulamaktadır. Çocuk yetiştirirken açık kurallar koymak ve sınırlamalar getirmek önemlidir Bunları cezaya dönüştürmemek gerekir.

- Çocuğun mizacı da saldırgan davranışlar geliştirmesinde rol oynar. Aşırı hareketli ve öfke nöbetleri olan çocuklar daha sakin çocuklara oranla daha fazla saldırgan tutumlar geliştireceklerdir. Bu etkenin diğerlerine göre daha düşük olduğu gözlenmiştir.

Her akran istismarı olayında çok farklı ailesel nedenler ve dinamikler etkili olabilmekle birlikte yukarıda sıralanan etkenler öncelikli olabilir. Bunlar genel olarak değerlendirildiğinde şu önemli görüş ortaya çıkar; "çocuk yetiştirirken bakımını üstlenen kişi ya da kişilerin sevgi ve ilgi göstermesi, izin verilen ve verilmeyen davranışlara yönelik açık ve kesin çizgilerinin oluşturulması ve cezanın dışında yöntemlerin kullanılması, çocuğun uyumlu ve bağımsız bir kişilik geliştirmesini sağlayacaktır".

Bu görüş ister kız, ister erkek her yaş çocuk için geçerlidir. Ailenin, çocuğu ergenliğe doğru ilerlerken; arkadaşlarının kimler olduğunu, neler yaptığını izlemesi ve ona rehberlik etmesi önemlidir. Akran istismarları, anti-sosyal ve suç içeren davranışların bir çoğu, ailelerin çocuklarının ne yaptığını bilmedikleri zaman dilimlerinde ya da aile ve diğer yetişkinlerin başka işlerle meşgul olduğu zamanlarda ortaya çıkmaktadır.

Saldırgan davranış örüntülerinin gelişiminde çocuk yetiştirme tutumlarının yanı sıra aile içi ilişki özellikleri de önemli rol oynar.

Aile içinde çıkan çatışmalar, düşünce ayrılıkları ve açık tartışmalar (boşanmaya kadar gitse de gitmese de) güvensiz bir ev ortamı yaratarak yukarıda anlatılan olumsuz çocuk yetiştirme tutumlarının ortaya çıkmasına neden olacaktır.

Yetişkinler birbirleriyle yaşadıkları çatışmalarda, çocukları olası bir zarardan korumak için, çocuktan taraf olmasını istememelidir. Bazı araştırmalar, aile içi çatışmaların aileler tarafından çocuklardan uzak, özel bir yerde yapılmasının, çocukların önünde yapılmasından çok daha az zarar verici olduğunu göstermiştir.

Bazı çalışmalarda ailenin sosyoekonomik durumları, gelir ve, eğitim düzeyi, ev ortamı gibi etkenlerin, çocuk ve ergenlerin saldırganlık düzeyleriyle ilişkili olmadığı saptanmıştır. Saldırgan olan ve olmayan öğrenciler, her düzeyde sosyal sınıftan gelebilmekte ve aynı durum mağdur içinde söz konusu olmaktadır. Buna bağlı olarak bir çocuğun akran istismarını içeren davranış göstermesi ya da akran istismarına uğraması ailenin sosyoekonomik durumuna bağlamak doğru olmayacaktır. Aynı zamanda yukarıda belirttiğimiz dört etkenle ailenin sosyoekonomik durumu arasında da bir ilişki bulunamamıştır.

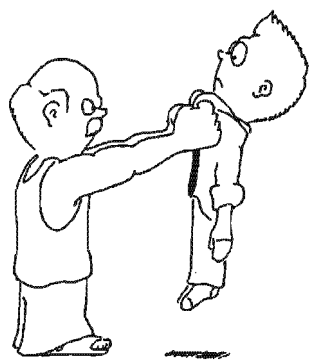
Akran istismarına uğrayan erkek çocuklarıyla yapılan bazı çalışmalardan elde edilen veriler, bu çocukların aileleri, özellikle anneleriyle diğer erkek çocuklara oranla daha yakın bir ilişkilerinin bulunduğunu göstermiştir. Aşırı koruyucu ailenin yaratabileceği bu tür duyarlılık, akran istismarının hem nedeni hem de sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Kaygılı ve güvensiz bir çocuğun akran istismarı mağduru olma riskini azaltmak için ailenin çocuğu daha özgür, kendine güvenli ve akranları arasında daha girişken olmaya teşvik etmesi gerekmektedir.

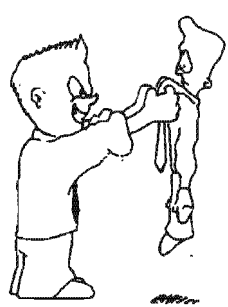
Akran İstismarının Okula Ait Nedenleri

Okulun sosyal yapısı ve öğrenci davranışlarını denetleme-izlemeye yönelik çalışmalar, akran istismarı sorunlarının sıklığı ve çeşitliliği açısından önemli rol oynar. Müdür, müdür yardımcıları ve

öğretmenlerin akran istismarına neden olabilecek (bireysel ve ailesel) etkenler üzerinde kontrol sahibi olmamalarına karşın, akran istismarını azaltmak için denetimi arttırmaları, gerekli önlemleri almaları ve okulun havasını olumlu yönde değiştirmeleri mümkündür.

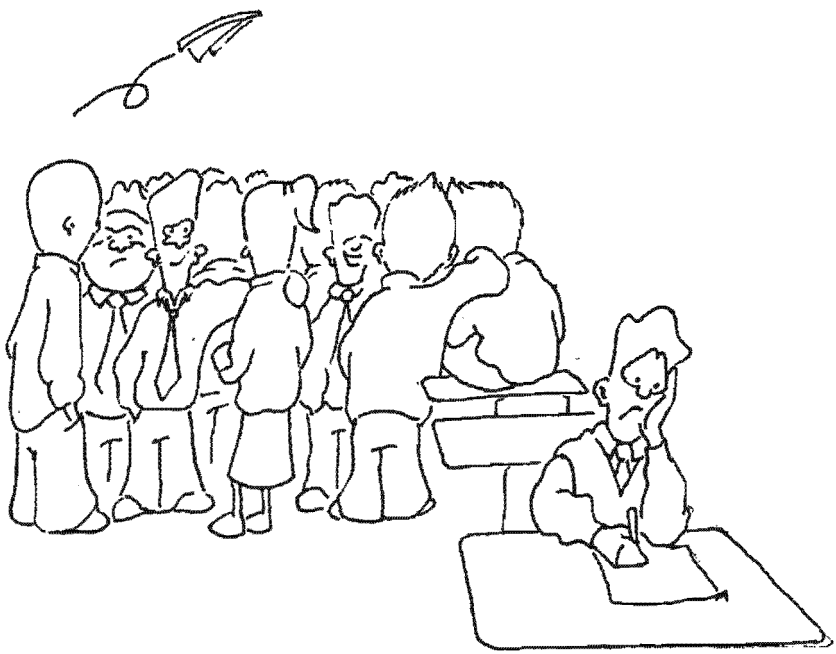
Çocuğun ev ortamında yetersiz denetlenmesi akran istismarı davranışlarının gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Aynı zamanda öğrencinin okul ortamındaki, özellikle oyun alanları, okul bahçesi ve okul yolundaki yetersiz denetimi akran istismarı sorunlarının artmasına neden olacaktır. Bir akran istismarına yetişkinler tarafından yapılacak olan her türlü müdahale ya da uyarı son derece önemlidir. Okulun sosyal ortamı, genel havası bütün öğrencilere karşı sıcak ve kabul edici olmalıdır. Dolayısıyla, okul yönetiminin ve öğretmenlerin, her türlü saldırgan davranış karşısında, öğrenci tutumlarını izlemesi ve müdahale etmesi sorunun giderilmesindeki en önemli unsurdur.

6. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARININ YOL AÇTIĞI SORUNLAR

Akran İstismarının Yol Açtığı Sorunlar

Okullarda akran istismarının sonuçları üzerine yapılan araştırmaların büyük bir bölümü akranları tarafından ısrarlı bir şekilde istismar edilen çocuk ve ergenlerin yaşadığı sağlık sorunları üzerine odaklanmıştır. Araştırma sonuçları akranları tarafından istismar edilen öğrencilerin diğerleriyle karşılaştırıldığında çarpıcı bir şekilde daha çok ruhsal rahatsızlıklara ve sosyal uyum sorunlarına sahip olduklarını ve yüksek düzeyde psikolojik stres ve fiziksel hastalık belirtileri gösterdiklerini ortaya koymuştur.

Akran istismarı davranışı gösteren öğrencilerin bir çoğu ise bu davranışlarını yetişkinliğe taşırlar. Bu davranışlar ileride suç davranışlarına dönüşebilir. Bu nedenlerden ötürü, okullarımızda akran istismarını durdurma konusunda ciddi önlemler alınması gerekmektedir.

Akran istismarının yol açtığı sorunları; ruhsal, akademik ve sosyal durumları olmak üzere üç farklı boyutta inceleyebiliriz.

Akran İstismarının Yol Açtığı Ruhsal Sorunlar

Akran istismarına uğramış kişilerin verdiği en genel ruhsal tepkiler arasında; huzursuzluk, tekrarlayan çağrışımsız anılar, panik ve gerginlik hissi ve konsantre bozukluğu sayılmaktadır. Bu tepkiler travma sonrası yaşanan stres tepkileriyle örtüşmektedir. Bu da bize akran istismarının ruhsal yapıda yarattığı hasarın boyutları hakkında bir fikir verebilir. Akran istismarına uğradığı rapor edilen 3000 ilkokul çocuğu üzerinde yapılan geniş çaplı bir araştırmada, bu çocukların daha sık uyku bozukluğu, alt ıslatma, mutsuzluk, baş ağrısı ve karın ağrısı gibi

yakınmaları olduğu saptanmıştır. Akran istismarının sıklığının artması her türlü sağlık sorunun ortay çıkmasını doğru orantılı olarak arttırır.

Uzun süre akran istismarına uğramak önceden varolan ruhsal sorunun ya da çatışmanın artmasına da yol açabilir (örn. kekeleme). Yetişkinlik döneminde kekeleme sorunu olan kişilerde yapılan bir aştırmada %80'den fazlasının ilkokul döneminde akran istismarına uğradığı gösterilmiştir. Bu kişilerin büyük bir çoğunluğu, var olan sosyal sorunlarının, istismara uğramayla birlikte daha da kötüye gittiğini, konuşma güçlüklerinin ve genel kaygı düzeylerinin arttığını, kendine güven ve benlik saygısında azalma ve arkadaşlık kurmada güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Araştırmacılar, ilkokul çağındaki çocukların baş ağrısı, karın ağrısı, mutsuzluk, alt ıslatma ve uyku sorunu yakınmalarıyla hastanelere başvurduğunu, bu çocukların değerlendirilmesinde akran istismarına uğramış olabileceklerinin göz önünde bulundurulması gerektiğini vurgulamaktadır. Akran istismarının yol açtığı sorunların en ağırı ve beklide en ciddi olanı kuşkusuz az sayıda da olsa bazı öğrencilerin intihara teşebbüs etmesidir. Bu öğrenciler ve belki de diğer mağdurlar için yaşadıkları olayları başkalarına anlatmadaki güçlükleri akran istismarı ve yol açtığı sorunlarla mücadeledeki en önemli engeldir.

Okullarda yapılan bir çok çalışmada uzun süreli akran istismarına maruz kalan öğrencilerin benlik saygısı, kendine güven, kaygı ve güvensizlik duygularındaki sıklık araştırılmıştır. Rigby ve arkadaşlarının yaptığı bir araştırmada haftada en az bir kere akran istismarına uğrayan öğrencilerde genel depresyon, intihar düşünceleri ve fiziksel yakınmaların, istismara uğramayanlara oranla anlamlı olarak daha yüksek olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer bir çalışmada, akran istismarına uğrayan öğrencilerin daha fazla fiziksel yakınma, depresyon benzeri duygulanım ve kendilik algılarında olumsuzluk, istismara uğramayanlara oranla daha yüksek bulunmuştur. Bu öğrenciler akran istismarına uğramayanlara oranla kendilerini daha sıklıkla, hasta ve kaygılı olarak tanımlamaktadırlar.

Benlik saygısı ve akran istismarı arasındaki ilişkiyi araştıran bir seri çalışmadan elde edilen bazı sonuçlar şöyledir:

- Akran istismarına uğrayan öğrenci grubu içinde yüksek benlik saygısına sahip olan öğrenciler, düşük benlik saygısına sahip olanlara oranla anlamlı düzeyde daha düşük stres düzeyi tanımlamışlardır.

- Akran istismarına uğradıkları saptanan öğrenciler, benlik saygısının düşmesine bağlı olarak sürekli artan ruhsal sağlık sorunları göstermektedirler.

- Düşük benlik saygısına sahip olan öğrenciler, yüksek benlik saygısına sahip olan öğrencilere oranla, akran istismarına uğradıklarında pasif ya da saldırgan şekilde tepki verirler, diğer bir deyişle tepkileri kontrollü değildir.

Tüm bunlara ek olarak akran istismarına tanık olmanın özellikle küçük yaş çocuk ve ergenlerde sıkıntı, moral bozukluğu ve kaçınma duygularına yol açtığı saptanmıştır. Bu durum akran istismarına uğrayan çocukla kurulan özdeşimden çok, sıranın kendisine ne zaman geleceği kaygısından doğmaktadır.

Akranlarını istismar eden çocuk ve ergenlerin, davranışlarının zaman içindeki gelişimini izleyen uzun dönemli çalışmalarda bu çocukların yarısından fazlasının 20'li yaşlara geldiklerinde suç niteliği taşıyan davranışlar gösterdikleri saptanmıştır.

Kısaca, akran istismarına uğrayan çocuk ve ergenlerin büyük bir bölümünün hafif ve orta düzeyde psikolojik sorunları ortaya çıkar. Bu çocuk ve ergenlerin daha küçük bir bölümüyse bazen psikosomatik (ruhsal kökenli bedensel yakınmalar) bazen de sosyal izolasyon ve dışlanma şeklinde ciddi ruhsal problemler yaşarlar. Uzun dönemde insan ilişkilerinde uyumsuz bazı davranış örüntüleri geliştirirler.

Akran İstismarının Yol Açtığı Ruhsal Sorunlar

- Var olan sorunların daha çok artması (kekemelik)
- Uyku sorunları
- Gece işemeleri
- Depresyon
- Somatik yakınmalar
- Okul fobisi
- İntihar düşünceleri ve girişimi

Akran İstismarının Yol Açtığı Akademik Sorunlar

Akran istismarına uğrayan öğrenciler sıklıkla okuldan korkarlar, okulu güvensiz ve mutsuz bir yer olarak algılarlar. Ayrıca yapılan bir çok araştırma uzun süreli okul devamsızlığının altında akran istismarına uğrama korkusu ya da gerçekten akran istismarına uğramış olmanın önemli bir etken olduğunu ortaya koymuştur. Amerika'da 8. sınıf öğrencilerinin %50'si ayda en az bir günlerini okulda akran istismarına uğramaktan korktukları için evde kalarak geçirmektedirler. Bazı öğrenciler aşağılanma ve horlanmayla başa çıkamayıp sınıfta kalabilir hatta okulu bırakabilirler.

Akran İstismarının Yol Açtığı Akademik Sorunlar

- Ders başarısında düşme
- Konsantrasyon kaybı
- Ders içi uyumsuzluk
- Okul reddi

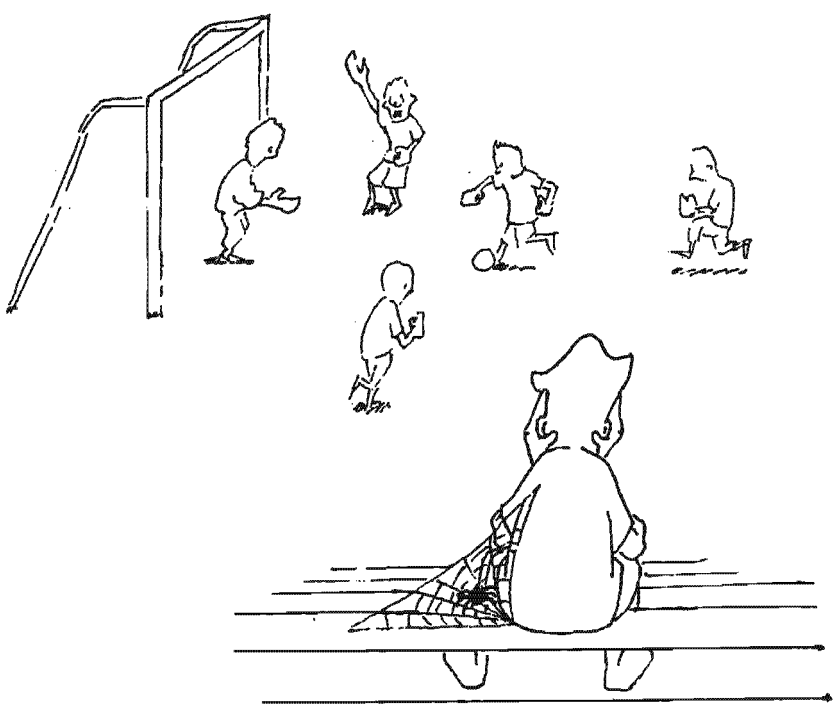
Akran İstismarının Yol Açtığı Sosyal Sorunlar

Akran istismarı davranışının, normal gelişimin bir parçası olduğunu iddia edenler çıkabilir. Ancak bu olumsuz davranışın mağdurlar üzerinde olağanüstü yıkıcı bir etkisi vardır. Bu etki onların yaşamlarında iz bırakır, onlarla yetişkinliğe kadar büyür ve gelişir. Akran istismarına maruz kalmış kişiler mutluluklarını ve başarılarını yeterince yaşayamazlar çünkü mutlu bir yaşamı hak etmediklerini düşünürler. Bunun sonucu olarak sosyal ve duygusal sorunlar yaşarlar.

Arkadaşlık kurmak ve sürdürmek onlar için çok güçtür. Bu sorunlar yetişkinlikte de ilerleyerek devam eder ve ağır sosyal uyum sorunları ortaya çıkabilir.

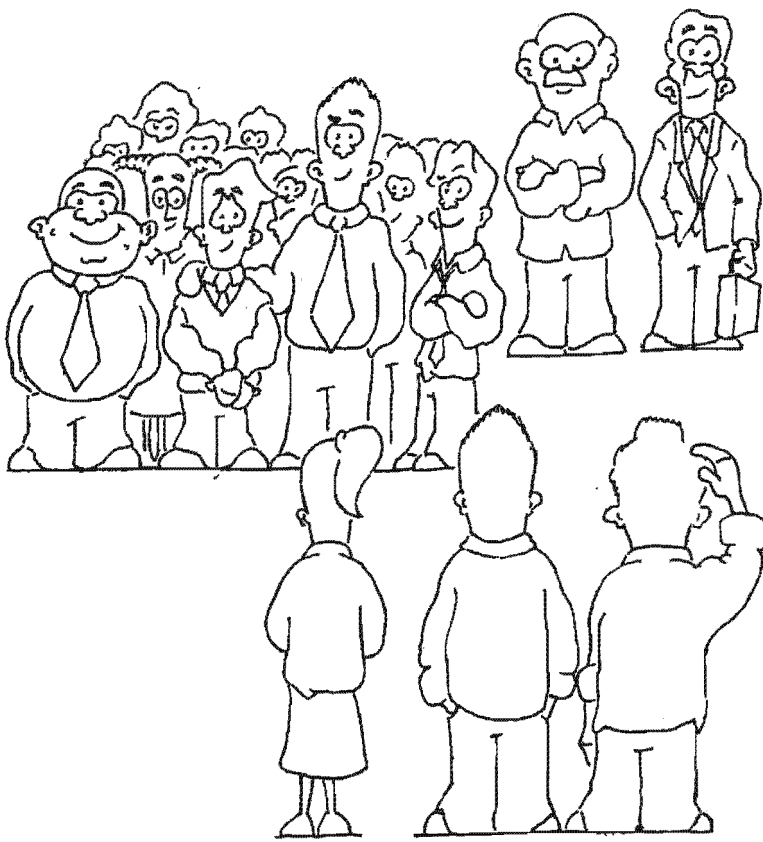
Akran İstismarının Yol Açtığı Sosyal Beceri Sorunları:

- Düşük benlik saygısı
- Azalmış kendine güven
- Olumsuz kendilik algısı
- Arkadaşları tarafından ihmal edildiği duygusu
- Güvensizlik ve içine kapanıklık
- Utangaçlık

7. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARINA KARŞI KORUYUCU ÖNLEMLER

Akran İstismarına Karşı Koruyucu Önlemler

Akran istismarı doğası gereği öğrenci için fiziksel ve ruhsal açıdan son derece yıkıcı, yıpratıcı bir deneyimdir. Şüphesiz hiç kimse kendisinin ya da sevdiklerinin bu durumla karşı karşıya kalmasını istemez. Ancak akran istismarı, yapılan araştırmaların da kesin olarak ortaya koyduğu üzere oldukça yaygın görülen bir sorundur ve bu sorunu görmezden gelmek istismarın birey ve toplum üzerindeki kısa ve uzun vadeli tüm yıkıcı etkilerine seyirci kalmak anlamına gelecektir.

Akran istismarını önleme aşamasında hem birey, hem aile, hem de okul düzeyinde yapılabilecek bir çok girişim vardır. Ancak akran istismarı okulun, öğretmenlerin, ailelerin ya da öğrencilerin tek başlarına hareket ederek önleyebilecekleri bir sorun değildir. Okullar akran istismarıyla baş etme konusunda kritik bir noktada bulunmaktadırlar. Bu konuya dikkat çekilmesi, öğrenci ve velilerin bilgilendirilmesi, toplumda akran istismarı gerçeği hakkında farkındalık oluşturulması ve işbirliğinin sağlanması aşamasında okulların üstleneceği rol tartışmasız çok önemlidir. Yapılan araştırmalar bu tür bir işbirliğinin akran istismarını önlemede son derece etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Bir önleme programının yapılandırılması ve uygulanmasında öncelikli olarak herkes tarafından anlaşılabilecek açık hedefler belirlenmelidir. Belirlenen hedefler akran istismarına uğrayan ve akranlarını istismar eden öğrencilere doğru desteği vermeli dolayısıyla olumlu değişimleri sağlamalıdır. Okul ortamında akran istismarına karşı duyarlılık geliştirilmesi için; okul personeli, öğrenci ve velilerin bu amaç doğrultusunda bilgilendirilmesini gerektirmektedir. Genel farkındalık, konuya karşı beklenen duyarlılık ve uzlaşma bu şekilde arttırılabilir.

Bu çerçevede, akran istismarına karşı bilinçli, güçlü, dayanıklı, baş etme yolları gelişmiş bireyler olabilmek, akran istismarının en aza indirebilmek ve dahası ortadan kaldırabilmek için okul yönetiminin, personelinin, öğretmenlerin, öğrenci ve velilerin temel hedefleri şunlar olmalıdır;

- akran istismarı konusunda farkındalığın arttırılması,

- akran istismarı davranışlarına uğrayan öğrencilere destek olmak ve akran istismarına karşı bir düşünce biçimi geliştirip, benimsemelerine yardımcı olunması,

- başarıyı etkileyen devamsızlık, okuldan kaçma, çete oluşturma, şiddet ve diğer davranım sorunları gibi durumların ortaya çıkmasının önlenmesi,

- intihar vb. okul açısından tüm öğrencileri de etkileyecek olumsuzlukları ortaya çıkmasının önlenmesi,

- başarıyı, sosyal ve duygusal doyumu yükseltmek için, destekleyici, yardım etme davranışı gelişmiş, iyi arkadaşlık ilişkileri kurulabilen, sıcak, olumlu sınıf ortamlarının oluşturulması,

- akran istismarının kısa ve uzun dönemli sonuçlarını önceden görerek, önleyici çalışmalar ve zamanında müdahale konusunda bilgi ve tecrübe kazanılması.

Önlemeye yönelik uygulamaları ve çalışmaları genel olarak birey, aile ve okul olmak üzere üç temel düzeyde değerlendirmek mümkündür. Her düzeyde yapılacak olan önleyici çalışmaların koordineli bir şekilde yürütülmesi önleme programlarının etkisini güçlendirecektir.

Akran İstismarını Bireysel Düzeyde Önleme Yaklaşımları

Öğrenciler, akran istismarını önlemeye yönelik çalışmalarının en önemli parçasıdır. Akran istismarı sadece akranlarını istismar edenler

ve edilenler arasında süregelen bir sorun değildir. Akran grubu içinde yaşanan karmaşık dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olan bir sahnedir.

Bireysel önleyici yaklaşımlar kapsamında değerlendirilebilecek uygulamalar arasında belki de en önemlisi, özgüven geliştirme ve girişkenlik eğitimidir. Girişkenlik eğitimi belli bir oranda pasif ve çekingen olan öğrencilerin sosyal uyumlarını arttırabileceği gibi, akran istismarına maruz kalan ya da yüksek risk taşıyan öğrencilerin olumlu bir sosyal ortam içinde kendilerini ifade edebilmelerine ve kendilerini koruyabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Bunun dışında yapılan araştırmalar akranlarını istismar etme eğiliminde olan bazı öğrencilerin, bu davranışları girişken ya da atılgan davranışlar olarak algıladıklarını ortaya koymuştur. Saldırgan davranış ve girişken davranışlara yönelik farkındalık kazanan ve daha uygun davranış biçimlerini benimseyen öğrenciler akran istismarı olayları karşısında daha sağlıklı tepkiler göstermektedirler.

Akran istisman karşısında "uygun başa çıkma yollarını" geliştirme konusunda öğrencilerin bilgilendirilmesi, denetlenmesi ve desteklenmesi gerekmektedir. Akran istismarı olaylarına tanık olan öğrenciler kendilerini çoğu zaman rahatsız hissetmekte ancak ne yapacaklarını da bilememektedirler. Olayın içine sürüklenebilmekte ve kendilerini istismarın bir parçası olmuş halde bulabilmektedirler. "*Hiç bir şey yapmayan*" ve sadece olanları izlemekle yetinen öğrenciler, akranlarını istismar eden öğrencinin, bu davranışının arkadaşları tarafından onaylandığını düşünmesine neden olmaktadırlar. Öğrencilerin bu tür durumlarla karşılaştıklarında nasıl davranacaklan konusunda daha önceden bilgilendirilmeleri, bu gibi olaylara hazırlıklı olma düzeylerini yükseltip ve uygun başa çıkma yollarını kullanarak, görebilecekleri zararı en aza indirecektir.

Bireysel düzeyde önleyici yaklaşımlar kapsamında değerlendirilebilecek bir diğer önemli uygulama da "*Akran Destek Sistemi*" (ADS) uygulamasıdır.

Akran istismarına uğrayan öğrencilerinin en belirgin özellikleri akranlarıyla sağlıklı sosyal ilişkiler geliştirme konusunda yaşadıkları güçlüklerdir. Sosyal uyum ve iletişim becerileri yeterince gelişmemiş olan bu çocuk ve ergenlerin akran grubu içinde desteklenmesi amacıyla oluşturulan ADS, risk taşıyan ve akran istismarına uğrayan öğrencilerin korunması ve sosyal uyumumun sağlanması açısından olumlu sonuçlar vermektedir. Bu nedenle, akran destek gruplarında öğrenciler birçok konuya yapıcı ve üretken bir şekilde yaklaşmayı öğrenmektedirler. ADS spesifik olarak akran istismarına uğrama riski taşıyan öğrencilerin ihtiyaçlarına da cevap verecek biçimde düzenlenmelidir.

Akran destek sisteminin işlevsel olduğu alanlar;

- genel olarak okul alanında akran istismarı sorunlarının en çok yaşandığı bölümlerin belirlenmesinde,

- okul, aile ve yetkili olan herkes ile müdahale şeması üzerinde anlaşmaya varılmasında,

- öğrencilerin bu şemada yer alması, belirlenen süreçte rol almaları ve ilgilerini çekmek amacı ile anketler hazırlanmasında,

- destek grubu içinde görev alacak öğrenciler için dinleme becerilerini geliştirici eğitimlerin düzenlenmesinde,

- ADS içinden seçilen danışman öğrencilerin süreç içinde izlenmesi ve denetlenmesinde,

- tüm okulun akran istismarını önleme programına bağlı çalışmalar konusunda bilgilendirilmesinde.

ADS içinde yer alan öğrenciler profesyonel danışman ya da terapist DEĞİLLERDİR. Onlar diğer öğrencilere yardımcı olabilmek amacıyla belli konularda eğitilen ve denetlenen öğrencilerdir. Yargılayıcı olmayan aktif dinleme yaklaşımıyla yardıma ihtiyaç duyan arkadaşlarını konuşma konusunda cesaretlendirecek bazı özelliklere sahip olabilmeleri için eğitilmişlerdir.

ADS, bir akran istismarı olayı durumda öğrencileri yardım talebinde bulunmaya teşvik etme konusunda yüreklendirmede başarılı bulunmuştur. Ayrıca, akranlarını istismar eden öğrencilerin dirençlerini zayıflatarak yol açtıkları zararı anlamalarına ve davranışlarını değiştirmelerine de neden olabilmektedir.

AKRAN İSTİSMARININ BİREYSEL DÜZEYDE ÖNLENEBİLMESİ İÇİN;

- öğrencilerin girişkenliklerini arttırmak,
- uygun baş etme yollarını geliştirmelerine yardımcı olmak,
- sosyal izolasyona izin vermemek,
- Akran Destek Grubu (ADS) oluşturmak,

temel strateji olarak belirlenmelidir.

AKRAN İSTİSMARINI AİLE DÜZEYİNDE ÖNLEME YAKLAŞIMLARI

Okuldaki akran istismarını önlemek her ne kadar okulun birincil sorumluluğu olsa da ailelerin de bu konuda yapması gerekenler vardır. Daha önce tanımlandığı gibi akranlarına ve yetişkinlere karşı saldırgan davranışlar gösteren öğrencilerde ileriki yıllarda anti-sosyal davranışların (suç işleme ve alkol kullanımı gibi) görülme riski artmaktadır. Bu nedenden dolayı istismar eden öğrencilere, olumsuz tutumlarını ve çevreye karşı bu davranışlarını değiştirmeleri için yardımcı olmak gerekmektedir. İstismar eden öğrencilerin ailelerinin neler yapabilecekleri konusunda önerilecek bir çok müdahale yöntemi vardır (*Bkz. Bölüm -9, Akran İstismarına Müdahale*),

Çocuklar, ailelerinin akran istismarı konusunu ciddiye aldıklarını ve bu tür davranışlara karşı asla tolerans göstermediklerini bilmelidirler. Eğer hem okul hem de aileler tutarlı bir şekilde çocuğun akranlarını istismar edici davranışlarına karşı kabul edici bir tutum sergilemezlerse çocuğun davranışları anlamlı bir şekilde azalacaktır. Aile içinde saldırgan davranışlara karşı kuralların açık bir şekilde ortaya konulması gerekmektedir. Uygulanması gereken kurallar belirlenmesi ve kuralların bozulması durumunda uygulanacak yaptırımlar önceden konuşularak üzerinde fikir birliğine varılmalıdır. Eğer çocuklar, üzerinde anlaşılan kuralları bozarlarsa bunun bazı

yaptırım ve sonuçları olacağını mutlaka bilmelidirler. Bu sonuçlar çocuk ve ergende rahatsızlık ve hoşnutsuzluk yaratmalıdır ancak fiziksel ceza asla kullanılmamalıdır.

Saldırgan davranışlar gösteren çocukların ve gençlerin kurallara uyum sağlama güçlükleri vardır ve aile ilişkileri karmaşık ve düzensiz olabilmektedir. Çocuğun aile üyeleriyle iyi bir iletişiminin olması ve yeterli sosyal becerilerin kazandırılması okuldaki sosyal yaşamını da olumlu etkileyecektir. İletişim becerilerinin gelişmesi, ailenin çocuğuyla kuracağı iletişimin kalitesiyle doğrudan ilgilidir. Okulda nasıl bir gün geçirdiğine dair başlatılabilecek küçük bir sohbet çocuğun gün içindeki aktiviteleri konusunda fikir sahibi olunmasını sağlar. Bu tür bir diyalog çocuk okuldan geldikten sonra doğal bir şekilde başlatılabilir. Birlikte paylaşılan kaliteli zamanlar ve olumlu aktiviteler çocuk aile arasındaki iletişimi güçlendirerek güven ilişkisinin kurulmasına yardımcı olacaktır. Her çocuk ve ergen saldırgan dürtüler taşır, önemli olan bu enerjinin yeteneğine ve kişiliğine uygun (sportif faaliyetler, vs) olumlu bir alana yönlendirebilmesidir. Takım halinde yapılan sporlar, çocuk ve ergenin takım olma ruhunu, grup içinde uygun davranış biçimlerini geliştirebilmeyi, kurallara uymayı öğrenmesine de yardımcı olacaktır.

Ailelerin çocuklarıyla sağlıklı bir iletişim içinde bulunmaları, olası sorunları önceden keşfedip önlem almalarını kolaylaştıracaktır. Böylece akran istismarı olayları yaygınlaşıp daha büyük, kalıcı bir hasara neden olmadan durdurulmuş olacaktır. Tüm bunlara rağmen çocuk ve ergenler çoğu zaman yaşadıkları akran istismarını ailelerine ya da diğer yetişkinlere bildirme konusunda tereddütlü davranır, bu konuda konuşmamayı tercih ederler.

Neden Akran İstismarına Uğrayan Bir Çocuk ya da Ergen Bunu Ailesiyle Konuşmak İstemez?

- Ailesine söylerse daha fazla akran istismarına uğramaktan korkuyor olabilir.
- Kendisine "ispiyoncu" denmesini istemeyebilir.
- Ailesini üzmek istemeyebilir.

- Karşı koyamadığı için utanabilir.
- Arkadaşlarını kaybetmekten korkabilir.
- Akran istismarı olaylarını kanıtlaması bazen çok güç olabilir. Bu konuda tedirginlik duyuyor olabilir.
- Vereceği isimlerinin saklı tutulması konusunda yetişkinlere güvenmeyebilir.
- Ailenin söyleyeceklerinden korkabilir.
- Tereddüt ve şaşkınlık yaşıyor olabilir.
- Söylemenin hiçbir şeyi değiştirmeyeceğine inanabilir.
- Duygularını ifade edemeyebilir.
- Ailesinin okul hayatını anlamayacaklarını düşünebilir.
- Bunun katlanmak zorunda olduğu bir şey olduğunu düşünebilir.
- Kimsenin kendisine inanmayacağını düşünebilir.
- Sorun yaratan olmak istemeyebilir.
- Popüler olmadığının anlaşılmasını istemeyebilir.
- Yapılanı istismar olarak görmeyebilir.
- Kendisini suçlayabilir.
- Hak ettiğini düşünebilirler.

Aileler çocuklarının davranışlarını, fiziksel görünüşlerini, genel ruh halini hem istismara uğramış olması hem de arkadaşlarını istismar ediyor olması olasılığına karşı hassas bir şekilde gözleyerek izlemelidir. Yırtık giysiler, yara-bereler, iştah kaybı, genel ruh halindeki değişiklikler, okula gitme konusunda isteksizlik gibi belirtiler bir şeylerin yanlış gittiği konusunda uyarıcıdır. Bu belirtiler, çocuğun akran istismarına maruz kaldığının işaretleri olabilir.

Aileler çocuklarına okul tarafından hazırlanmış olan önleme protokolleri konusunda doğru bilgi edinerek destek vermelidir. Akran istismarına karşı bir müdahale protokolü hazırlamadan önce akran istismarının ve belirtilerin iyi bir şekilde tanımlanması gerekmektedir. Gerek aile gerekse okul öğrencilerin yaşayabileceği akran istismarı sorunlarını nasıl teşhis edebileceklerini bilmelidirler. Ailelerin çocuklarının akran istismarına maruz kaldığından şüphelenmelerine neden olabilecek en ufak ipuçlarına karşı uyanık ve hassas olmaları gerekmektedir.

Akran İstismarına Uğrayan Çocuk İçin Ailenin Dikkat Etmesi Gereken Olası Belirtiler

- Okula yürüyerek gidip gelmekten korkma.
- Okula devam etmeyi istememe.
- Okula kendilerini sizin götürmeniz için yalvarmaları.
- Okul yolunu değiştirme istekleri.
- Okul başarısında düşmeler.
- Okuldan eve yırtık, dağılmış giysilerle ya da zarar görmüş kitaplarla gelmesi.
- Okuldan eve aç dönmesi (harçlığı alındığı yada öğle yemeğini vermek zorunda kaldığı için).
- İçe kapanma ve kekeleme gibi durumların oraya çıkması.
- Yemek yememe ve sıkıntı durumlarının ortaya çıkması.
- Sürekli uyumak istemesi.
- Kabus görme ve uykusunda bağırma, sayıklama, ağlaması.
- Yara-bereler, kesikler, doğal bir açıklaması olmayan tırmalama izlerinin olması.
- Bedeninde açıklanamayan morlukların olması.
- Eşyalarının kaybolması.
- Fazla para isteme ya da evden para çalmaya başlaması (*haraç vermek için.*)
- Harçlığını sürekli kaybetmesi.
- Ne sorunu olduğunu söylemek istememesi.
- İntihar girişimi.
- Yukarıda sayılan belirtilere uygun açıklamalar getirememesi.

Sadece akran istismarına uğrayan öğrencilerin ailelerinin değil, akranlarını istismar etme eğiliminde olan çocukların ailelerinin de dikkat etmesi gereken bazı belirtiler vardır. Akranlarını istismar etme eğilimde olan öğrencilerin genel karakteristik özellikleri daha önceki bölümlerde ele alınmıştı. Bu karakteristik özelliklerin uzantısı olarak gelişen bazı davranış ve tepkiler istismar eden çocuğun fark edilmesinde yardımcı olabilir.

Akranlarını İstismar Eden Çocuk İçin Ailenin Dikkat Etmesi Gereken Olası Belirtiler

- Akranlarından daha güçlü olma ve bunu kötüye kullanması.
- Yönetmeyi sevme, kendi istediği olmadığında çabuk öfkelenme, dürtüsel olması.
- Yetişkinlere karşı gelme ve saldırgan davranması.
- Empati kuramaması.
- Erken yaşta diğer anti-sosyal davranışları göstermesi.
- Popüler olsun olmasın bir taraftar grubunun olması.
- Okula karşı olumsuz tutum içinde olması.

Erkekler genel olarak kızlara oranla daha fazla akranlarını istismar etme eğilimindedir. Ancak unutulmamalıdır ki kızlarda; akranlarını istismar etmelerinin belirlenmesi erkeklerinkinden daha güç olmaktadır, çünkü kızlar genellikle akranlarını dolaylı yollardan (dedikodu, söylenti yayma vb.) istismar etmeyi tercih etmektedirler.

Aileler, akranlarını istismar etme eğilimi olan çocuklarını izleme ve yönlendirmede bilinçli oldukları ve bazı önerileri dikkate aldıkları takdirde çocuklarının saldırgan davranışlarını kontrol edebilir ve değiştirebilirler.

Akran İstismarını Aile Düzeyinde Önleyici Yaklaşımlarda;

- aile içinde benzer davranışlara son verme
- akran istismarının olası belirtilerine karşı hazırlıklı olma
- okulla işbirliği yapma,
- sosyal ortam geliştirme,
- okuldaki akran istismarını önleme protokollerine destek verme temel stratejiler olmalıdır.

Akran İstismarını Okul Düzeyinde Önleme Yaklaşımları

Okul düzeyinde yapılacak önleyici çalışmaları genel olarak sınıf düzeyinde ve okul geneli düzeyinde önleyici uygulamalar olarak iki ayrı düzeyinde değerlendirmek daha anlaşılır olmasını sağlayacaktır.

A. Sınıf Düzeyinde Alınması Gereken Önlemler

Akran istismarı sorunlarını önleme konusunda, sınıf düzeyinde öncelikle yapılması gereken, akran istismarı kavramının her boyutuyla sınıf içinde ele alınması ve tartışılmasıdır. Bu amaçla, konuyla ilgili derslerin ve uygulamaların eğitim programının içine yerleştirilmiş olması gerekmektedir (Bkz. Ek-1, Akran İstismarı Dersi Örnekleri).

Ekteki ders örneklerinde de tanımlandığı gibi, sınıf içinde daha iyi bir sosyal ortamın sağlanabilmesi için öncelikle hem sınıf öğretmeninin hem de öğrencilerin birkaç basit kural üzerinde fikir birliğine varmaları gerekmektedir.

Okul içinde hali hazırda düzeni sağlamayı amaçlayan bazı kurallar bulunmakla birlikte, spesifik olarak (doğrudan ya da dolaylı) akran istismarını hedef alan kurallar grubunun oluşturulması büyük önem taşır. Bu kurallar olabilecek en açık anlatım biçimiyle ifade edilmelidir.

Bu kurallar hakkında öğrencilerle konuşmak ve tartışmak, onların bu konuyla ilgilenmelerini sağlamak açısından önemlidir. Bu yolla hem kendilerinin hem de diğerlerinin kurallara uymaları konusunda daha büyük bir sorumluluk taşıyacaklardır. Ayrıca bu kuralları daha iyi benimseyeceklerdir.

Öğretmenin sınıfta bu konuyu gündeme getirmeden önce bu kurallar ve olası alternatifleri bir süre düşünmesi öğrencilere nasıl ifade edeceğini bilmesi işini kolaylaştıracaktır. Aşağıdaki üç kural iyi bir başlangıç noktası olabilir:

- Diğer öğrencileri istismar edici davranışlarda bulunmamalıyız.
- Akran istismarına maruz kalan öğrencilere yardım etmeliyiz.
- Kolaylıkla dışlanan, arkadaşlarıyla kaynaşmakta güçlük yaşayan öğrencilere destek olmalıyız.

Bu üç kural hem doğrudan hem de dolaylı akran istismarını kapsar. Aynı zamanda sosyal izolasyon ve akran grubundan dışlanmayı da içerir. Bu kuralların gerektirdiği davranışlar öğrenciler için açık olmalıdır (Bkz. Ek-2 Öğrenci Sözleşmesi). Bu davranış biçimlerinin açıklanması

ve öğrencilerin bu konuda daha sağlıklı bir anlayış geliştirmeleri için birçok farklı yol vardır:

- **Oyunlaştırma:** Akran istismarıyla ilgili durumların sınıfta canlandırılması ve bunu takip eden tartışmalar, öğrencilerin oyun ve gerçek durumlar arasında ilişki kurmalarına yardımcı olmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi kurallar olabilecek en açık ifadelerle belirlenmelidir. Öğrenciler yavaş yavaş kuralların uygun yerlerde geçerli olurken ne tür davranışlar gerektirdiğini, nasıl davranacaklarını öğrenmeye başlayacaklardır. Kuralların canlandırılarak aktarılması özellikle saldırgan davranış özellikleri olan çocuk ve ergenler üzerinde etkili olacaktır. Araştırmaların da gösterdiği gibi bu öğrenciler acı ve zarar verici davranışlarının gerçekteki etkileri konusunda farkındalık sahibi olmamaktadırlar. Oyunlaştırma sırasında aynı zamanda tarafsız öğrencilerin devam etmekte olan akran istismarı olgularındaki sosyal dışlamayı hafifletici etkisini de izlemek mümkün olmaktadır. Daha gerçekçi bir şekilde oyunlaştırmak, öğrencilerin herhangi bir akran istismarı karşısında uygun olan davranış biçimlerini o anki olaya transfer edebilmelerine yardımcı olmaktadır.

- **Edebiyat Eserlerinden Yararlanma:** Diğer bir yol da bu konuda yazılı edebiyat eserlerinden faydalanmaktır. Akran istismarı davranışı gösteren ya da istismara maruz kalan çocukların öykülerinin sınıfta yüksek sesle okunabilir. Burada amaç okunan metnin tartışılmasıyla istismara maruz kalan öğrencilerle empati kurulmasını sağlamak, ve akran istismarıyla ilgili süreçleri çocuklara yeni istismar yolları öğretmeden aktarabilmektir.

- **Akran İstismarı Tanıtım Kasetlerinden Yararlanma:** Öğrencilerin akran istismarı olayları karşısında ne tür bir davranış sergileyebileceklerine dair örnekler içerir ve çocuklara bu davranış biçimleri üzerinde tartışmaları için imkan sağlar (Ne yazık ki, henüz ülkemizde bu tür tanıtım kaset ve cd'leri bulunmamaktadır).

Sınıf kuralları hakkında konuşmak ve tartışmak öğrenciler arasındaki akran istismarına karşı tutumların da su yüzüne çıkmasına neden

olmaktadır. Bu aynı zamanda "pasif katılımcılığın" tartışılması için çok uygun bir fırsattır. Bazı öğrenciler tek başlarına akranlarını istismar edici davranışlar sergileme konusunda pasif davranırken çok rahatlıkla bir başkasının başlattığı istismar sürecini teşvik edebilmektedirler. Bu öğrencilerin pasif katılımcılığında bir suç olduğunu anlamaları ve bu konuda sorumluluk taşımaları gerekmektedir. Suçu "diğer çocuklara" atıp olaydan sıyrılmaya çalışmanın kabul edilemez bir davranış olduğu mutlaka belirtilmelidir.

Öğretmen, itip kakmalara, ad takmalara, küçük hırsızlık olaylarına, sınıftaki yaralanmalara karşı kayıtsız kalmayarak önemli bir mesaj verir ve bu noktada önemli bir model olur. Sadece akranlarını istismar eden öğrenciler değil aynı zamanda öğrencilerin büyük bir çoğunluğu bu tür bir liderliğe, yol göstermeye ihtiyaç duymaktadırlar.

Akran istismarı konusunda bilinçlenmiş bir öğretmen, öğrencilerini "konuşmaya" cesaretlendirmelidir. Bu şekilde öğrencilere bir olayı açıklıkla anlatma fırsatı ve rahatlığı kazandırılabilir. Bu konuda duyarlı öğretmenler, öğrencilerinin çekinme ya da dayak yeme korkusu olmadan olumsuz davranışları kendilerine bildirebilecekleri mekanizmalar geliştirirler.

Oluşturulan güven ortamıyla öğrenciler; öğretmenin bu bilgiyi saldırgan davranışı değiştirmek ve ortadan kaldırmaya yönelik yapıcı şekilde kullanacağından emin olmalıdır. Bu konuda bazı uygulama örnekleri öğretilebilir.

Örneğin; *öğretmen sınıftaki bütün öğrencilerden, herhangi bir konu ya da durumda kendilerini rahatsız eden arkadaşlarının olumsuz davranışlarıyla ilgili isimsiz bir mektubu yazıp, sınıf kutusuna atmalarını ister.* Daha sonra öğretmen Bu durumları gün boyunca -zamanı elverdiğince- izler. Bu basit yöntem öğretmenin, gereksiz bilgi bombardımanına kapılmadan, en kısa zamanda olup bitenler hakkında önemli bilgilere sahip olmasını sağlayabilir. Öğrenciler bu konuyla ilgili olarak güvenceye alınmış olup, olumsuz davranışlar hedeflenerek değiştirilebilir.

Akranlarını istismar edici davranışlar sergileyen çocuk ve ergenler davranışlarının grup tarafından çok çabuk fark edildiğini görür. Bu hareketin, grup tarafından onaylanmadığını ve bu konu hakkında daha önceden bilgi sahibi olan öğretmenin hemen harekete geçtiğini görmüş olur. Bu durumda istismar edici öğrenci bu davranışından dolayı istediği popülariteyi yakalayamaz duruma gelir.

Akran istismarı olayı sıklıkla öyle sessizce gerçekleşir ki; öğretmenin dikkatinden kaçabilir. Diğer öğrenciler de bu konuda yapılacak hiçbir şey olmadığını düşünüp bu durumu görmezlikten gelebilir ya da bu durumu hareketin bir parçası olarak doğal kabul edip duygusal ya da fiziksel zarar verme eylemine katılabilirler. Uzun süreli akran istismarı olaylarında mağdurun bu durumu kendi başına durdurmasını beklemek gerçekçi bir beklenti olmaz. Akran istismarına uğrayanlar fiziksel açıdan güçlü olma konusunda ümitsizdirler ve sıklıkla akran istismarına uğramalarının kendi hataları olduğunu düşünürler. Bu bakış açısı çevrelerindeki yetişkinlerin tutumlarıyla daha da güçlenir. Öğretmenler sıklıkla istismara uğrayan öğrencinin yetersiz sosyal becerileri olduğunu, kendisine güveninin düşük olduğunu ve kendi ayakları üstünde durması gerektiğini ifade edebilmektedirler. Bu ifade biçimleriyle akran istismarına maruz kalmanın sorumluluğunu tamamen mağdurun omuzlarına bıraktıkları mesajını vermektedirler. Sonuç olarak bu tutum, akran istismarı davranışının sorumluluğundan ve olumsuz sonuçlarından kaçınmaya çalışan saldırgan öğrenci için uygun bir bahane haline gelir. Bu düşünce biçimi, acil çözüm gerektiren akran istismarı sorununun ve mağdurun çektiği acının, en kısa zamanda durdurulması gerektiği gerçeğinin görmezden gelinmesine, yok sayılmasına neden olur.

Bilinçli bir öğretmen; bir öğrenci dışlandığında ya da mutsuz olduğunda bunu fark eder ve nedenlerini araştırır. Kavgaları, ad takmaları ve benzeri durumları küçük bir eğlence ya da büyümenin bir parçası olarak görmez. Saldırgan davranışı durdurmak için akran istismarına uğrayan öğrenciye destek olur ve ona "görmezlikten gel", "geri çekil", "bir tane de sen vur" gibi tavsiyelerde bulunmaz.

Akranlarını istismar edici davranışlar gösteren öğrencilerin boş zamanlarını iyi yapılandırmak ve onlara ilgi çekici olanaklar sağlamak önemlidir. Açık kuralların bulunduğu, azınlığın baskın olduğu durumlar oluşturmadan bazı aktivitelere yer verilebilir. Güçlerin ve kuralların eşit olmasına dikkat edilerek planlama yapılabilir, aktiviteler düzenlenebilir.

Akran İstismarını Önlemeye Yönelik Bir Okul Ortamı Geliştirmede Sınıf Öğretmeninin Sorumlulukları

- Öğrencilerin güvenli bir okula sahip olma hakları vardır. Sınıflar daima güvenli mekanlar olmalıdır. Sınıf öğretmeninin birincil sorumluluklarından birisi bu tür bir çevrenin yaratılması ve sürekliliğinin sağlanmasıdır. Okul yöneticileri, öğretmene bu tür bir çevreyi ve güvenli bir sınıf ortamını yaratabilmesi için gerekli desteği sağlamalıdır.

- Sınıf öğrenmeni öğrenciler arasında destekleyici ve kabul edici bir ortamın gelişmesine yardımcı olmalıdır.

- Akran istismarına ilişkin kuralların iyi yapılandırılmadığı ve uygulanmadığı, öğretmenin akran istismarı belirtilerini görmezden geldiği sınıflarda, akran istismarı olayları ortaya çıktığında sağlıklı bir yaklaşımın sergilenmesi mümkün değildir.

- Disiplin yönetmeliği ve diğer yapılar güvenli ve destekleyici sınıf ortamı için destek mekanizmalarıdır. Öğretmenler bu mekanizmaları etkili bir şekilde kullanmalıdır.

- İstismarcılar dikkatli gözlemcilerdir. Popülaritelerini yükseltecek herhangi bir imkanı kullanabilirler. Öğretmenler bu tür durumlara karşı hazırlıklı olmalıdır.

- Öğrenci, alay konusu olmak, fiziksel ve duygusal zarara uğrama riskinden arındırılmış olmalıdır.

- Sınıf, diğer arkadaşları tarafından eşyalarının çalındığı "ödünç alındığı" yer olmamalıdır.

B. Okul Genelinde Alınması Gereken Önlemler

Dan Olweus ve Sheffield yaptıkları çalışmalar sonucunda; okulda bulunan herkese akran istismarıyla ilgili bilgi verildiğinde akran istismarının azaldığı ortaya çıkmıştır. Sınırlandırılmış bir önleme çalışmasının bireysel olarak öğrencileri destekleyebildiği ancak geniş bir çerçevede bakılınca etkili olmadığı görülmüştür. Akran istismarını önlemeye yönelik olarak, sadece öğrenci ya da sınıf düzeyinde önlemler almak yerine, alınacak önlemlere okul yönetimi, öğretmen, öğrenci, veli ve personel de dahil edilmelidir. Bu çerçevede, okul servislerinde servis şoförleri, okul bahçesinde bekçi, nöbetçi öğretmen, öğrenci kantininde çalışanlar, koridor, tuvalet, yatakhane, okulun laboratuar, spor salonu, gibi kullanılan boş yerlerinde görevli okul personeli, yatakhane, yemekhane gibi yerlerdeki görevliler mutlaka akran istismarı konusunda bilgilendirilmelidir.

Okulda bulunan herkesin akran istismarına dair açık ve net bir anlayış kazanılmadığı sürece akran istismarı gizli bir davranış olarak sürecektir.

Okul yönetimi ve öğretmenler, akran istismarını önleme protokolünün okulda yaygınlaşması ve uygulanması konusunda merkezi bir rol üstlenirler. Okul da bulunan herkes akran istismarı ile mücadele etmek için fikir birliği içinde olmalı ve bu konuda, protokol geliştirme, koordine etme ve uygulama süreçlerine tam katılım göstermelidirler.

Akran istismarına yönelik birbiriyle tutarlı yaklaşımlar oluşturmak ve bunları okulda izlenecek yöntemler içine iyice yerleştirmek zorunludur. Bu durum öyle bir temel oluşturmalıdır ki, akran istismarına karşı sağlam bir yapı oluşturarak eylemlerin gerektirdiklerini yerine getirebilmelidir. Bu aynı zamanda izlenen yöntemlerin sonuçlarının yeniden gözden geçirilebilmesi için de gereklidir.

Akran İstismarıyla Mücadelede Yönetici ve Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gereken Bazı Temel Prensipler

- Akran istismarını önleme protokolünde açık bir şekilde ifade edilmiş olan beklentiler okuldaki tüm yetişkin çalışanlar tarafından benimsenmeli ve gözetilmelidir.

- Okuldaki akran istismarını önleme protokolü tüm okul personeli tarafından bilinmeli, öğrencilere, ailelere yılda en az bir defa tanıtılmalı, hatırlatılmalıdır.

- Tüm okul personelinin akran istismarı olayları ve yaratacağı zararlarla baş etme konusundaki yaklaşım ve yöntemleri öğrenme olanağı sunulmalıdır.

- Hazırlanan protokollerde istismar olay örnekleri yer almalı, olaylara ilişkin atıflar bulunmalı; buna göre olaylara ve öğrencilere eşit muamele yapılmalıdır.

- Okul her öğrenciye eşit olanaklar sunmalıdır.

- Akran istismarını önleme protokolleri olaylara ya da ortaya çıkan zarara yönelik somut atıflar içermelidir. Yürürlüğe giren protokol ve kararların hepsi tüm akran istismarı olayları için tutarlı ve adil bir biçimde uygulanmalıdır.

- Okulun genel değerler sisteminde, öğrenciler, kendilerini güvenli hissetmeli ve her türden akran istismarı olayını yetişkinlere bildirince bunun görmezden gelinmeyeceğini bilmelidirler.

- Herhangi bir okulda disiplin olayı olduğunda bu olayı araştıran görevliler öğrencilerin bakış açılarını, ailelerin, öğretmenlerin olayla ilgili değerlendirme ve tepkilerini rapor etmelidirler. Bunlar aynı zamanda kanıt olarak gereklidir.

- Okulların akran istismarıyla baş etmedeki başarıları; olayları ne derece iyi tanımladıkları ve tekrarlanmasının önüne geçebilmek için attıkları adımların sağlamlığıyla doğrudan ilişkilidir.

- Disiplinli ve olumlu davranışları desteklemek ve akran istismarı dahil her türlü olumsuz davranışları önlemek için okul içerisinde bu konularda fikir birliğinin sağlanması gerekmektedir.

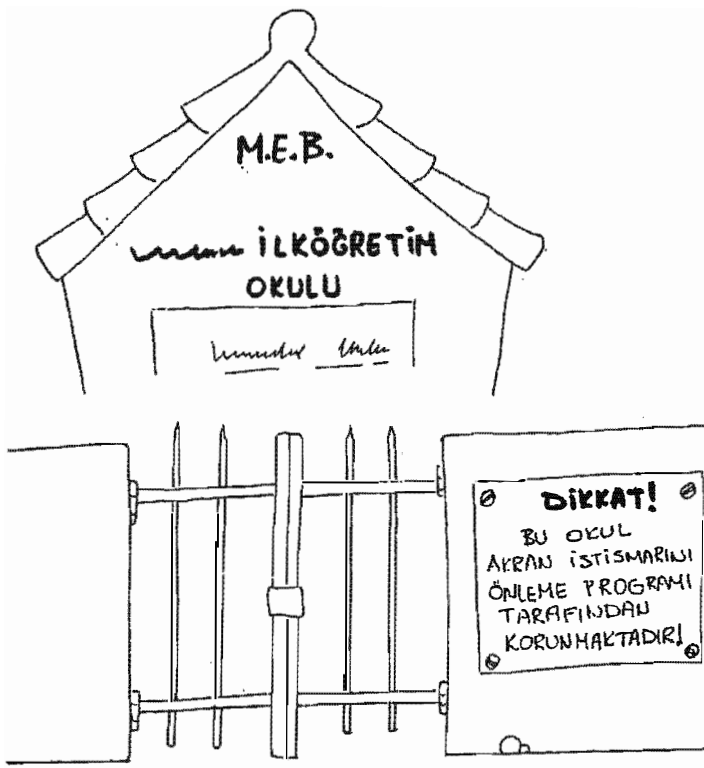
Öğrenciler arasında yapılacak bir anket çalışmasıyla kendilerini güvensiz ya da tedirgin hissettikleri yerler ve zamanlar belirlenmelidir. Bu amaçla okulun renklerle kodlanarak hazırlanacak haritası, öğrencilerin kendilerini en güvende ve en az güvende hissettikleri yerleri tanımlamaları ve tanımaları için yardımcı olabilir. Öğrencilerin güvensiz olarak tanımladıkları yerler için uygun denetlemenin sağlanması, akranlarını istismar eden öğrencilerin baskın olduğu yerlerin ve aktivitelerinin hedeflenmesi önemlidir. Okulda sınıf dışında öğrencilerin zaman geçirdiği yerler belirlenmeli, okulun zaman çizelgesi düzenlenerek, kimin hangi zamanda bu olayla ilgili olabileceği ya da karşılaşabileceği tartışılmalıdır. Okulun tüm alanlarında denetim etkin bir şekilde sağlanmalı, özellikle ders dışı zamanlarda çevrenin koruyucu, destekleyici yönü sürdürülmelidir.

Okul Düzeyinde Önleyici Yaklaşımlarda ;

- akran istismarını önleme ve müdahale amaçlı protokollerin hazırlanması,
- tüm okul personelinin akran istismarı karşısında fikir birliğine varması.
- eğiticilerin eğitimi en temel stratejidir.

8. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARI ÖNLEME PROTOKOLÜ

Akran İstismarı Önleme Protokolü

Bu bölümde genel olarak akran istismarını önleme ve müdahale çalışmalarının yapılandırılmasında etkin olan okul protokollerinin ilkeleri ve genel yapısı incelenecektir.

Daha öncede belirtildiği gibi sistemli bir yaklaşımla tüm okul personelinin ve okula ait tüm birimlerin akran istismarıyla ilgili olması, önleme ve müdahale çalışmalarının etkiliğini arttıran en önemli faktördür. Önleme protokollerinin, geniş kapsamlı ve yaygın olarak kullanıldığında, akran istismarının %20 ile %80 arasında azaldığı ciddi uluslararası akademik çalışmalarla kanıtlanmıştır.

Bu çalışmalardan elde edilen iki önemli bulgu vardır:
- Akran istismarı önleme çalışmalarında ortak bir anlayış geliştirme sürecin en önemli bölümüdür.
- Akran istismarının düzeylerindeki azalmayla akran istismarını önlemeye yönelik bir okul politikası geliştirmek için harcanan zaman ve nitelik arasında doğru bir orantı vardır.

Her okulun genel müfredatı ve yönetmelikleri dışında kendi içinde oluşmuş, süregelen özgün bir "okul kültürü" vardır. Özgün bir akran istismarı önleme protokolü geliştirme sürecinde, okula ait bu özellik mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır. Dolayısıyla genel olarak hazırlanmış olan tek bir protokolün bütün okullara uygun olması beklenemeyeceği gibi sonuçları itibarıyla da etkili bir uygulama gerçe kleştirilemeyecektir.

"Okul Kültürü"nün Oluşmasında Etkili Olan Değişkenler
- Okuldaki akran istismarının niteliği ve sıklığı (sözel, fiziksel, dolaylı ya da doğrudan)

- Okulun yapısı (fiziksel yapı, büyüklük vs).
- Okuldaki akran istismarına karşı tutumlar (disiplin olayları ve davranış bozukluklarına karşı yönetim ve öğretmenlerin gösterdiği tutumlar gibi).
- Okulun genel politikası (bu tür konularda kim neler yapar, bununla baş etmek için belirlenen hedefler, amaçlar).
- Diğer kurumlarla (okul aile birliği ve diğer sivil toplum örgütleri) çalışabilme gücü, bu konuda okulun ayırabileceği bütçe, zaman, motivasyon, işbirliği.
- Okulun özellikleri (yatılı-gündüzlü, devlet-özel, ilköğretim-lise, meslek okulu, öğrenci sayısı)
- Veli profili: Yerleşim yeri özellikleri, ilçe-şehir merkezleri, gecekondu, ailelerin sosyo-ekonomik durumu, kültürel özellikleri ve etnik yanları.

Etkili Bir Akran İstismarı Önleme Protokolünün Yapılandırılması

Etkili bir akran istismarını önleme protokolünün geliştirilebilmesi için belli bir stratejiyle yola çıkılmalıdır. Motive ve sürekliliği olan, izlem, destekleme ve yeniden gözden geçirme sistemlerine sahip bir ekip çalışması zorunludur.

Okul kültürüne uygun bir protokol oluşturmanın dört temel aşaması vardır.

1. Aşama : Farkındalığın arttırılması
2. Aşama : Uygulama
3. Aşama : İzlem
4. Aşama : Gözden geçirme

Bunların dışında okul çevresinde meydana gelebilecek akran istismarıyla ilgili bazı maddeler de okul protokollerine dahil edilebilmektedir.

1. Aşama-Farkındalığın Artırılması: Bir akran istismarı önleme protokolü ancak tüm okul nüfusu (okul yönetimi, öğretmenler, öğrenciler, veliler gibi) tarafından tartışılmış ve üzerinde ortak bir anlayış geliştirilmişse etkili olacaktır.

Farkındalığın artırılması ve akran istismarına dair ortak bir tanımının kabul edilmesi, problemin anlaşılabilmesinde ilgili herkese yardımcı olacaktır. Akran istişmarına yönelik olarak yapılmış bir çok tanım vardır. Okul için en işlevsel olan tanımın seçilmesi ve bu tanım üzerinde söz birliğine varılması ilgili herkesin bu konuda ortak bir bilinç ve farkındalık geliştirebilmelerini kolaylaştırır.

Bazı okullar akran istismarına yönelik bir tanımlama geliştirmek amacıyla aşağıdaki yolu izleyebilmektedir:

- Her katılımcıdan tanık olduğu ya da yaşadığı akran istismarı örneklerini anımsaması istenir.
- Katılımcılar saldırgan davranışların biçiminden ziyade, bunların niçin akran istismarıyla ilgili olduğunu anlamaya çalışır.
- İkili ya da küçük gruplar içinde akran istismarının niteliği hakkında gözlemlerini ve düşüncelerini katıldıkları ve katılmadıkları yönlere dikkat çekerek tartışırlar.
- Bir fikir birliği ortaya çıkar ve bir tanım yaratılır.
- Okuldaki tüm öğrencilerin farkındalıklarını artırabilmek için akran istismarıyla ilgili konuların;
- müfredat içinde yer alması,
- yıllık grup eğitimi oturumlarının ve sosyal beceri geliştirme programlarının özel bir parçası olması gerekmektedir.

Genel danışmanlık hizmetleri bir protokolün içeriğine dahil olması gereken bileşenler hakkında herkesin ne düşündüğünü söylemesine imkan sağlamaktadır. Fakat bu dikkatli bir planlamayı da gerektirir. Tartışma için elverişli zamanların belirlenmesi, anket formlarının hazırlanması, konu hakkında soruların oluşturulması zorunludur.

Akran istismarını sorgulayan anketleri oluştururken aşağıdaki koşulların yerine getirilmesine azami özen gösterilmelidir.

- Akran istismarının net ve açık bir tanımını içermelidir.
- Bu davranışın sorgulandığı belli bir zaman aralığı tanımlanmalıdır.
- Verilecek yanıt seçeneği "ara sıra", "sık sık" yerine "haftada bir" ya da "her gün" gibi daha belirleyici olmalıdır.

• Çevredekilerin (arkadaş, öğretmen, aile gibi) verdiği tepkilerin neler olduğu da sorgulanmalıdır.

Protokolün taslak halindeyken öğrencilere sunulması ve ev ödevlerinin bir uzantısı olarak ailelerle bu taslakların tartışılması yararlı olacaktır (*Bkz. Ek-3 Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi Örneği ve Ek-4 Okul Çalışanları için Akran İstismarı Anketi Örneği*).

Protokol taslağının oluşturulması aşamasında bir çalışma grubu oluşturulmalıdır. Bu çalışma grubunun doğal başkanı okul müdürü ve koordinatörü rehberlik servisidir. Bu çalışma grubunda ayrıca yönetim, öğretmen, öğrenci, veli ve okul aile birliği temsilcileri, varsa sosyal hizmet uzmanı ve okul güvenliğinden sorumlu personel bulunmalıdır. Her kesimden temsilcinin katılımıyla yapılacak olan çok isiplinli çalışma yeni perspektifler kazandıracaktır. Bu tür gruplar iyi bir liderliğe ve yönlendirmeye ihtiyaç duyarlar. Eğer okulun bulunduğu bölgede akran istismarı konusunda tecrübeli bir ekip çalışmaktaysa okulun imkanları dahilinde dışarıdan danışmanlık hizmeti alarak bu süreç başlatılabilir. Bu gibi durumlarda okul ve danışmanlık verecek uzman ekip arasında her aşaması ve koşulu açıkça belirtilmiş ve karşılıklı imzalanmış bir anlaşmanın olması oldukça önemlidir (*Bkz. Ek-5 Okul ve Akran İstismarı Çalışma Ekibi Anlaşma Örneği*).

2. AŞAMA-UYGULAMA: İyi bir akran istismarı önleme protokolü için önkoşul ayrıntılı görev tanımlamalarının yapılması ve uygulama aşamasında işbirliğinin sağlanmasıdır. Okuldaki, öğrenci, öğretmen, yönetici, personel gibi tüm üyelerin bu konuda sorumluluk almasına dikkat edilmelidir. Uygulamanın başarısı büyük ölçüde buna bağlıdır. Aşağıda genel olarak yönetim, sınıf öğretmeni, okul psikolojik danışmanı, personel ve ailenin görevleri sıralanmıştır:

OKUL MÜDÜRÜ (OKUL YÖNETİMİ)

• Okul müdürü, hazırlanmışolan akran istismarı önleme protokolünün okulda uygulanmasından sorumlu olan kişidir.

• Akran istismarı çalışma grubunun düzenlenmesi sağlar ve bu grubun çalışmalarına başkanlık eder.
• Okulda bilgilendirme amaçlı ya da protokol gereklilikleriyle ilgili çalışma ve toplantıları yapar. Okuldaki öğretmen, personel, veli işbirliğini sağlar.
• Akran istismarı önleme protokolüyle ilgili olarak diğer kurumlarla işbirliğini sağlar.
• Müfredat programındaki çalışmaların akışını izler ve geri bildirimlerle protokol çalışmalarında yeni yöntemler geliştirilmesinde yer alır.

Sınıf Öğretmeni

• Sınıfında akran istismarı davranışlarını olaylarını gözlemler, kaydeder, psikolojik danışmana bildirir.
• Akran istismarı programı gereğince belirlenen çalışmaları yerine getirir.
• Okul psikolojik danışmanı - veli işbirliğini sağlar.

Psikolojik Danışman

• Psikolojik danışman, dolayısıyla okulun rehberlik servisi, akran istismarı önleme protokolünün geliştirilmesinin her aşamasında koordinatörlük görevini üstlenir.
• Öğretmenin veli toplantılarında akran istismarıyla ilgi kuramsal bilgileri aktarmasına yardımcı olur.
• Olayın akran istismarı olup olmadığını, disiplin ya da diğer yöntemleri gerektirecek durumlarda uzman görüşünü bildirir.
• Akran istismarı olaylarının kaydını tutar.
• Okuldaki akran istismarı gelişimini izler ve değerlendirme çalışmaları yaparak okul yönetimine görüş bildirir.
• Okuldaki önlemleri ve psikolojik danışmanın görev sınırlarını aşan durumlarda, üst kurumlara ya da çocuk ve ergen psikiyatrisine sevki uygun görülen olayları ekip çalışması içinde karar verme sürecini geliştirir ve yönlendirir.
• Rehberlik çalışmalarında yer alacak istismar programıyla ilgili çalışmalarda sınıf rehber öğretmenlerine gerekli bilgi ve materyal sunar.

- Akran istismarına uğrayan ve istismar edici davranışlar gösteren öğrencilerle bireysel ve grup çalışmaları yapar.
- Empati, dürtü kontrolü, öfkeyle baş etme yöntemleri konularında çalışılmalar yürütür.

Personel

- Akran istismarı olaylarını bildirir ve müdahaleyle ilgili önlemler alır.

Aile

- Okulun akran istismarı önleme programına tam katılım sağlar (protokolün kabul edilmesi ve imzalanması).
- Akran istismarının tanımı, belirtileri, sonuçları (kısa-uzun vadeli) konusunda bilgilenir.
- Çocuğuyla bunu nasıl konuşacağını ve ne tür sorular soracağını öğrenir.
- Hangi belirtilerin istismar belirtileri olduğunu fark etmeyi öğrenir.
- Bir akran istismarı olayını öğrendikten sonra, nasıl davranacağını ve tepkilerini nasıl kontrol etmesi gerektiğini öğrenir.
- Kimlere başvuracağını öğrenir, bu konudaki çalışmaları takip eder.
- Neler yapması gerektiğini ve sınırlılıklarını bilir.

Tüm okul personelinin, öğrencilerin ve velilerin, önemli olayları nasıl haber vereceklerinin ve nasıl harekete geçeceklerinin bilincinde olmaları önemlidir. Ciddi olaylar karşısında harekete geçmeden önce ailelerin buna erken dahil olması zorunludur. Akran istismarına uğrayan öğrencinin ailesi polise haber vermek isteyebilir. Bu aileye göre doğrudur. Burada önemli olan olaylarla ilgili kayıtların doğru bir şekilde tutulması ve prosedürün izlenmesi, okulun korunması, gerek ailenin gerekse öğrencinin (eğer istiyorlarsa) olaya karşı yasal yollardan harekete geçmesinin yeni çatışmalar ve sorunlar yaratmadan sağlanmasıdır.

Akran İstismarı Önleme Protokolünde Yer Alacak Müdahale Esasları

- Müdahale etme süresi ne erken ne de geç olmamalı. Zamanın iyi belirlenmesi çok önemli.

- Ciddi konularda aileye zamanında bilgi verilmesi.
- Akran istismarının artarak sürmesine yol açmamak için, ailenin müdahale sınırlarının iyi belirlenmiş olması gerekir.
- Okulun akran istismarı önleme protokolü çerçevesinde kimin ne yapacağı ile ilgili görev ve sorumlulukların iyi belirlenmesi, bu basamaklardan biri işlemediği takdirde diğer basamağın devreye sokulması.
- Yaşanan olayı çözümlerken başka kötü sorunlar doğurmamasına dikkat edilmesi.
- Her akran istismarı olayının kendi içinde özel olduğu ve öznel bir şekilde değerlendirilmesi gerektiğinin unutulmaması.
- İzlenecek müdahale yollarının olaya uygunluğuna dikkat edilmesi gerekmektedir.

Öğrencilerle yapılan çalışmalarda akran istismarının tüm biçimlerinin kabul edilemez ve tolere edilemez olduğu özellikle belirtilmelidir. Bu durumdan hem aileler, hem okul zarar göreceği için iki grup da erkenden önlem alınmasını beklemektedirler. Yasal davalardan okulu korumak ve durumun belirlenmesi için olay kayıtlarının ve tutanakların düzgün bir şekilde tutulması uygun olacaktır.

Akran istismarı tekrarlayıcı ve çoğu zaman çözüme dirençli bir sorundur. Müdahale gerçekleştikten sonra tekrarlamasını önlemek için olayı takip etmek gereklidir. Olayı izleyen yaklaşık iki haftalık süreçte sürekli izlem ve en az yarım dönem boyunca olgunun takip edilmesi tekrarlama riskine karşı etkili bir önlemdir.

3. Aşama-İzlem: Akran istismarını önlemeye yönelik bir protokolün sürekliliği düşünülüyorsa, bu protokolün işlerliğinin ve süreçlerinin kontrol altında tutulması kaçınılmazdır. Buna bağlı olarak, akran istismarı olaylarının kayıtlarının tutulması, korunması, bu kayıtlara ulaşma yetkisi olan kişilerin belirlenmesi gibi hususlar oldukça önem kazanır. Uygulanan akran istismarını önleme protokolü belli bir süre sonra (her öğretim dönemi ya da yılı sonunda) yapılacak olan anket çalışmaları ve olay kayıtlarının değerlendirilmesiyle izlem sonuçları

olarak raporlaştırılmalıdır. Bu rapor aşağıdaki sorulara yanıt verecek şekilde düzenlenmiş olmalıdır.

- Öğrenciler ne sıklıkta akran istismarına uğradı?
- Akran istismarı hangi yollarla gerçekleşti?
- Ne kadar sıklıkla bazı öğrenciler diğerlerini istismar etti?
- Akran istismarına uğrayanlar ya da tanık olanlar kime/ kimlere söyledi ?
- Söyledikleri kişiler tarafından hangi önlemler alındı, ne tür müdahaleler yapıldı?
- Akran istismarı hangi yer ve durumlarda sürmeye devam etti?

4. AŞAMA-GÖZDEN GEÇİRME: Periyodik izlem raporları ve geribildirim için kullanılan tüm kaynaklardan edinilen veriler, yöneticiler, öğretmenler, personel, öğrenciler ve veliler tarafından değerlendirilereksonra protokolüngözden geçirilmesivegüncellenmesi aşamasına geçilir. Akran istismarını önleme protokolünün zaman içinde güncellenmesi ve yeniden anlatılması ve tanıtımının yapılması gereklidir. Periyodik olarak gözden geçirilmeyen bir akran istismarını önleme protokolünün başarılı olması beklenemez. En azından bir öğretim yılı içerisinde en az bir defa bu değerlendirme ve güncelleme çalışmasının yapılması gerekmektedir. Bir yıllık bir farkındalığı arttırma, uygulama ve izleme süreci sonucunda okullarda belirgin bir şekilde aşağıdaki değişimler izlenmiş olmalıdır:

- Personelin, akran istismarına karşı daha tetikte ve sorumlu bir yaklaşımı benimsemesi.
- Daha az istismar eden olmasının bir sonucu olarak daha az olgu tutanağının bulunması.
- Daha fazla öğrencinin başka bir öğrenciye akran istismarına katılmayacağını söylemesi.
- Daha fazla öğrencinin eğer akran istismarına uğrarsa personelden birine söylemesi.

Genellikle tüm sonuç göstergeleri olumludur. İlkokullarda akran istismarı genellikle uygulamanın ilk yılı içinde azaltılır. Lise düzeyinde özellikle iki. ya da üç. yılda iyileşme daha uzun bir süreyi alır. Okul

yönetimi aynı motivasyonla çalışmaya devam ederse uzun dönem içinde olumlu değişimler izlenecektir.

Okul Binasının /Okulun Dışında Akran İstismarı

Okullar, sınırlarının dışındaki akran istismarından direkt sorumlu değillerdir. Okul yönetiminin görevi sadece okuldaki akran istismarını önlemektir. Ancak iyi bir akran istismarının önleme protokolü okul sınırları dışındaki yerleri ve okul yolunu da kapsamalıdır. Diğer okulun öğrencileri ya da okulda olmayan bazı çocuk ve gençlerde zaman zaman akran istismar olaylarına karışmaktadırlar.

Okul politikası dahilinde öğrenciler, herhangi bir akran istismarı olayı karşısında sessiz kalmamaları için cesaretlendirilmelidir. Okul dışındaki bir alanda akran istismarına maruz kalan bir öğrenci böyle bir durumda ne yapması gerektiğini bilmelidir. Bunun yanı sıra okul da aşağıda sözü edilen gerekli önlemleri almış olmalıdır.

- Okul çevresindeki sokaklarda gelişen akran istismarı olayları hakkında yerel güvenlik kuvvetleriyle görüşülmesi (eğer gerekliyse bir güvenlik görevlisinin sorun noktalarında hazır bulunması).
- Akran istismarı olayları yaşanan diğer yakın okulların müdürleriyle iletişime geçilmesi.
- Okula güvenli geliş-gidiş rotalarının haritasının çıkartılması ve bunlar hakkında öğrencilere bilgi verilmesi.
- Öğrencilerin okul binası dışındaki akran istismarı olaylarından nasıl sakınacakları ve bu tür bir durumla karşılaştıklarında nasıl davranmaları gerektiği hakkında bilgilendirilmeleri.

Akran İstismarı Önleme Protokolü Yazım Esasları

Protokol herkesin anlayabileceği bir dilde yazılmalı, kısa ve net olmalıdır. İçeriğinde ;

- genel bir tanıtım ve protokol bildirisi,
- amaçlar ve gerekçeler,
- akran istismarının tanımı,
- görev tanımları,

- izlem, kayıt ve geribildirim yöntemleri,
- önleme ve müdahale strateji bölümleri mutlaka bulunmalıdır.

(*Bkz. Ek-6 Akran İstismarı Önleme Protokolü Örneği*)

Genel Bir Tanıtım ve Protokol Bildirisi

Bu bölümde okulun niyeti ve genel yaklaşım biçimi ifade edilmelidir. Örn. "koruyucu, güvenli ve sağlıklı bir çevre oluşturmak". Bu bölümde aynı zamanda protokolün hangi gerekçeyle yazılmış olduğuna dair (varsa) yerel ya da ulusal bakış açısı vurgulanarak akran istismarının hiçbir koşulda tolere edilmeyeceği ifade edilebilir.

Amaçlar ve Gerekçeler

Bu bölümde hazırlanan protokolün amacı ve bu amacı nasıl başarıya ulaştıracağı belirtilir.

Örnek Amaç:

Bu protokolün amacı akran istismarı olarak değerlendirilebilecek ve tanımlanacak her türlü davranışı saptamak ve önlemek, ayrıca akran istismarının kabul edilemez olduğunu savunan anlayışın geliştirilmesini için gereken bilgilendirme çalışmalarını yapmak, dolayısıyla her öğrenci için sağlıklı ve güvenli bir okul ortamı yaratmak olacaktır. Bunu sağlamak için:

- Akran istismarının tanımını yapmak, ve okul topluluğunun tüm üyelerine bu olumsuz davranışın nedenleri ve sonuçlarına dair bir anlayış kazandırarak, bu konuya yönelik farkındalığı arttırmak.
- Akran istismarını önlemeye yönelik olumlu adımların atılmasını sağlamak ve buna müfredatın içinde yer vermek.
- Her türlü akran istismarı olayı karşısında tutarlı tepkiler geliştirmek.
- Akran istismarı olaylarıyla karşı karşıya kalabilecek okul topluluğunun tüm üyeleri için destek sağlamak.
- Ev, okul ve toplum ilişkilerini destekleyici bir tutum geliştirmek.

Akran İstismarının Bir Tanımı

"Akran istismarı" tanımlanması zor bir kavramdır. Akran istismarı önleme protokolünü hazırlayan ekip, akran istismarının okul topluluğu

içinde ortak bir anlayış geliştirecek şekilde nasıl tanımlanacağı konusunu sıklıkla öğrencilere, personele, öğretmenlere, ailelere ve bazen de daha geniş kitlelerle danışırlar.

Bununla beraber alternatif olarak (varsa) yerel ya da ulusal eğitim politikasının içinde yer alan akran istismarı tanımını da kullanmaları mümkündür. Yanlış anlaşılmalardan uzak durmak için kabul edilemeyecek davranışların oldukça spesifik bir şekilde belirlenmesi faydalı olacaktır. Örneğin bir akran istismarı önleme protokolü sadece fiziksel akran istismarını kapsıyorsa, öğrenciler bir öğrenciyi dışlamanın ya da ona "ad takma"nın pek de kötü bir şey olmadığını düşünebilirler.

Görev Tanımları

Bu bölümde okul yönetiminin ve öğretmenlerin öğrencilere karşı sorumluluklarının altı çizilebilir. Bununla beraber okul içinde her bireyin kendi davranışları ve diğer arkadaşlarının davranışlarını izleme konusunda bazı sorumluluklarının olduğu belirtilmelidir.

Okul içinde yöneticiler, öğretmenler, personel, öğrenciler ve veliler için protokolün geliştirilmesi ve uygulaması aşamasındaki görev ve sorumlulukları da bu bölümde listelenir. Örneğin, bildirilen akran istismarı olaylarını kim kaydedecek ya da hazırlanan protokolün yürütülmesi kimin sorumluluğunda olacak vs.

İzleme ve Kayıt ve Geribildirim Yöntemleri

Bu bölümde akran istismarı olay kayıtlarının nasıl tutulacağı ve bildirilen olaylara nasıl yanıt verileceği açık bir şekilde ifade edilmelidir. Bu tüm öğrencilerin, öğretmenlerin ve ailelerin anlayabileceği bir dille yazılmalıdır.

- Rapor etme süreci; okulunuzda bu tür olayları rapor edecek olan belirli bir personel var mı?
- Olay kayıtları; olaylar nasıl, kim tarafından, nerede? kayıt edilecek?
- Olaylara verilen geri-bildirimler; belli bir olay karşısında verilebilecek

en uygun tepki nedir? Bu bölümde belirli akran istismarı davranışları karşısında ne tür yaptırımların uygulanacağı konusuna yer verilebilir. Hangi aşamada öğrencinin ailesiyle bağlantı kurmak gerekmektedir? vb.

- Akran istismarı davranışı gösteren çocuk ve ergenlerin bu davranışlarını değiştirmeleri konusunda yardımcı olmakla sorumlu olanlara ne tür bir yardım ve destek sağlanacak ?

Önleme ve Müdahale Stratejileri

Akran istismarını önleme protokolü izleme, kayıt ve olay takibine dair ilkeleri içerdiği gibi, aynı zamanda, bu olayların önlenmesi ve azaltılması konularında da etkin stratejileri bünyesinde barındırmalıdır. Bu bölümde okullar akran istismarının azaltılması ve önlenmesi konusunda farklı yöntem ve stratejilerin altını çizebilirler.

- Farkındalık geliştirme grupları.
- Akran istismarı konusunda farkındalık kazanma konulu özel gün ve haftalar haftalar düzenleme.
- Okula özel davranış tanımları geliştirme.
- Sınıf içi küme çalışmaları içinde konunun tartışılması.
- "Yardım Edin" kutuları (öğrencilerin sorunlarını güven içinde yazıp bırakabilecekleri kutular).
- ADS (Akran Destek Sistemi)
- Akran istismarı konulu dramalar ve oyunlaştırma aktiviteleri yapma.

Bunların dışında okullar akran istismarı önleme protokollerini izlemek ve geliştirmek, etkiliğinden emin olmak amacıyla bazı spesifik prosedürleri de protokole dahil edebilmektedirler. Grup odaklı çalışmalar ve anketler, olay kayıt formları vs. bunlar arasında sayılabilir. Eğer protokol periyodik olarak gözden geçiriliyor, güncelleştiriliyor ve yeniden yayınlanıyorsa etkinliği artacak ayrıca okula başlayan yeni öğrenciler tarafından da tanınarak kabul görecektir.

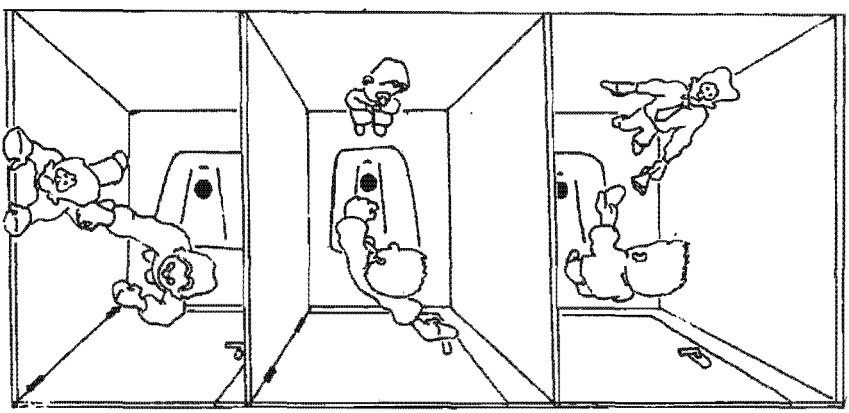
Bir akran istismarı önleme protokolü geliştiriyorsanız bunu tüm okulla ilişkilendirmeniz önemlidir. Bu protokol akran istismarı konusunda

kilit noktada bulunan herkes tarafından anlaşılmış ve kabul edilmiş olmalıdır.

Genel bir prensip olarak akran istismarı önleme protokolü okulların genel disiplin politikasıyla örtüşmelidir. Unutulmamalıdır ki, okulun akran istismarını önleme protokolü oluşturma sürecinden öncede bu tür olaylara müdahale konusunda belli bir geçmişi ve yaklaşım biçimi vardır. Yeni bir protokol tasarlanırken, halihazırdaki uygulamalar tamamen göz ardı edilmemelidir. Akran istismarı için yaptırımların neler olduğu ve hangi durumlarda uygulanacağı açık olmalı; ciddi ve dirençli akran istismarları olgularında okuldan uzaklaştırma gibi ciddi yaptırımlar içermelidir.

9. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARINA MÜDAHALE

Akran İstismarına Müdahale

Akran istismarına karşı müdahale programlarının temel amacı, varolan istismar olaylarını mümkün olduğunca azaltmak, hatta ideal olanı, tamamen ortadan kaldırmaktır. Bu nedenle bu süreci aile ve okul düzeyinde ele almak gerekir. Akran istismarı sadece akranını istismar eden ile edilen arasında geçen bir olay değildir. Ailelerin, öğretmenin, öğrencilerin ve okul idaresinin olay karşısında tutumları müdahale sürecinde belirleyici unsurlardır. Müdahale yaklaşımlarını genel olarak ele almadan önce akran istismarını önlemeye yönelik herhangi bir mücadelenin düzenlenmemiş olduğu bir okulda akran istismarına karşı olası tutumları bir kez daha gözden geçirelim.

Okulda Akran İstismarına Müdahale Çalışmaları Öncesinde Olası Tutumlar

a- Akran İstismarına Maruz Kalan Öğrencilerin Tutumları: Daha önceki bölümlerde de incelediğimiz gibi, bu öğrencilerde süre giden akran istismarı olayları sonrasında psikosomatik yakınmalar, baş ağrıları, uyku sorunları, idrar kaçırma, güvende olmama duygusu, dikkat sorunları, kaçınma davranışları, gösterme, okula gitmek istememe, okula gidiş yolunu değiştirme, akademik başarının düşmesiyle sonuçlanabilen derslere karşı ilgi kaybı gibi tutum ve davranış değişiklikleri izlenmektedir.

b- Akranlarını İstismar Edici Davranışlar Gösteren Öğrencilerin Tutumları: Bu çocuk ve ergenler, güç kazanmaktan kaynaklanan üstünlük hissiyle birlikte, yaptıkları yıkıcı/saldırgan davranışların bir miktar eğlenceli olduğu düşüncesi içindedirler. Karşısındakine verdikleri zarar konusunda bilişsel ve coşkusal farkındalıktan uzak görünürler.

C- AKRAN İSTİSMARINA TANIK OLAN ÖĞRENCİLERİN TUTUMLARI: 1991 yılında yapılan bir araştırmada altı yaşındaki çocuklar, saldırıya uğrayan çocukları gördüklerinde kendilerini çok üzgün hissettiklerini ifade etmişlerdir. Bu durumun mağdurun duygularıyla tam olarak örtüşmediği ve bu duygunun daha çok "sıra bana da gelecek" kaygısından kaynaklandığı belirtilmiştir.

1995 yılında ilkokul öğrencileri arasında yapılan bir araştırmada, akran istismarına tanık olanların %32'si, akran istismarına uğrayan arkadaşlarını gördüklerinde kendilerini, alt üst olmuş, bozguna uğramış gibi hissettiklerini belirtmişlerdir.

Genellikle öğrenciler arası akran istismar başladığında, tanıklar aşağıda belirtilen davranışların birini göstermektedir.

- Akran istismarı olayına katılarak, akranını istismar eden öğrenciye yardım edebilirler.

- Akranını istismar eden öğrenciyi izleyerek, gülerek, cesaretlendirici söz ya da tezahüratlarla teşvik edebilirler.

- Kararlı bir şekilde olaya katılmayabilirler ya da doğrudan mağdura yardım ederler, akran istismarını durdurmaya çalışır ya da bir yetişkin çağırırlar.

D- AKRAN İSTİSMARI KARŞISINDA ÖĞRETMENLERİN TUTUMLARI: Öğretmenler, öğrenciler arasındaki akran istismarını engellemeye ve değiştirmeye yönelik etkili davranışları bilmedikleri için, yetersiz kalacakları düşüncesi ve çaresizlik duyguları nedeniyle etkin davranamaz ve genellikle duyarsız kalırlar. Öğretmenlerin sınıf ortamında, öğrenciler arası istismarla ilgili ya çok az ya da hiç konuşmadıkları birçok araştırma sonuçlarında belirtilmiştir.

E- AKRAN İSTİSMARI KARŞISINDA AİLELERİN TUTUMLARI: Aileler, genellikle kızgınlık, öfke, suçluluk, kaygı, endişe duyguları yaşar

ve bu sorunu çocuklarıyla oldukça kısıtlı bir şekilde ve önemsemez bir tarzda konuşurlar. B u yüzden öğrenciler yetişkin müdahalesinin yetersiz, az ve etkisiz kalacağını, yetişkinlere bildirdiklerinde daha fazla saldırıya uğrayacaklarını düşünürler.

F- Akran İstismarı Karşısında Okul Personelinin Tutumları: Okul personeli, akran istismarı sözel ya da psikolojik gözdağı boyutunda olduğunda ve fiziksel saldırı ya da hırsızlık sınırını aşmadıkça, görmezlikten gelmenin, önemsememenin en iyi yol olduğunu düşünür ve öğrenciler arası zararsız bir geleneğin parçası olarak görürler. Okul personelinin bu durumu önemsemesi için genellikle gözle görülebilir, tespit edilebilir, fiziksel bir hasar olması ya da suç teşkil edecek nitelikte bir davranışta bulunulması (hırsızlık gibi) gerekmektedir.

G- Akran İstismarına Tanık Olan Kardeş ve Arkadaşların Tutumları: Öğrencilerin okul içi öğrenciler arası istismar olayını kavrayabilmeleri yaşa göre değişmektedir. Küçük çocuklar, kavga, itiş–kakış, münakaşa ve akran istismarı olaylarını ayırt edemezken; 6, 7, 8. sınıf öğrencileri daha olgunlaşmış bir anlama düzeyiyle kavrarlar. Akran istismarı önleme ve müdahale çalışmaları yapılırken bu durum da göz önüne alınmalıdır. 4-7 yaş arasındaki çocukların öğrenciler arası istismar olayını tanımlama güçlükleri okulları bu konuda harekete geçmekten alıkoymamalıdır. Alan araştırmalarında tanıkların %75-80'inin öğrenciler arası istismar olayına katılmadıkları ve mağdura yardım etmek istediklerini belirttikleri görülmüştür. Gerçekten yardım edebildiğini söyleyen ise sadece birkaç kişidir. Kızlar mağdura erkeklerden daha destekleyici yaklaşır ancak gerekmedikçe de araya girmekte istekli görünmezler. Kardeşler ve arkadaşlar genellikle öğretmenler ve ailelerden daha önce akran istismarından haberdar olurlar. Bazen akran istismarına uğrayan öğrenci onlardan hiçbir şey yapmamalarını ister. Bazen de onlar hiçbir girişimde bulunmaz. Olayla ilgili hiç bir şey yapmamak, genellikle akran istismarının devam etmesine yol açacak ve akranlarını istismar eden öğrencinin kendini daha güvende hissederek kendine daha fazla mağdur seçmesine de neden olabilecektir.

Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi akran istismarı bir grup fenomenidir. Akran grubu ve grup dinamikleri okul çağı çocuklarının temel sosyal becerileri kazanmasında güçlü belirleyicilerden birisidir.

Yapılan bir çok araştırma, çocuk ve gençlerin saldırgan davranışlar sergileyen bir rol modelini izledikten sonra daha saldırgan davrandıklarını ortaya koymuştur. Eğer çocuk ya da genç bu saldırgan davranışları gösteren bireyi "korkusuz", "cesur" gibi olumlu bir bakış açısıyla değerlendiriyorsa etki daha da güçlü olmaktadır. Bu durum, kendisini güvensiz hisseden, akran grubu içinde bir yer bulmaya çalışan, kendisini ifade etmede zorlukları olan, bağımlı pasif katılımcılar ve "işbirlikçi"nin davranışlarını anlamamıza yardımcı olan bir dinamiktir. "sosyal bulaşma" terimi de bu tür bir etkiyi tanımlamada kullanılabilir.

Bu konuyla yakından ilişkili bir diğer grup dinamiği de "zayıflatma" dır. Burada temel mekanizma saldırgan davranışlar gösteren öğrencinin çevresi tarafından "ödüllendirilmesi" sonucunda, bu duruma tanık olan diğer öğrencilerin saldırgan dürtüleri üzerindeki kontrollerinin zayıflamasıdır. Bu süreç şu şekilde işler; akranlarını istismar eden öğrenci bu tür davranışları nedeniyle öğretmenler, aileler ya da diğer öğrenciler tarafından nadiren olumsuz bir tutumla karşılaşır. Dahası, çoğu zaman mağdurun karşısında kazandığı "zafer" ile ödüllendirilir. Tüm bunların sonucunda tarafsız öğrencilerin de kendi saldırgan dürtüleri üzerindeki kontrol güçleri zayıflamaktadır.

Akran istismarı gibi olumsuz bir olaya katılan birden fazla öğrenci söz konusu olduğunda, bu her bir öğrencinin bireysel sorumluluk duygusunun azalmasına yol açmaktadır. Bu dinamik sayesinde herhangi bir saldırı içeren olay sonrasında daha az suçluluk duygusu yaşanmaktadır. Bu grup dinamiği bize, genellikle uyumlu olan ve saldırgan tutumları bulunmayan bazı öğrencilerin nasıl olup da büyük bir kaygı duymadan akran istismarına katılımcı olabildiklerini açıklamaktadır.

Zaman içinde akran istismarına uğrayan öğrencinin, akran grubu tarafından algılanış biçiminde bazı değişiklikler meydana gelmeye

başlaması da farklı bir grup dinamiğinin sonucudur. Tekrarlayan saldırıların ve aşağılamaların bir sonucu olarak mağdur yavaş yavaş açık bir şekilde değersiz, zarar görmeyi hak eden adeta "tekmelenmek için yalvaran" bir "şamar oğlanı" olarak algılanmaya başlar. Mağdurun akran grubu tarafından algılanmasındaki bu değişiklikler aynı zamanda akranlarını istismar eden öğrencilerin davranışlarından ötürü daha az suçluk duymalarına katkıda bulunur.

Okulda Akran İstismarına Müdahale Çalışmalarından Sonraki Tutum Değişiklikleri

Okulda akran istismarı önleme ve müdahale çalışmaları başladıktan sonra kız ve erkek öğrencilerin mağdurlara karşı daha destekleyici tutumlar gösterdikleri ancak kızların daha duyarlı davrandıkları gözlenmiştir.

Akranlarını istismar eden öğrenciler, okulda bu konuda yapılan çalışmalara daha az duyarlılık gösterirken, mağdurlar son derece duyarlı davranmaktadır. Okulda akran istismarı önleme çalışmaları başlayınca, bu duruma maruz kaldığını bildiren erkek öğrencilerde düzenli bir düşüş görülmüştür. Ancak bu olaylara maruz kaldığını bildiren kız öğrencilerde bir artışın görülmesi, kızların konuyla ilgili farkındalıklarının artmış olmasıyla açıklanmaktadır. Kızlar, öğrenciler arası akran istismar olaylarının dolaylı yollarını öğrendikçe (sosyal dışlama, dedikodu ve söylenti yayma gibi) bildirdikleri olay sayısında da artış olabilmektedir.

Akran İstismarına Müdahale Yaklaşımları

Akran istismarı olaylarına müdahale sadece psikolojik danışmanların sorumluluğu değildir. Bu olaylara neden olan ve maruz kalan öğrencilere evde ve okulda birbirinden farklı yaklaşımlar sergilenmesi ve aile ve okul işbirliğinin sağlanamaması genellikle çözümden çok karmaşa yaratacaktır. Böylece, öğrenci çevresindeki erişkinlerden neyin doğru neyin yanlış olduğunu öğrenme fırsatını kaçırmış olur. Bu nedenle akran istismarına uygun müdahale yaklaşımlarını aile ve okul boyutlarında ele almak gerekir.

A-Akran Istismarına Aile Düzeyinde Müdahale Yaklaşımları

Eğer öğrencinin akran istismarıyla ilgisi varsa ister mağdur ister istismar eden olsun, ailenin vereceği desteğe ihtiyacı olacaktır. Ancak bu gibi durumlarda aile büyükleri ve diğer yetişkinler çocuklarını dinlerken ve yardımcı olmaya çalışırken bazen uygun olmayan öneriler verebilir ya da davranışlarda bulunabilirler. Çocuklarından bu rahatsızlığı görmezden gelmesini beklemek pek gerçekçi değildir. Akran istismarına uğrayan çocuğa ya da gence "sen de vur" demek de nadiren işe yarar. Mağdurlar sıklıkla bu olayları ailelerinden saklarlar çünkü söylediği takdirde gelecek yeni tehditlerinden korkarlar. Akran istismarına uğrayan çocuk ve ergen, bunu ailesinden saklayabileceği gibi olayları biraz çarpıtarak da aktarabilmektedir. Çocuğu dinlemek ve ona güvenmek gerekir ancak bunun öykünün tamamı olmadığını da akıldan çıkarılmamalıdır. Aileler çocuklanna, kendisini değerli hissedebilmesi için yollar bulabilir, özgüven ve özsaygılarının gelişmesinde yardımcı olabilirler. Okulda arkadaş sahibi olmasının önemli olduğunu vurgulayabilirler. Eğer aile içinde akran istismarı konuları açık bir şekilde konuşuluyorsa çocuk ve gençler bu konudan bahsetmeyi doğru bir davranış olarak benimseyecektir. İncinmiş olan birisine, ve o birisi eğer sizin çocuğunuzsa, yardımcı olmak çoğu zaman rahatsız edici bir deneyimdir. Sabırlı olmak çoğu zaman kolay olmayabilir. Ergenler için yakın ilişkileri olan ve güvendikleri biriyle konuşmak daha kolay olabilir. Bir ergen ailesiyle konuşmak yerine öğretmeniyle konuşmayı daha rahat buluyorsa bu konuda aile çocuğu cesaretlendirmelidir.

Aileler Eğer Çocukları Okulda Akranları Tarafından Istismara Uğruyorsa Neler Yapabilirler?

Aileler açık davranmalı ve çocuğa direkt olarak bu tür bir olayın yaşanıp yaşanmadığını sormalıdır. Çocuk ve ergen sıklıkla ailelerine söylemekten utanır ve çekinirler ya da eğer söylerlerse istismarcının misilleme yapmasından korkarlar. Okul korkusu, arkadaşsız kalmak, eşyalarının kaybolması ve yırtılmış giysiler ve artmış korku ve kaygı düzeyi gibi işaretlere karşı uyanık olunmalıdır. Çocuğunuz böyle bir

sorunu sizinle paylaştığında, çocuğunuzun kendisini rahatsız eden bir konuyu sizinle açık olarak konuştuğu için memnun olduğunuzu, ona inandığınızı, onu suçlamadığınızı ve onun duygularını anlamaya çalıştığınızı hissetmelidir.

En kısa zamanda okulla birlikte hareket edilerek öğrencinin, istismar davranışı gösteren öğrencinin yapacaklarına karşı güvende olduğundan ve okulda izlemenin yeterli düzeyde olduğundan emin olunması sağlanmalıdır. Akranlarını istismar eden öğrencinin ailesinin de sorunun çözümünde katılımcı olmasını savunmak gerekir. Eğer akran istismarı okula giderken ya da dönerken gerçekleşiyorsa daha büyük ve destekleyici bir çocukla birlikte gidip gelmesini ayarlamak ya da diğer önleme programları geçerli olmaya başlayana kadar çocuğu bizzat okula götürüp getirmek yararlı olacaktır. Eğer okulda halihazırda bir akran istismarı önleme ve müdahale programı uygulaması yoksa, aile bu tür programların uygulanmasını önermelidir. Aileler ve okulun bir araya geldiği toplantılar bu konuyu tartışma ve destekleme konusunda değerli fırsatlardır.

Eğer çocuğunuz çekingense ve pek arkadaşı yoksa, ilgilendiği alanlardaki sosyal gruplara katılmasını organize ederek, çocuğunuzu bu aktivitelere katılması yönünde cesaretlendirmelisiniz. Çocuğun sosyal becerilerini geliştirmek ve pozitif bir sosyal grup içindeki güvenini sağlamak faydalı olacaktır. Aile kesin olarak gerekmedikçe her şeyi kendi eline almaya, yöneltmeye, yönlendirmeye çalışmamalıdır. Bu tutum çocuğun kontrolünün azaldığını hissetmesine ve iyiden iyiye güvenini kaybetmesine yol açabilir.

Çocuk ve ergen aile içinde asla güçsüz, beceriksiz gibi niteleyici isimlerle çağırılmamalı, aile içinde başka hiç kimseye de bu tarz isimleri kullanması yönünde izin verilmemelidir. Sorunun çözümü konusunda çocuk ve ergen sahip oldukları fikirlerin dışında farklı bir bakış açısıyla olaya yaklaşabilmeleri için teşvik edilebilir ve bu düşünceler kâğıda dökülebilir. İfade edilen düşünce ve fikirler üzerinde konuşularak bunların hangilerinin yararlı ve işlevsel olabileceği, bunun nedenleri

üzerinde tartışılabilir. Aileler bu aşamada çocuklarını anlamak için çaba sarf etmelidirler. Üzerinde fikir birliğine varılan seçenekleri uygulamak ve sonradan bunu kontrol etmek gereklidir. Aile çocuğunu dinlemeli, duygu ve korkularını ciddiye almalıdır. Alaycı bir yaklaşımla çocuğu güldürmeye çalışmak rencide edici olabilir.

Eğer istismar sözel, takılma ve alaylar şeklindeyse çocuğa bunlara kulak asmamasını öğreterek yardımcı olmak mümkündür. Böylece istismar davranışı gösteren çocuğun memnun olması engellenebilir. Çocuk ve gence akran istismarı durumlarından kaçınmak için, farklı bir yoldan okula gidip gelme ya da bir grupla kalma gibi yolları düşünmesi önerilmelidir. Bazı çocuklara, özel bir ortamda, olayı gözünde canlandırarak sert ve acımasız sözcüklere karşı nasıl korunacağı yolunda yardım edilebilir. Çocuk ve ergenin iyi yaptığı şeylere dikkat çekilerek akran istismarı karşısında özgüven kazanması için çaba sarf edilmelidir.

Çocuğunuz size okulda akran istismarına uğradığını söylerse bunu ciddiye alın, ancak sakin ve;

- alaycı olmaktan "*bunda üzülecek bir şey yok*"
- yok sayıcı olmaktan "bu da bir şey mi? Benim zamanımda"
- duvar örmekten "bu saçmalıkları daha fazla duymak istemiyorum."
- sorgulayıcı olmaktan "*her şeyi bilmek istiyorum.*"
- istismara yöneltmekten "*kendini savun, sende aynısı yap.*"
- kurtarıcı olmaktan "*sen bu işi bana bırak*" Kaçının!..

Çocuğunuz Akran İstismarına Uğruyorsa;

- belirtilere karşı uyanık olun,
- çocuğunuzla açık iletişim kurun, konuşmasına izin verin ve dinleyin,
- okulu durumdan haberdar edin., okul idaresine, eğer yoksa, akran istismarını önleme ile ilgili protokol uygulamalarını önerin,
- akran istismarına karşı kendini koruyabilmesi için çocuğa yeni beceriler kazandırmaya çalışın,

Aileler Çocukları Akranlarını İstismar Ediyorsa Neler Yapabilirler?

Şüphesiz bir çok aile için çocuğunun akranlarını istismar edici olumsuz davranışlarının olduğunu öğrenmek üzücü ve hayal kırıklığı yaratan bir durumdur. Bazı aileler duruma öfkelenebilmekte ve çocuklarına bu öfkelerini yönelterek, sözel ya da fiziksel açıdan bir başka istismar türüne neden olabilmektedirler. Bazen de çocuğunu aşırı bir koruma altına alarak davranışlarının süreğenleşmesine neden olmakta ve böylece çocuğun uygun sosyal davranış biçimlerini öğrenme fırsatını elinden alabilmektedirler.

Çocuğunuz istismar edebilir. Çünkü;

- bunun kötü bir şey olduğunu bilmiyor,
- abisini, ablasını ya da ailede örnek aldığı birini taklit ediyor,
- okul arkadaşlarıyla kaynaşmanın başka yolunu bilmiyor,
- arkadaşları ayartıyor,
- sorunlu bir dönem yaşıyor ve saldırgan duygularını davranışa döküyor olabilir.

Bazı durumlarda aileler çocuğun durumunu izlemek ve bazı belirtileri de gözlemekle birlikte kesin bir bilgiye ulaşamadıkları için bir akran istismarı olayının olup olmadığına dair şüpheler taşıyor olabilirler. Bu gibi durumlarda, tahmin edilen durum ve gözlenen belirtiler hakkında konuşmak, doğruyu öğrenmek adına fiziksel cezalardan kaçınmak ve çocuk ve ergenin izlediği şiddete yönelik TV programlarının miktarını azaltmak uygun tutum ve davranışlar olacaktır.

Eğer aileler açık bir şekilde çocuklarının akranlarını istismar edici davranışlar gösterdiğini belirlemişlerse bu noktada yapılabilecek ilk ve en önemli şey sorunu ciddiye almak olacaktır. Akranlarını istismareden çocuk ve ergenler daha önce de belirtildiği gibi ileriki yaşamlarında da sıklıkla daha ciddi bazı davranış sorunları yaşayabilmekte, sıklıkla çeşitli suçlardan hüküm giyebilmektedirler. Çocuğunuzun akranlarını istismar ettiğini öğrendiğiniz durumda;

• Çocuğunuzla ciddi bir konuşma yaparak ve bu durumu öğretmenleri ve okul müdürüyle görüşülerek değerlendirmelisiniz. Akranlarını istismar edici davranışlar gösteren çocuğunuzun yaptığı yanlış şeyi yadsımaya ya da küçümsemeye çalışabileceğini göz önünde bulundurmalısınız.

• Çocuğunuza, bu tür davranışların aile içinde kesinlikle kabul edilmeyeceğini anlatmalısınız. Bunu açık bir şekilde anladığından emin olun ve akran istismarına uğrayanlar üzerindeki olumsuz etkileri üzerinde tartışın. "hepsi eğlence içindi" açıklaması kabul edilemez bir mazerettir.

• Çocuğunuzun yaşı, gelişim evresi ve hareketlerini göz önünde bulundurarak şiddet içermeyen etkili yaptırımlar getirmelisiniz.. Fiziksel cezalar "güçlü olan haklıdır" mesajı taşır.

• Çocuğunuzun genel aktivitelerini, nerelerde bulunduğunu, kimlerle arkadaşlık ettiğini daha iyi takip etmelisiniz. Birlikte zaman geçirmek yararlı olacaktır. Davranışları ve sokağa çıkma konusundaki sınırlandırmalarla ilgili gerçekçi kurallar koyulmalıdır.

• Çocuğunuzun saldırgan davranışlarını değiştirmek için okulla işbirliği yapmalısınız. Öğretmen ve yöneticilerle sık iletişimde bulunmak çocuğun davranışlarındaki değişikliklerin izlenebilmesi açısından önemlidir.

• Çocuğunuzun okuldaki ve evdeki kurallara uyma gibi, şiddet içermeyen, sorumlu davranışlarını övülmeli ve takdir etmelisiniz.

• Şiddet içerikli video oyunları ve çizgi filimler şiddet
çeren saldırgan davranışları tetikler. Bu yüzden çocuğun oyun ve tv izleme alışkanlıklarını şiddet içerikli olmayacak şekilde yeniden düzenlemelisiniz.

• Aile içindeki saldırgan davranışlar çocuğun akranları arasında ve ileriki yaşamında sergileyeceği şiddet içerikli davranışlara model olmaktadır. Çocuğunuzun, eğer yaşanıyorsa, aile içi şiddet olaylarına tanık olmamasına azami özen göstermelisiniz.

• Eğer çocuk ve ergenle çalışma konusunda profesyonel bir desteğe ihtiyaç duyuluyorsa, okul rehberlik servisinden, rehberlik araştırma merkezlerinden ya da çocuk ve ergen ruh sağlığı hekiminden yardım istenebilir.

ÇOCUĞUNUZ AKRANLARINI İSTİSMAR EDİYORSA;

- çocuğunuzla *sakince* konuşun,
- ailenin istismar eden diğer üyelerini uyarın (varsa),
- istismar etme dışında ilişki kurma yollarını gösterin,
- okulla işbirliği yapın,
- sürekli gözlem yapın,
- olumlu davranışı pekiştirin, ödüllendirin.

B- AKRAN İSTİSMARINA OKUL DÜZEYİNDE MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

Okul düzeyinde akran istismarına müdahale stratejileri bireysel, sınıf ve okul geneli olmak üzere üç ayrı düzeyde değerlendirilebilir.

1- BİREYSEL DÜZEYDE MÜDAHALE YAKLAŞIMLARI

İlk Adımlar: Okulda çalışan ve akran istismarı olayına müdahale edecek biriyseniz, öncelikle sakin olmanız gerekir. Verilecek her duygusal tepki akran istismarı davranışı gösteren öğrenciyi sevindirecek ve durumun kontrolünü ona verecektir. Şiddeti ne olursa olsun her türlü akran istismarı olayını ciddiye almak ve bu davranışı gösteren öğrenciyi tespit etmek çok önemlidir. En kısa sürede, akran istismarına uğrayan öğrenciye güven veren, kendisini yetersiz ya da güçsüz hissetmesini engelleyecek bireysel bir görüşme plânlanmalıdır. Öğrenciden olayı mümkün olduğu kadar tüm detayları ile anlatması istenerek, bireysel mi yoksa daha geniş çaplı bir müdahaleye mi gerek olduğu konusunda karar verilmelidir. Her iki durumda da, ilk olarak akran istismarı davranışının tekrar etmemesi sağlanmalıdır. Bu tür davranışları ve bu davranışları yapanları onaylamadığınızı açık ifade etmeniz gerekebilir. Akran istismarına uğrayan öğrenciyle en kısa sürede bireysel görüşme yapılmalı ve bu görüşmede mağdur öğrencinin bakış açısından olayı görmesi yönünde teşvik edilmelidir. Bu görüşmede bu davranışı onaylamadığınızı açıkça ortaya koymanız gerekebilir. Eğer öğrenci bu davranışı nedeniyle bir yaptırımla karşı karşıya kalacaksa, bu cezanın veriliş nedeninin açıkça belirtilmesi ve anlaşılması önemlidir.

Başlangıçta Uygun Müdahaleleri Yaptıktan Sonra: İlk aşama atlatıldıktan sonra, bu davranışın tekrar etmeyeceği yönünde mağdura güven vermek gerekir. Eğer olayı tetikleyen faktör ortaya çıkarıldıysa, tekrarını önleyici önlemlerin zaman geçirmeden alınması gerekir. Mağdura destek olmak için gereğinden fazla koruyucu ve kollayıcı olmamaya dikkat edilmelidir. Akran istismarı davranışı gösteren öğrencinin davranışı kabul edilemez ve yetişkinlerde sıklıkla kızgınlık ve cezalandırma duyguları uyandırır. Buradaki tehlike, olaya ve sorumlu öğrenciye yeterince objektif yaklaşılamadığı durumlarda, bu öğrencinin varsa diğer alanlardaki olumlu nitelikleri gözden kaçacak, işbirliği ve yardım yolları bulunamayacaktır.

Bu öğrencilerle küçük grup ya da bireysel müdahale programları kullanılabilir. Her iki durumda da önemli olan suçlayan ve yargılayan bir yaklaşım içinde olmamaktır. Küçük grup çalışmalarında amaç bir yandan akran istismarı davranışının olumsuz sonuçlarını tartışırken bir yandan da akran grubunun desteğini sağlamaktır. Paylaşılmış sorun yaklaşımıyla yapılacak olan ve akran istismarına uğrayan öğrencinin de içinde olduğu grup çalışmasında, herkesi bir araya getirmeden önce akran istismarı davranışı gösteren öğrenciyle bireysel bir görüşme yaparak sorumluluğunu kabul etmesi sağlanmalıdır.

Akranlarını istismar eden öğrenci bireysel ya da küçük grup çalışmalarına katılım konusunda istekli görünmez ve yaptığı davranışın sorumluluğunu üstlenmek istemezse, çeşitli yaptırımlar uygulanması yoluna gidilebilir. Örneğin bu öğrenci(ler) ortak sınıf etkinliklerinden uzaklaştırılabilir. Bunu yaparken dışarıda tutulma nedenini iyice anlamış olmasını sağlamak gerekir. Bu konuda düşünmesi ve ailesine neden dışarıda bırakılmış olduğunu açıklayan bir mektup yazması istenebilir. Bu mektubun ailenin eline geçip geçmediği kontrol edilmelidir.

Akran İstismarına Uğrayan Bir Öğrenciyle Yapılacak Danışmanlık Çalışmasında Dikkat Edilmesi Gereken Bazı Temel Prensipler

- Öncelikle akran istismarının, başa çıkılabilecek, üstesinden gelinebilecek bir sorun olduğu vurgulanmalıdır.

• Akran istismarına uğrayan öğrencinin güvenliği sağlanmış olmalı ve süregelen akran istismarına ve akranlarını istismar eden öğrenciye yönelik etkili müdahaleler yapılmış olmalıdır. Bunlar olmaksızın sadece akran istismarına uğrayan öğrenciyi destekleyerek onun bu akran istismarını sona erdirmesini beklemek haksızlık olacaktır.
• Herhangi bir müdahalenin amacı anlık istismarları durdurmaktır. Uzun vadeli kalıcı çözümler için daha geniş kapsamlı bir çalışma planlanmalıdır.
• Sadece akran istismarına uğrayan öğrenciyle yapılacak olan bir çalışma yetersiz kalacaktır. Akranlarını istismar eden öğrencinin de davranışını değiştirmesini sağlayabilecek yollar düşünülmelidir.
• Özellikle yalnız ve izole olan öğrencilere zaman ayırmak gereklidir. Ancak bu sadece kısa vadeli bir tedbir olabilir. Çünkü akran istismarına uğrayan öğrencilerin bir çoğu yine aynı akran gruplarının içinde kalmayı yeğlemektedir. Bu durumda uygun akran desteğini sağlayabilecek uygulamaların belirlenmesi ve okul öğretmen işbirliğiyle pratiğe geçirilmesi gerekmektedir.
• Akran istismarına uğrayan öğrencilerin hepsi sanıldığı kadar içe kapanık ve izole değillerdir ancak zamanla pasif, çaresiz ve bezgin bir görünüm sergilemeye başlamaktadırlar. Bu öğrenciler psikolojik açıdan desteklendikleri takdirde daha kolay bir şekilde özgüvenlerini kazanmakta ve dışa dönük aktif bir kişilik geliştirmektedirler

Akran istismarına uğrayan bir öğrenciyle yapılacak görüşmede güven vermek, dinlemek, doğrulamak, desteklemek, bilgilendirmek ve işbirliği yapmak sıkıntı yaratan durumlarda yetişkinlerde olduğu gibi çocuk ve ergenlerde de son derece rahatlatıcı ve yardımcı unsurlardır. Bu nedenle böyle bir görüşmede:
• Öğrenciye bu tür olaylar hakkında konuşmanın bazen gerçekten zor bir deneyim olduğunun farkında olduğunuzu ifade etmeniz önemlidir.
• Öğrenciye bu konuda birileriyle konuşmaya karar verdiği için memnun olduğunuzu ifade ederek davranışından dolayı takdir ettiğinizi bildirmek önemlidir.
• Güven verici ve kimsenin sizi görüşme esnasında rahatsız etmeyeceği bir mekân sağlanmalıdır.

- Yönlendirici, kapalı uçlu sorular sorulmamalıdır.
- Tutulamayacak sözler ve yerine getirilemeyecek güvenceler verilmemelidir.
- Görüşme esnasında akran istismarına uğrayan öğrencinin eksikleri üzerinde odaklanmaktan kaçınmak gereklidir.
- Görüşme esnasında öğrencinin ifadelerinde akran istismarı olaylarının gerçekleştiği yer ve zamanlara dikkat edilmelidir.
- Bu konuda bağlantı kurulabilecek diğer insanlar hakkında da öğrenci bilgilendirilmelidir.
- Öğrencinin ifadeleri henüz zihinde tazeyken derhal kayıt edilmelidir.
- Unutulmamalıdır ki görüşmeyi yapan kişi bir polis ya da terapist değildir.

Bireysel Düzeyde Müdahale Sürecinde Kullanılabilecek Bazı Teknikler ve Yaklaşımlar

Girişkenlik Eğitimi: Bu eğitimin amacı yetersiz düzeyde sosyal becerilere sahip olan öğrencilerin akran grubu içinde kendilerini daha iyi ifade edebilmelerini ve korunmalarını sağlamaktır. Bireysel danışma çalışmalarında ya da grup içinde akran istismarına uğradığı belirlenen ve akranlarını istismar edici davranışlar sergilediği anlaşılan öğrencilerle yapılan bu tür bir eğitimde, bu öğrencilerin sorunlarla uygun başa çıkma mekanizmalarını öğrenmeleri amaçlanır.

Suçlayıcı Olmayan Grup Desteği Yaklaşımı: Bu yaklaşım İngiltere'de geliştirilmiştir. Destek grubu, akran istismarına uğramış birey ve bu olaya tanık olanlar için, sorun çözme ve baş etme stratejileri üretmeye çalışır. Bu destek grubu bir yanda süreci rapor ederken, bir yandan da sorunun çözülmesinden sorumludur.

2- Sınıf Düzeyinde Müdahale Yaklaşımları

Öğretmenlerin en önemli görevlerinden biri güvenli bir sınıf ortamı oluşmasını sağlamaktır. Bu amaçla okullar öğretmenlere gereken desteği sağlamalıdır. Disiplin yönetmeliği ve diğer uygulamalar sınıf ve eğitim güvenliğinin korunması ve desteklenmesinde hayati önem taşır. Herhangi bir akran istismarı olayı gerçekleştiği zaman etkili bir

müdahalenin yapılabilmesi için tüm eğitim kadrosunun konu hakkında bilinçlendirilmiş ve sorumlu durumda bulunması gerekmektedir. Bir akran istisman olayı gerçekleştiğinde ne yapılacağıyla ilgili açık kurallar olmalı ve müdahale en kısa sürede gerçekleştirilmelidir.

Öğretmenler akran istismarı vakalarına müdahale konusunda bilgilendirilmiş olmalıdır. Sınıf içinde herkes o sınıfta akran istismarı davranışlarının kabul edilemez olduğunu, herkes tarafından kınandığını ve bu konuda etkin bir mücadelenin verildiğini bilmelidirler. Sınıf güvenli ve destekleyici bir çevre olmalıdır. Akran istismarına uğrayan öğrenciler bazen bunu diğerlerine söylemek yerine pasif kalmayı tercih edebilirler. İyi öğretmenler bu öğrencileri yaşadıklarını anlatmaya ve konu hakkında konuşmaya teşvik eder, yüreklendirirler. Bu şekilde öğrenciler cezalandırılma korkusu olmaksızın yaşadıklarını başkalarına bildirebilirler.

Sınıf Düzeyinde Müdahalede Kullanılabilecek Bazı Teknik ve Yaklaşımlar

Daha önce de belirtildiği gibi müfredat içine yerleştirilmiş akran istismarıyla ilgili dersler, konuyla ilgili sınıf toplantıları, akran istismarına karşı sınıf kurallarının oluşturulması en temel uygulamalardır. Bu sayede, öğrencilerin akran istismarıyla ilgili sorunları sınıf ortamında ele almaları ve sorumluluk taşımaları sağlanabilir.

- **Küme Çalışması:** Küme çalışması özellikle Amerika'da geliştirilmiş olan bir öğretim metodudur. Adından da anlaşılacağı üzere grupla yapılan özel bir çalışmadır. Yapılan araştırmalar bu gruplar içinde çocuk ve ergenlerin diğerlerine karşı daha kabul edici olumlu tutumlar geliştirmelerine ve her türlü farklılıklarına (ırk, cins, sosyokültürel düzey vb.) karşı daha az önyargılı yaklaştıklarını ortaya koymuştur.

Bu uygulamada öğrenciler bir görevi tamamlayabilmek için küçük gruplar halinde çalışırlar. Grubun büyüklüğü 2-6 öğrenci arasında değişebilir. Grup üyeleri halka halinde birlikte otururlar ve diğer grupları rahatsız etmeden birlikte çalışırlar. Öğretmenler öğrencilerin

performansını grup performansına göre değerlendir. Her bir grup üyesi problemin çözümünde bireysel sorumluluk üstlenir. Not verme işlemi grubun geneline yapılır, böylece her bir grup üyesi diğer bireylerin öğrenmelerinden sorumlu hale gelmiş olur. Bu uygulamanın temel özelliği grup üyeleri arasında kurulan olumlu bağımlılıktır.

Grup üyelerinin seçimleri ve dağılımında akranlarını istismar edici davranışları gösteren öğrencilerin yerleştirilme işlemi çok önemlidir. Bir kural olarak akranlarını istismar eden öğrenci ile akran istismarına uğrayan öğrenci kesinlikle aynı gruba konulmamalıdır. Akranlarını istismar eden birden fazla öğrenci ve takipçileri de aynı grupta bir araya getirilmemelidir. Bunun yerine öğretmen, akranlarını istismar eden öğrencinin etrafına, birkaç güçlü, gelişmiş bir özgüvene sahip ve akran istismarına asla boyun eğmeyecek öğrencileri yerleştirmelidir. İstenen sonuca ulaşıldıktan sonra, akran istismarına uğrayan öğrenci ile istismar eden öğrenciyi aynı grubun içinde değerlendirmek mümkün olabilir.

Bu uygulama yardımıyla akranlarını istismar eden öğrenci bu davranışlarını değiştirmek zorunda kalabilir ya da istismar edilen öğrenci olası bir yeni saldırı durumunda, kendini koruyabilecek yeni grup üyeleriyle yakınlaşma imkanı bulabilir. Öğretmen grup içinde ve dışında ne olduğunu yakından takip etmeli ve çıkacak sorunları çözebilmek için hazırlıklı olmalıdır.

Bu tür bir grup çalışmasının ne kadar süreceğini ve ne zaman son bulacağını belirlemek pek kolay olmayabilir. Genellikle grup bir çok süreç atlatılana, bir çok görev yerine getirilene kadar birlikte kalır. Burada önemli olan grup üyelerinin zaman içinde birbirlerini tanımaları ve birbirlerinden sorumlu olmayı öğrenmeleridir. Yıl boyunca birkaç yakın arkadaşının olması imkanı da sağlanmış olur. Sınıf içindeki gerilim ve çatışmaların azalmasına yol açabileceği gibi sınıf içinde kaynaşmanın ve öğrenci tatmininin artmasına neden olacaktır.

Küme çalışması birkaç öğretim metodundan sadece birisidir. Bu uygulama akran istismarı sorunlarının yoğun olduğu sınıflarda diğer

müdahalelere ek olarak uygulanabilir. Ancak tek başına bir müdahale yöntemi değildir.

- **Genel Olumlu Aktiviteler:** Akran istismarı hakkında konuşmak, tartışmak, doğal olarak olumsuz davranışa, olumsuz duygulara ve sorunlara odaklanmış bir süreçtir. Bunun yanında olumlu genel aktiviteler (örneğin öğrencilerin eğlenmek için bir araya gelmesi) öğrencilerin arasındaki ilişkilerin gelişmesi için önemli bir etkendir ve aidiyet duygusunu pekiştirir. Kır gezileri, kamplar ya da dans partileri bu tür aktivitelerdir. Bu aktivitelerin bazılarına ailelerin de katılımı faydalıdır.

Bu tür aktivitelerin bir olumlu yönü de öğretmenler için akran istismarından etkilenen öğrencileri izleme fırsatı yaratmasıdır. Bu tür aktivitelerde akran istismarına uğramak ya da dışlanmak son derece acı vericidir. Bütün öğrencilerin eğlenceye katılmalarını sağlamak ve iyi bir denetleme çok önemlidir.

- **Ailelerle Tartışma Grupları:** Akran istismarıyla ilişkili konuların görüşülmesi ve sınıf velileri arasında bu davranışa karşı uygun başa çıkma yollarının geliştirilmesi ve yeni yolların öğrenilmesi açısından grup çalışmaları değerli ve etkilidir. Bu gruplara bir uzman danışmanın liderlik etmesi gerekmektedir. Genel olarak akranlarına karşı istismar edici davranışlar gösteren çocuk ve ergenlerin aileleri ile istismara maruz kalan çocuk ve ergenlerin aileleri ayrı gruplarda yer alsalar da zaman zaman oluşturulabilecek karma gruplarda aileler karşı taraftaki çocuğun ailelerinin neler hissettiğini ve neler yaşadığını öğrenme imkanı bulmaktadırlar.

- **Veli Toplantıları:** Akran istismarı sorunları ve olumlu sınıf ortamı geliştirme veli toplantılarında sık sık gündeme gelen bir konudur. Bu tür tartışmalarda akranlarını istismar eden ve buna maruz kalan öğrencilerin isimlerini anmaktan uzak durulmalıdır. Sınıf öğretmeni toplantının davetiyesinde bunu açıkça ifade etmelidir. Bu tür bir davranış konunun tartışılmasını engellemez. Ancak sınıf genelinde

akran istismarı sorunun ve alınacak önlemlerin tartışılmasına yeterince zaman ve alan kalmayabilir. Bu tür bir toplantıda akran istismarıyla ilgili bir anketin sonuçlarını öğretmenin gözlemleriyle birlikte sunması iyi bir başlangıç olabilir. Akran istismarının doğasının tartışılması, öğrenciler, öğretmenler, aileler tarafından sorunun olumsuz etkilerinin azaltılmasına yardımcı olacaktır. Bu tür bir içeriği olan toplantıda, söz konusu öğrencilerin ailelerine yönelik dilek ve şikayetler gündeme getirilmemelidir. Bunu bireysel müdahale kapsamında ele almak ve veli toplantısını sınıf geneli bağlamında yapılandırmak daha uygun bir davranış olacaktır.

• DİRENÇLİ AKRAN İSTİSMARI OLGULARINA MÜDAHALE: Saldırgan davranışlar gösteren bazı öğrenciler, öğretmen ve diğer yetişkinlerin tüm olumlu davranışlarına, gösterilen anlayışa ve olumlu davranışlarının ödüllendirilmesine rağmen bu tür davranışlarını düzeltmekte isteksiz davranırlar. Hem araştırmalar hem de gözlemler istenmeyen davranışlar için " yaptırım"ın bazı durumlarda uygulanması gerektiğini göstermektedir. Genellikle olumlu davranışların ödüllendirilmesiyle birlikte kuralları yıkan davranışların yaptırımlarla karşılık bulması da olumlu sonuçlar vermektedir.

Akran istismarının konuşulduğu sınıf tartışmalarının ardından bunların çiğnenmesiyle ne gibi yaptırımların uygulanacağı konusu gündeme gelmektedir. Burada önemli olan sınıf öğretmeninin öğrencilerin yaptırımlar konusunda ortak bir karara varabilmelerine yardımcı olmasıdır.

Genellikle bu yaptırımlar uygulanması ve denetlenmesi kolay olan uygulamalar olmalıdır. Herhangi bir zarar vermeden, belli düzeyde rahatsızlığa neden olmalıdır. Eğer mümkünse davranış ve kişi ayrıştırılmalıdır, yani olumsuz sonuç ya da yaptırımın, akranlarını istismar etme davranışlarının bir sonucu olduğu belirtilmelidir. Öğrenciye kendisinin değil; bu davranışının onaylanmadığı açıkça ifade edilmelidir. Öğretmen bu davranış ve davranışın sonuçları konusunda açık ifadeler kullanmalıdır. Yaptırımların seçimi aynı

zamanda çocukların yaşları, cinsiyetleri ve kişiliklerine göz önünde bulundurularak yapılmalıdır. Bir öğrenci için rahatsızlık yaratan bir deneyim diğeri için hoş bir rahatlama olabilmektedir. Önemli olan, normal okul aktivitelerine ek olarak getirilebilecek bazı yüklerin (örneğin: ev ödevlerinin)yaptırım olarak kullanılmaması gerektiğidir. Öğrenciyle ciddi bir bireysel görüşme yapmak, öğrenciyi teneffüs boyunca müdür odasının önünde tutmak, bir ya da birkaç saatini başka bir sınıfta geçirmesini sağlamak (tercihen küçük sınıf), öğretmenin öğrenciyi daha iyi görebileceği bir yerde oturtmak, öğrenciyi ciddi bir konuşma yapması için müdüre yollamak, hoşlandığı, sevdiği bazı şeylerden uzaklaştırmak gibi bazı yaptırımlar uygulanabilir. Buna çocuğun ailesiyle bağlantı kurmak ve çocuğun davranışlarını değiştirmek amacıyla aileyle birlikte hareket etmek de dahil edilmelidir.

Bir çok durumda saldırgan davranışlar sergileyen öğrenciler yavaşta olsa kurallar sistemine uyum sağlayabilmektedir. Bu öğrenciler sıklıkla dürtüseldirler ve evde kuralları çiğnemekte ve ailelerine karşı da olumsuz davranışlar sergilemektedirler. Aile içinde bu davranışları genellikle şiddetle ve fiziksel cezayla karşılık bulmaktadır. Bu şartlar altında yaşayan bir çocuğun saldırgan bir öğrenci olması, kurallarla, yönetmeliklerle ve çevresiyle sık sık çatışmaya girmesi şaşırtıcı değildir. Sonuç olarak okullar sahip olduğu kurallar sistemiyle aslında davranış sorunları bulunan öğrencilere; diğer öğrencilere karşı saygılı ve daha da ötesi kanuna ve topluma karşı sorumlu olmayı öğretmektedir.

3- Okul Genelinde Müdahale Yaklaşımları

Okul merkezli bir müdahale programında iki önemli hedef bulunur. Bunlardan birincisi, okuldaki ve evdeki yetişkinler, okuldaki akran istismarı sorunlarının boyutlarından eşit düzeyde haberdar olmalıdır. İkincisi ise, yetişkinler ciddiyet içinde durumu değiştirme konusunda kendilerinin sorumlu olduğu konusunda karar vermelidir.

Tahmin edilebileceği gibi doğrudan yapılan akran istismarı, niteliğinden ötürü en çabuk göze çarpan ve müdahalede ilk harekete

geçilen akran istismarı türüdür. Ancak, iyi bir müdahale programı içeriğinde doğrudan akran istismarına yönelik stratejileri barındırdığı kadar dolaylı akran istismarı karşısında da bazı müdahale stratejilerini içermelidir. Dolaylı yoldan akran istismarına uğrayan bir çocuk ya da ergen, akran grubundan dışlanabilmekte, grubunda yeni arkadaşlar edinme konusunda zorluklar yaşayabilmektedir. Bu nedenle, müdahale programı daha zor saptanan bu tür akran istismarları olaylarına karşı da donanımlı olmalıdır.

Akran istismarını bildiren aileler, kabul edici bir şekilde dinlenmelidir. Eğer herhangi bir akran istismarı olayında bu davranışı gösterenin ve mağdurun ailelerinin karşı karşıya gelmesini gerektirecek bir durumu söz konusu olursa, olabildiğince çabuk şekilde problemin okulda çözümlenmesine çalışılmalıdır. Hem mağdur hem de akranını istismar eden öğrenci(ler), uygun olan en kısa sürede danışmanlık almalıdır. Gerektiği durumlarda akran istismarı mağdurları için koruma sağlanmalıdır. Bu koruma bir arkadaşlık sistemi şeklinde olabileceği gibi daha büyük sınıftaki öğrencilerden yardım istenerek de yapılabilir. Okulun en kısa zamanda uygun müdahaleyi yapması yerinde olacaktır.

Okuldaki akran istismarı sorunun boyutlarının bir haritasının çıkarılması müdahale programı için iyi bir başlangıçtır. Okulda meydana gelen akran istismarı olaylarının sayısı sınırlı olsa da son noktada hedef, okuldaki akran istismarının kökünü kazımaktır.

Okul Düzeyinde Müdahalede Kullanılabilecek Bazı Teknik ve Yaklaşımlar

Okuldaki tüm öğrencilerin çeşitli yollarla farkındalık düzeyleri arttırılmalıdır. Müfredat içinde biçimlenmiş uygulamalar bu amaca hizmet edecektir. Yıllık grup eğitimi oturumlarının belirli bir parçası ya da sosyal beceri geliştirme programlarının özel bir parçası olarak bu uygulamalar değerlendirilmelidir.

- **Denetleme ve Okul Sınırları Dışının İzlemi:** Akran istismarı, okul bahçesi, okul yolu, oyun alanları gibi bölgelerde de

özellikle yetişkin gözleminden uzak noktalarda gerçekleşebilmektedir. Bu nedenle yeterli sayıda yetişkinin teneffüsler ya da yemek aralarında öğrencileri izlemesi ve denetlemesi gerekmektedir. Ancak kesin olan şudur ki, öğretmenlerin ve yetişkinlerin söz konusu zamanlarda öğrencileri sadece izlemesi yeterli değildir. Aynı zamanda akran istismarı olaylarına hızlı ve kararlı bir şekilde müdahale etmek için hazırlıklı olmalıdırlar. Öğrencilerin "bunu sadece eğlenmek için yaptık" şeklindeki açıklamaları hiçbir koşulda kabul edilmemelidir. Harekete geçmekle ilgili altın kural "*çok geç olmasındansa, bir an önce müdahale et*" tir.

Yetişkinler tarafından akran istismarı olayına yapılan müdahale hem akranlarını istismar edenlere hem de dışarıdan destek veren diğer öğrencilere önemli bir mesajın iletilmesinde etkilidir: "*Bu okulda akran istismarını kabul etmiyoruz*". Yetişkin müdahalesi aynı zamanda akran istismarına uğrayan öğrencinin tarafında bir tutum sergilenmesi anlamına gelir. Denetlemeden sorumlu öğretmen teneffüslerde odasında kalarak bu sorunu görmezden gelmeye çalışabilir. Ama bu karar gerçekte zayıf olan öğrencileri akranlarını istismar eden öğrencilerin insafına bırakmak anlamına gelecektir. Diğer yandan öğretmen teneffüs boyunca dışarıda kalır, ancak istismara müdahale etmezse bu olay istismara karşı sessiz bir teşvik anlamına gelecektir.

Öğretmenler teneffüslerde öğrencileri denetleme ve izleme konusunda isteksiz bir tutum sergilediklerinde, bu denetlemenin öğrenciler açısından yararının bir kez daha anlatılması gerekebilir. Yaptıkları denetlemede bir polis gibi davranmaktan kaçınmaları gerekir. Akranlarını istismar eden öğrencilerin davranışlarının sonuçlarını fark etmeleri ve akran istismarının kabul edilmediğini öğrenmeleri gerekmektedir.

Öğrencilerin güvenliğini artırmak için denetim yapan yetişkinler zaman zaman bilgi alışverişinde bulunmalıdırlar. Akran istismarı olayını gözleyen öğretmen müdahaleye ek olarak bu olayı aynı zamanda öğrencinin ait olduğu sınıfın sınıf öğretmenine de rapor etmelidir.

Bu şekilde akran istismarı başlangıç aşamalarında yakalanarak engellenmiş olabilir.

Akran istismarı sıklıkla öğrenim alanlarının bazı özel yerlerinde gerçekleşmektedir. Örneğin, soyunma odaları ilave dikkat gerektiren riskli bölgelerdir. İyi ekipmanlara sahip çekici bir okul bahçesi çocuk ve ergenleri olumlu aktivitelere davet eder. Bazı öğrenciler canları sıkıldığında akranlarını istismar edebilirler ve akran istismarı okul yaşantılarını daha heyecanlı hale getirebilir. İyi düzenlenmiş bir çevrede çocuk ve ergenleri izlemek ve gözlemek yetişkinlere daha cazip gelecektir.

- **Akran İstismarına Uğrayan Öğrencilerin Güvenliğini Sağlama:** Özellikle akran istismarına uğrayan öğrencilerin güvenliğini sağlamak okulun en önemli sorumluluklarından birisidir. Bu öğrencilerin okula geliş ve gidişlerinde istismara uğramayacağı yolları kullanmaları sağlanmalıdır. İstismara uğradığı akranlarından yeni saldırıları önlemek için her alanda denetçiler sağlanmalıdır. Güvenilir akranlardan, öğretmen yardımlarından, deneyimli gönüllülerden ve diğerlerinin yardımından yararlanılmalıdır.

- **Sınıf ya da Okul Değiştirme:** Genel olarak akran istismarı sorunlarının sınıf ya da okulda işlevsel olan kural ve yöntemlerle "yerinde" çözümlenmesi istenir ve beklenir. Ancak sorun tekrarlayan çözüm girişimlerine rağmen direnç gösteriyorsa, okul, ilgili öğrencinin ailesiyle görüştükten sonra öğrenciyi bir başka sınıfa hatta bir başka okula gönderebilmelidir. "Çeteyi dağıtmak" sıklıkla olumlu sonuç vermektedir. Ancak, sınıf ya da okul değiştirme akran istismarı olgularında istismarı durdurmak için başvurulan ilk yöntem olmamalıdır. Tüm olanaklar kullanıldıktan ve bütün çözüm alternatifleri denendikten sonra hala direnç gösteren olaylarda uygulanması tavsiye edilmektedir. Her şartta bu tür bir sınıf/okul değişikliği aile ve öğretmenlerle görüşülerek, çok iyi planlanarak hazırlanmalıdır. Ancak bu tür bir yaklaşımla uygulamanın başarısı artacaktır.

Okul Düzeyinde Akran İstismarına Müdahalede Bazı Temel Prensipler

- Akran istismarına dair şüpheli durumlar asla yok sayılmamalıdır.
- Zamanından önce bazı yargılara varılmamalıdır.
- Olayda adı geçen öğrenciler dikkatle dinlenmelidir; bir çok öğrencinin aynı şeyi söylüyor olmaları doğru söyledikleri anlamına gelmez.
- Öğrencilerin kendilerini savunmalarına imkan verecek bir problem çözme yaklaşımı benimsenmelidir.
- Daha önceden meydana gelen ancak şu anda sürmeyen akran istismarı olgularında tekrarlama riski vardır. Takip edilmelidir.

Akran İstismarına Olayına Müdahale Sırasında Yapılmaması Gerekenler

- Akranlarını istismar eden öğrenciye şiddet uygulamamalıdır. Aksi takdirde müdahale eden de bir başka istismar türünü uygulamış olacaktır.
- Mağdur, bu sorunla kendisinin başa çıkabileceği söylenerek yalnız bırakılmamalıdır. Yapabilseydi birilerinden yardım istemezdi.
- Kimse tek başına olayla başa çıkmaya çalışmamalıdır. Mümkün olan en kısa sürede ilgililerle konu hakkında bilgi alışverişinde bulunmak yararlı olacaktır.

10. BÖLÜM

AKRAN İSTİSMARINA KARŞI YÜRÜTÜLEN PROGRAMLARININ ETKİNLİĞİ

Akran İstismarına Karşı Yürütülen Programlarının Etkinliği

Bu bölüme kadar, akran istismarını önleme programları ve müdahale yöntemleri detaylı şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde, tüm okul çapında yoğun bir zaman, enerji ve motivasyon gerektiren bu sürecin ne kadar etkili olduğu ya da etkili olabilmesi için gerekli koşulların neler olması gerektiğini araştıran bir çok çalışmanın sonuçları gözden geçirilmiştir.

Akran istismarına karşı yürütülen programların etkinliğini saptamak için yapılan araştırmaların sonuçlarına göre:

- Akran istismarı önleme programları öğrenciler arası akran istismarını iki yıl içinde %50'ye varan oranda azaltmaktadır. Bu sonuçlar, doğrudan (mağdurun doğrudan saldırıya uğradığı durumlar) ve dolaylı (mağdurun dışlanması, yalnız bırakılması gibi) akran istismarı durumları için geçerlidir ve hem erkek hem de kız öğrencileri içermektedir.
- Akran istismarını önleme programlarının anlamlı sonuçları ancak uygulamanın ikinci yılında alınmaktadır.
- Okula geliş-gidiş sırasındaki akran istismarı azalmakta ancak tamamen önlenmesi mümkün olmamaktadır.
- Akran istismarını önleme programları sayesinde, okul malına zarar verme, kavga etme, hırsızlık, okuldan kaçma gibi anti-sosyal davranışlarda da genel bir düşme gözlenmektedir.
- Akran istismarını önleme programlarının uygulandığı yaş grubu küçüldükçe başarılı sonuç alma oranı artmaktadır.
- Akran istismarını önleme programları sonucu akran istismarına uğrayan öğrenci sayısındaki azalma, akranlarını istismar eden örencilerin sayısından daha fazla olmaktadır.

• Okulun akran istismarını önleme programını uygulamak için harcadığı zaman ve enerji ile sonuçlardaki başarı arasında doğru orantı vardır.
• Bu bulgulara ek olarak sınıfın ve okulun genel havasında belirgin bir düzelme olduğu gösterilmiştir. Okul düzeninde ve disiplininde artış, daha olumlu sosyal ilişkiler, okula ve derslere karşı daha olumlu yaklaşım buna örnek olarak verilebilir.
• Akran istismarını önleme programları sadece akran istismarına uğrayan mevcut öğrenci sayısını azaltmakla kalmamakta, yeni mağdurların sayısını da belirgin düzeyde düşürmektedir.
• Öğrencilerin okul yaşantısından zevk alma düzeylerinde artış olmaktadır.

Bu sonuçlar, çocuk ve gençler arasında son yıllarda artan şiddet olayları ve davranım sorunları göz önüne alındığına oldukça dikkat çekici ve değerlidir.

11. BÖLÜM

SONUÇ

Sonuç

Akran istismarını önleme programları, özellikle saldırgan davranışlar üzerine yapılan araştırmalar sonucu elde edilen belli başlı kurallardan yola çıkılarak oluşturulmaktadır. Burada amaç, bir taraftan yetişkinlerin sıcak, olumlu ilgileri, diğer yandan istenmeyen davranışlara karşı kararlı bir şekilde sınır koyucu yaklaşımları sayesinde ideal okul ortamını (aynı zamanda ev ortamını) oluşturabilmektir. Bunun yanında kuralların ve sınırların ihlal edildiği durumlarda şiddet içermeyen ve fiziksel olmayan yaptırımların uygulanması gerekmektedir. Bunları gerçekleştirebilmek için öğrencilerin okul içinde ve dışındaki aktivitelerinin belli ölçüde takibi ve denetimi gerekir. Sonuç olarak, yetişkinler okulda belli ölçüde otorite gibi davranmak durumundadır ancak bu "otoriter bir yetişkin" olmak anlamı taşımaz. Burada tanımlanan öğrenciyle güvene dayalı bir yetişkin-çocuk (dolayısıyla öğretmen-öğrenci) ilişki biçimini geliştirmeye çalışmaktır.

Yukarıda tanımlanan kurallar saldırgan davranışlar gösteren çocukların yetiştirilme özelliklerini araştıran çalışma sonuçlarıyla bire bir örtüşmektedir. Bu çalışmada saldırgan davranışlar gösteren çocukların yetiştirilmesinde sıklıkla çocuğunun bakımını üstlenen kişinin (genellikle anne), yetersiz ilgi ve sıcaklıkla karakterize olan temelde olumsuz bir tutum içinde olduğu, çocuğun saldırgan davranışlarına izin veren, sınır koymayan ve aşırı özgürlük tanıyan, genellikle de yaptırım uygulanmasını gerektiren durumlarda fiziksel ceza yöntemlerini tercih eden kişiler oldukları saptanmıştır. Bunun tam tersi davranan bir yetişkin ister evde isterse okulda çocuğu ya da öğrencisiyle daha sağlıklı bir ilişki kurabilecektir.

Akran istismarıyla mücadele, geliştirme ve uygulama aşamaları göz önüne alındığında, mevcut okul sosyal ortamında, öğretmenler, okul

personeli, öğrenciler ve velilerle gerçekleştirilen bir süreçtir. Dolayısıyla, okulun sosyal ortamının yeniden düzenlenmesinde "uzman olamayan kişiler" en önemli görevleri üstlenirler. Okul psikologu ve rehberlik servisi gibi "uzmanların" ise planlama, koordine etme, öğretmenlere ve velilere danışmanlık verme ve ciddi durumlarda devreye girmek gibi görevleri vardır.

Her okulun bu sorunlu davranışla mücadele etmek için hazırladığı ve tüm okulun katılımıyla uyguladığı bir akran istismarını önleme programının olması ana hedef olmalıdır. Bu sayede mevcut sorunlarla daha etkin şekilde başa çıkılabileceği gibi yeni gelişecek olayların da önü alınmış olacaktır.

Sonuç olarak, okullardaki akran istismarı ve yol açtığı sorunlarla ilgili yeterli ve güvenilir bilgi birikimi oluşmaktadır. Dahası, bu kitapta da belirttiğimiz gibi bu sorunla mücadele etmenin yolları saptanmış ve etkinliği ispatlanmıştır. Yani, tek yapılması gereken yetişkinlerin ilgisi ve katılımıyla okullarda ne kadar akran istismarı görmek istediklerine karar vermeleridir.
Bu kitapta derlemeye çalıştığız akran istismarına özgü bir takım gerçekler, sadece okul yönetimlerini ve velileri değil, eğitim politikalarını belirleyen otoriteleri de tekrar düşünmeye davet eder niteliktedir. Bir çok öğrenci için acı verici olan ve kalıcı izler bırakan bu gerçeği olumlu yönde değiştirmek ve daha sağlıklı ve kaliteli eğitim ortamı yaratmak hepimizin vereceği bir karardır.

Eğer bu kitabı başından sonuna kadar okuduysanız sizin için kesin olan tek şey, artık okullardaki akran istismarı sorununu bu konu hakkında yeterince bilgim yok bahanesiyle görmezden gelemeyeceğinizdir..

Yapacağınız en ufak bir girişim, büyük farklılıklar yaratacaktır.

Başarılar...

EKLER

Ek-1
Akran İstismarı Dersi (örnek)

Ek-2
Öğrenciler için Okul İçi Akran İstismarı Sözleşme Örneği

Ek-3
Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi Örneği

Ek-4
Okul Çalışanları için Akran İstismarı Anketi Örneği

Ek-5
Okul ve Akran İstismarı Çalışma Ekibi Anlaşma Örneği

Ek-6
Akran İstismarı Önleme Protokolü Örneği

AKRAN İSTİSMARI
DERS -1

KONU : Akran istismarı nedir?
AMAÇ : Akran istismarını tanımak ve yaygınlığını araştırmak
SINIF : 6.-7.-8. sınıflar
SÜRE : 25-30 dakika
MALZEME :Tahta ve tebeşir/kalem, Öğrenciler İçin Akran İstismarı Anketi (bkz ek-3), "Akran İstismarı" teksiri.
UYGULAMA :

1. Sınıfa yeni bir üniteye başlayacağınızı ve bunun akran istismarını önlemeyle ilgili olduğunu söyleyin. Bu ünitenin amacının sınıfta, koridorlarda ve okul otobüsünde akran istismarını önlemek olduğunu açıklayın. Bu derste akran istismarından korunmanın yollarını öğreneceğinizi belirtin.
2. Sınıfa akran istismarının ne olduğunu sorun. Verilen cevaplardan uygun olanları ya da şu tanımı kullanın: "Başkalarını korkutmak ya da zarar vermek". "Neden bazı öğrenciler akranlarını istismar eder?" teksirini dağıtın ve oradaki maddeleri sırayla inceleyin.
3. "Akran istismarının türleri nelerdir?" sorusu üzerinden her kategoriye örnekler verin.

Fiziksel: Tükürmek, vurmak, itip kakmak, başkalarının eşyalarına zarar vermek,
Sosyal: Dedikodu ve söylenti yaymak, aşağılamak, dışlamak,
Sözel: İsim takma, alay etme, tehdit etme,
Küçük düşürme: Duvar yazılarıyla herkesin ortasında, üstüne giderek.

4. Öğrencileri 3-6'şar kişilik küçük gruplara ayırın. "neden öğrenciler akranlarını istismar eder?" teksirindeki maddeleri okulda görülme sıklığına göre 1-5 arası puanlamalarını söyleyin.
5. "Kimler akranlarını istismar eder?" bölümündeki şıkları doğruluk derecesine göre 1-5 arası puanlamalarını isteyin. Daha sonra "akran

istismarının türleri nelerdir?" bölümündeki şıkları okulda görülme sıklığına göre 1-4 arası puanlamalarını isteyin. "hangi öğrenciler daha çok akran istismarına uğrar?" bölümündeki şıkları doğruluk dercesine göre 1-4 arası puanlamalarını isteyin. Grup sözcülerinden cevaplarını açıklamalarını isteyin.

6. "Öğrenciler için "Akran İstismarı Anketi"ni dağıtın. Öğrencilerin anketlere isimlerini yazmadıklarından emin olun. Birinci ve ikinci soruyu cevaplamak isteğe bağlıdır. Verdikleri cevapların açıklanmayacağını söyleyin.

7. Akran istismarının ne olduğunu özetleyin ve öğrencilere bu ünitede akran istismarıyla baş etmenin yollarını öğreneceklerini açıklayın. Öğrencilerin anketlerini toplayın.

Ders-1 İçin Yazılı Materyal "Akran İstismarı Teksiri"

Neden Bazı Öğrenciler Akranlarını İstismar Eder ?

- Güç kazanmak için
- İlgi çekmek ya da popüler olmak için
- Maddi kazanç sağlamak için
- Evdeki sorunları dışa vurmak için
- Hayran olduğu birini taklit etmek için

Hangi Öğrenciler Akranlarını İstismar Eder ?

- Başkalarının zarar görmesini umursamayan biri
- Başkaları zarar gördüğünde kendini kötü hissetmeyen biri
- Sürekli kendi dediği olsun isteyen ve kendi bildiğini yapan biri
- Akranlarının istismar edilmeye layık olduğunu düşünen biri
- Evde anne babası, abisi ya da ablası tarafından istismar edilen biri

Akran İstismarı Türleri Nelerdir?

- Fiziksel saldırı
- Sosyal dışlama
- Sözel saldırı
- Küçük düşürme

Hangi Öğrenciler Daha Çok Akran İstismarına Uğrar

- Daha ufak tefek öğrenciler
- Çok fazla arkadaşı olmayan ve yalnız öğrenciler
- Kendilerini savunamayan ya da büyüklerden yardım isteyemeyen öğrenciler
- Öğrenciler kendilerine sorun olmayacağını düşündükleri akranlarını istismar ederler

Akran İstismarına Uğrayan Öğrenciler Neler Hisseder?

- Korku, yalnızlık ve üzüntü
- Okulu sevmeme
- Kendileri hakkında iyi duygular hissetmeme
- Baş ağrısı ve karın ağrısı yaşarlar

Akran İstismarı
Ders -2

Konu : Akran istismarını durdurmanın yolları?
Amaç : Akran istismarını durdurmanın yollarını öğrenmek
Sınıf : 6.-7.-8. sınıflar
Süre : 25-30 dakika
Malzeme : Tahta ve tebeşir/kalem, "Akran İstismarını Durdurun" teksiri
Uygulama :

1. Akran istismarının tanımını hatırlatın (örn; başkalarını korkutmak ve ya zarar vermek).
2. Akran istismarı kategorilerini hatırlatın (Fiziksel, sosyal ve sözel). Öğrencilerin her kategori için örnek vermelerini isteyin.
3. Öğrencilere, isim vermeden, son bir hafta içinde akran istismarına tanık olup olmadıklarını sorun. Eğer yoksa, öğrencilerden geçmişte herhangi bir zaman akran istismarına tanık olup olmadıklarını sorun.
4. "*Öğrenciler için Akran İstismarı Anketi*"nin sonuçlarından öğrendiğiniz ve sınıfın bilmesinin uygun olacağını düşündüğünüz bilgileri paylaşın. Sınıfa, akran istismarı anketi sonuçlarından çıkan akran istismarı sıklığının doğruyu yansıtıp yansıtmadığını sorun.
5. "*Akran İstismarını Durdurun*" teksirindeki maddeleri sırayla inceleyin.

- "*Akranlarınızı İstismar Etmeyin*". Eğer akranlarınızı istismar ediyorsanız, kendinize bunu neden yaptığınızı sorun. Bu bir eğlence biçimi değildir ve eğlenmek için yapılmamalıdır.
- "*Akran İstismarına Uğrayanlara Yardım Edin.*" Yardım etmek doğru bir davranıştır ve ne kadar çok kişi yardım ederse akran istismarı o kadar kolay engellenir. Akran istismarına karşı çıkmayı sen başlatabilirsin.
- "*Duygularınızı Anlatın*". Akranlarını istismar eden öğrenciler duygularından bahsetmeyi sevmezler ancak yine de siz onlara neler hissettiğinizi söyleyin.
- "*Görmezden Gelmeye Çalışın.*" Akranlarını istismar eden öğrenciler sizden bir tepki bekler. Siz onlara istediklerini vermezseniz, sıklıkla tepki verecek başkasını ararlar. Onlardan uzak durun.

- "*Büyüklerden Yardım İsteyin*". Bu madde çok önemlidir, bu yöntemi özellikle vurgulayın. Okuldaki yetişkinler akran istismarını durdurmaya kararlıdır. Büyüklerden yardım isteyerek güçlü davranmış olursunuz çünkü akran istismarıyla mücadele etmeyi seçtiniz.
- "*Herkesi Aktivitelerinize Dahil Edin*". Sınıftaki herkesi aktivitelerinize dahil etmeye çalışın. Sıklıkla yalnız kaldığını gördüğünüz bir arkadaşınıza arada sırada sizinle de vakit geçirmesini önerin. En iyi arkadaşı olmak zorunda değilsiniz ama uygun olan zamanlarda onu da aranıza alın.

6. Bazı durumlarda yukarıdaki maddelerin bir kısmı daha uygun olurken, farklı bazı durumlardaysa diğerlerinin daha uygun olabileceğini açıklayın.
7. Öğrencilerden geçmişte tanık oldukları bir akran istismarı olayını yazmalarını ve bu olayı durdurmak için neler yapabilirlerdi sorusunu yanıtlamalarını isteyin.
8. Gönüllü bir öğrenciden yazdığı akran istismarı olayını anlatmasını isteyin. Bu olayda "Akran İstismarını Durdurun" maddelerinin hangilerinin daha çok işe yarayabileceğini tartışın.

Akran istismarının ne olduğunu ve durdurma yollarını özetleyin.

Ders-2 İçin Yazılı Materyal "Akran İstismarını Durdurun Teksiri"

Akran İstismarını Durdurun

1. Akranlarınızı istismar etmeyin.
2. Akran istismarına uğrayanlara yardım edin.
3. Duygularınızı anlatın.
4. Görmezden gelmeye çalışın.
5. Büyüklerden yardım isteyin.
6. Herkesi aktivitelerinize dahil edin.

Ek-2: Öğrenciler için Okul İçi Akran İstismarını Önleme Sözleşmesi Örneği

Biz ..... okulu öğrencileri, okulumuzda akran istismarı olaylarını sona erdirmeye karar vermiş bulunuyoruz.

Okulumuzdaki her öğrencinin okuldan eşit olarak yararlanması, kendini güvende hissetmesi ve ırk, cinsiyet, popülerlik, sportif kabiliyet, zekâ, din ve uyruk farklılığı gözetilmeden kabul görmesi gerektiğine inanıyoruz.

Akran istismarı, itme-kakma, vurma ve tükürmenin yanı sıra isim takma, uğraşma, alay etme, gülme, dışlama gibi davranışları içermektedir. Akran istismarı mağdur için sıkıntı yaratan ve acı veren bir durumdur ve "çocuklar arasında olur böyle şeyler", "sadece eğleniyorduk" ya da benzer mazeretler mazur görülemez ya da affedilemez. Akranları tarafından istismar edilen öğrenci, hiçbir zaman akran istismarının hedefi olmaktan dolayı sorumlu tutulamaz.

Biz öğrenciler, bu sözleşmeyi imzalayarak;
1. okulumuzdaki tüm öğrencilerinin farklılıklarını kabul etmeye ve saygı göstermeye,
2. akran istismarı olaylarına katılmamaya ve akran istismarı davranışı gösteren biri olmamaya,
3. okulumuzun akran istismarıyla ilgili uygulamalarından haberdar olmaya ve desteklemeye,
4. Akran istismarı olaylarını vakit geçirmeden ve dürüstçe ilgili kişiye bildirmeye,
5. okulumuzda idarenin denetiminin kısmen daha az olduğu tuvaletler, koridorlar ve merdiven aralarında daha dikkatli olmaya,
6. akran istismarına uğramış ya da uğrama ihtimali olan öğrencilere yardımcı olmaya,
7. akran istismarıyla ilgili tüm konuları ve kaygıları öğretmenlerimiz ve velilerimizle konuşmaya,
8. diğer öğrenciler ve aktivite kollarıyla işbirliği yaparak, okulumuzun

akran istismanna karşı mücadelesinde daha etkin olmasına yardımcı olmaya,
9. öğretmenlerin sınıf içinde akran istisman davranışını tartışmaya açmasını teşvik etmeye,
10. küçük sınıftaki öğrencilere uygun rol modeli olmaya ve varsa akran istismarına uğrayanlara destek olmaya,
11. Akran istisman ile ilgili tüm etkinliklere katılmaya ve katkıda bulunmaya,
karar vermiş bulunmaktayız.

Eğer akranlarımı istismar eder ya da bu davranışı göstereni görür de, bildirmez ya da akran istismannı durdurmazsam, suçlu sayılacağımı kabul ediyorum.

İmza İsim

Ek-3: Öğrenciler İçin Akran İstismarı Anketi Örneği

Aşağıdaki sorular okulumuz öğrencilerinin, okula ve arkadaşlarına yönelik neler hissettiğini anlamaya yönelik hazırlanmıştır. Kesinlikle emin olamasanız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm sorunları doğru yanıtlamaya çalışmanız bize yardımcı olacaktır.

1. Okulda kendini sıklıkla nasıl hissedersin?
a) Çok mutsuz b) Mutsuz c) Normal d) Mutlu
e) Çok mutlu

2. Okulumdaki yetişkinler bana .....
a)Yardımcı olmaz b) Bazen yardımcı olur c) Her zaman yardımcı olur

3. Aşağıdaki yerlerde kendini nasıl hissediyorsun?
Sınıfta;
a) Güvende değil b) Normal c) Güvende
Okul bahçesinde;
a) Güvende değil b) Normal c) Güvende
Yemekhanede;
a) Güvende değil b) Normal c) Güvende
Okula giderken ya da dönerken;
a) Güvende değil b) Normal c) Güvende

4. Diğer öğrenciler ne sıklıkta sana vurur, seni iter ya da tekmeler?
a) Her gün b) Haftada birkaç kez c) Ayda birkaç kez
d) Hiçbir zaman

5.Diğer öğrenciler ne sıklıkta sana kötü sözler söyler?
a) Her gün b) Haftada birkaç kez c) Ayda birkaç kez
d) Hiçbir zaman

6. Bu yıl içinde sana takan, alay eden ve sözlü ya da fiziksel zarar vermeye çalışan olduysa, bu durumu kime söyledin?

7. Bu tür olaylar olduysa sana yardım eden oldu mu? Kim(ler)?

8. Sen ne sıklıkta okul arkadaşlarına vurur, tekmeler ya da itersin ?
a) Her gün b) Haftada birkaç kez c) Ayda birkaç kez
d) Hiçbir zaman

9. Ne sıklıkta kötü sözler söylersin ?
a) Her gün b) Haftada birkaç kez c) Ayda birkaç kez
d) Hiçbir zaman

10. Sence bu okulda kaç kişi kendini yalnız hissediyordur?

11. Sen okulda kendini yalnız hissediyor musun?

12. Birlikte bir şeyler yapmaktan zevk aldığın 3 arkadaşının ismini yazar mısın?

13. Birlikte olmaktan hoşlanmadığın 3 öğrencinin ismini yazar mısın?

14. En çok arkadaşa ihtiyacı olduğunu düşündüğün üç öğrencinin ismini yazar mısın?

Ek-4: Okul Çalışanları İçin Akran İstismarı Anketi Örneği

Bu anketi sizlerin akran istismarına ilişkin düşüncelerinizi öğrenmek amacı ile hazırladık. Hepimizin akran istismarı ile karşılaştığında farklı yaklaşımları olabilir. Birçok durumda yaklaşımın şeklini bir dereceye kadar olayın geçtiği yer ve zaman ve ayrıca akran istismarın derecesi belirler.

Örnek Olay
Bir 3. sınıf öğrencisine, kendinden daha güçlü bir başka öğrenci tarafından tekrarlayan şekilde ad takılarak alay edilmektedir. Alay eden öğrenci, diğer arkadaşlarını da bu öğrenci ile konuşmamaya ve oyunlara almamaya ikna etmektedir. Bunun sonucu olarak akranlarının istismarına uğrayan öğrenci öfke, sıkıntı ve sıklıkla yalnızlık hissetmektedir.

Bu duruma tanık olan bir öğretmen ya da okul çalışanı olsaydınız ne yapardınız?

Önemli Not
Bu anketteki maddelerin doğru ya da yanlış yanıtı yoktur.

	Kesinlikle böyle yapardım	Muhtemelen böyle yapardım	Emin değilim	Muhtemelen böyle yapmazdım	Kesinlikle böyle yapmazdım
1. İstismara uğrayan öğrenciye daha girişken olmasını ve istismar edene karşı gelmesini önerirdim.					
2. İstismar eden öğrenciye bu davranışını durdurmasını söylerdim					

3. Görmezden gelirdim					
4. İstismar eden ve edilenin aralarındaki anlaşmazlığı gidermelerine yardım ederdim					
5. Bu olayı fazla büyütmezdim					
6. İstismara uğrayan öğrenciye, istismar edenden mümkün olduğu kadar uzak durmasını önerirdim					
7. İstismar edenin uygun cezayı almasını sağlardım					
8. Müdahale etmezdim					
9. İstismar eden ve edilen öğrencilerle beraber bir görüşme yapıp neler olduğunu anlamaya çalışırdım, ve bu durumu düzelmek için neler yapabileceklerini sorardım					
10. İstismar eden öğrencinin benlik saygısını arttırmanın yollarını arardım ve böylece başkalarını istismar etmeyi bırakırdı.					

11. İstismar edilen öğrenciyi daha fazla arkadaşlık kurması yönünde yüreklendirirdim böylece daha az istismara uğrardı.					
12. İstismar eden öğrenciye bu davranışın asla kabul edilemeyeceğinin kesin bir dille anlatırdım					
13. Bu sorunu başka birinin halletmesini beklerdim					
14. İstismar eden öğrenciye, arkadaşına yaptıkları ile ilgili kaygılarımı anlatırdım, ve ona daha dikkatli ve sorumlu şekilde yaklaşmasını sağlardım					
15. İstismar eden ve edileni birbirinden ayırırdım ve böylece istismar olasılığını en aza indirirdim					
16. İstismar edilen öğrenciye ona yapılanları takmıyormuş gibi görünmesini öğütlerdim					

17. İstismar eden öğrencinin ailesi ile görüşür ve çocuklarının bu davranışı durdurması gerektiği konusunda ısrar ederdim					
18. Kendilerinin halletmesini isterdim					
19. İstismar eden öğrenci ile görüşüp, bu olayı düzeltmek için hangi yolları seçmek istediğini öğrenirdim					
20. İstismar eden öğrenciye kendini oyalayacak daha ilginç şeyler bulurdum					

DEĞERLENDİRME

Verdiğiniz yanıtları aşağıdaki gibi puanlayınız,

Kesinlikle böyle yapardım	5
Muhtemelen böyle yapardım	4
Emin değilim	3
Muhtemelen böyle yapmazdım	2
Kesinlikle böyle yapmazdım	1

Ve aşağıdaki tabloya yerleştiriniz.

A	B	C	D	E
1.	2.	3.	4.	5.
6.	7.	8.	9.	10.
11.	12.	13.	14.	15.
16.	17.	18.	19.	20.
Toplam:	Toplam:	Toplam:	Toplam:	Toplam:

Sonuçların değerlendirilmesine, yukarıdaki her sütunda 5-20 arasına elde edilen alt-test puanlarını hesaplayarak başlayın.

Daha sonra, sütunlardaki puanların hangilerinin düşük ve hangilerinin yüksek olduğunu tartışın.

Alt-test puanları akran istismarına farklı yaklaşım türlerini belirlemeyi amaçlamaktadır.

A: Mağdura Sorumluluk Yükleme

Bu alt-test puanı yüksek olanlar akran istismarını önlemenin kurbanın baş etme kapasitesini arttırarak olabileceğine inanır.

B: Akranlarını İstismar Edene Sorumluluk Yükleme

Bu alt-test puanı yüksek olanlar akranlarını istismar eden öğrenciyi suçlar ve sorunun çözümü için bu öğrencinin ağır şekilde cezalandırılmasını isterler.

C: Akran İstismarını Görmezden Gelme

Bu alt-test puanı yüksek olanlar, akran istismarı sorununu görmezden gelir ya da küçümser ve bu sorunun onların sorumluluğunda olmadığına inanırlar

D: Problem Çözme

Bu alt-test puanı yüksek olanlar, herhangi bir öğrenciyi sorumlu tutmak yerine, akranını istismar eden ve kurban arasında yapıcı bir uzlaşma yolu aramayı seçer.

E: Yumuşatıcı Yaklaşım

Bu alt-test puanı yüksek olanlar, akran istismarı sorunun çok ciddiye alınmaması gerektiğine ve akranlarını istismar eden öğrencilerin bu davranışlarını gösterme olanağı ve isteği içinde olmamaları sağlanarak bu sorunun çözülebileceğine inanırlar.

Ek-5: Okul ve Akran İstismarı Çalışma Ekibi Anlaşma Örneği

Akran İstismarı Eğitim Programı Anlaşması

Okul Adı

Adres :

Telefon :

e- posta Adresi :

Sınıflar :

Öğrenci Sayısı :

Eleman Sayısı :

Destekleyen Kurum :

Okulun şu anda yürütmekte olduğu bir disiplin yönetmeliği var mı?
Evet _____ Hayır _____

Okulda akran istismarı anketi uygulandı mı?
Evet _____ Hayır _____

Akran İstismarı Eğitim Programı için okul idaresinin ve okul çalışanlarının tam desteği gerekmektedir. Lütfen, bu anlaşmanın okul idaresi ve okul çalışanları tarafından incelenmesini sağlayın. Eğer, yeterli istek varsa, bu formu doldurun ve imzalayarak aşağıdaki adrese gönderin.

Adres: ..... Akran İstismarı İle Mücadele Ekibi, Karşıyaka / İzmir

Biz, ... okulu olarak, 2004 - 2005 eğitim yılında "Akran İstismarı Eğitim Programını" desteklemeyi, ve eğer başarılı olursa, bu programın okulumuz düzeninin ve eğitiminin bir parçası olmasını kabul ediyoruz. Özellikle aşağıda yazılı maddeleri yerine getirmeyi teyit ederiz.

1. Okul çalışanlarına yönelik akran istismarı ile ilgili bilgilendirme toplantısı (2 saat).
2. Okul çalışanlarına yönelik Uygulamalı Akran İstismarı Eğitimi Çalışma Grubu etkinliği (6 saat).
3. Velilere yönelik akran istismarı bilgilendirme gecesi.
4. Okul idaresi, rehberlik servisi, öğretmen, veli ve öğrenci temsilcilerinden oluşan bir "Koordinasyon Komitesi" kurulması ve desteklenmesi ya da varolan bir komisyona bu görevlerin verilmesi
5. Okul içindeki akran istismarı davranışının doğasını ve sıklığını saptamak için anket uygulaması yapılması (bu anket formu okul tarafından geliştirilebilir ya da önceden hazırlanmış anketler kullanılabilir).
6. Okul çalışanları düzeyinde yapılacak bir anket, seçim ya da benzeri yöntemlerle, çoğunluğun akran istismarı eğitim programını aktif olarak desteklediğinin ve katılımda bulunacağının saptanması.
7. Akran istismarı eğitimi doğrultusunda geliştirilecek ve davranış ölçütlerinin ve akran istismarı davranışlarına karşı yaptırımların belirtildiği "Akran İstismarı Önleme Protokolü'nün" hazırlanması.
8. Akran istismarı davranışlarının sürekli olarak kaydedilmesi. Akranlarını istismar eden ve akran istismarına uğrayan öğrencilere uygun yaklaşımlar geliştirilmesi (protokolde hedefler bölümü).
9. Programın işlevselliğinin sürekli gözden geçirilmesi ve geliştirilmesi, bu amaçla akran istismarı eğitiminin başlamasından sonra okuldaki akran istismarı davranışındaki değişikliklerin anlaşılması için düzenli aralıklarla anket uygulamasının tekrarlanması.

2. Eğitici Ekip

..... Akran İstismarı Önleme Ekibi, 2004-2005 eğitim yılında, ... okulunda Akran İstismarı Eğitimi vermeyi kabul eder. Bu eğitim dahilinde aşağıdaki maddeleri yerine getirmeyi teyit eder.

1. Okul çalışanlarına yönelik akran istismarı ile ilgili bilgilendirme (2 saat).
2. Okul çalışanlarına yönelik Uygulamalı Akran İstismarı Eğitimi Çalışma Grubu (6 saat).
3. Koordinasyon Kömitesi için koordinatör eğitimi; eğitimi programını planlama, müfredatın düzenlenmesi, eğitim materyali seçimi, programın kaydedilmesi ve geliştirilmesi, akran istismarı önleme protokolünün geliştirilmesi ve koordinatörün sorumlulukları (bir yarım gün).
4. Veli eğitim toplantılarında kullanılacak eğitim materyalinin sağlanması.
5. Eğitim öncesi ve sonrası yapılacak akran istismarı anketinin hazırlanması ve sonuçlarının yorumlanması..
6. Akran istismarı ile ilgili sınıf düzeyine uygun eğitim kaynakları önerilmesi.
7. Yıl boyunca, programın kendisi ve uygulama konularında okula danışmanlık ve teknik yardım hizmeti vermek (4 saate kadar).

3. Maliyet

İmza

Müdür Danışman

Tarih:

EK-6: Akran İstismarı Önleme Protokolü Örneği

... Okulu
Akran İstismarı Önleme Protokolü

Protokol No: 01
Tarih: .. /.. /

..... Okulu, öğrencileri ve personeli için güvenli, sağlıklı bir çalışma ortamı sağlamayı amaçlamaktadır. Okulumuzda hali hazırda okul içi disiplin ve düzenin korunmasını sağlayan ve tüm öğrencilerin bilgi sahibi olduğu disiplin yönetmelikleri uygulanmaktadır. Bu yönetmelikler, sözel ya da fiziksel olsun hiçbir saldırgan davranış türüne karşı tolerans göstermemektedir. Bu protokol özellikle akran istismarı konusunda farkındalığın yükseltilmesi, öğrencilerin, öğretmenlerin, personelin ve ailelerin akran istismarı olayları karşısında hazırlıklı olmaları gerektiği düşünülerek hazırlanmıştır.

Amaçlar

- ..... Okulu'ndaki her türlü akran istismarı olayını önlemek.
- ..... Okulu'ndaki herkesi akran istismarını önleme ve durdurma konusunda sorumluluk almaya teşvik etmek.
- Akran istismarına uğrayan öğrencilere güvenli bir eğitim ortamı ve destek sağlamak.
- Akranlarına karşı istismar davranışı gösteren tüm öğrencileri tutum ve davranışlarını değiştirmeleri konusunda teşvik etmek.
- Akran istismarı olayları hakkında istismar eden ve edilenlerin açık bir şekilde tartışabileceği, konuşabileceği ortamları yaratmak.
- Öğrencilerin akran istismarının yanlış bir davranış olduğunu benimsedikleri ve böyle davranışlarla karşılaştıkları takdirde bunu söyleyebilecekleri biri olduğunu bildikleri, uygun bir ortam yaratmak.

Akran İstismarının Tanımı

..... Okulu akran istismarını "Bir bireyin/grubun bir bireye yönelik olarak uyguladığı, tekrarlayıcılığı ve sürekliliği olan, gücün sistematik olarak kötüye kullanılmasını içeren, zarar verici ve incitici saldırgan davranışı" olarak tanımlar. Aşağıda da belirtilmiş olan bu tür davranışlar ..... okulu içinde hiçbir zaman onaylanmaz. "Sadece bir şakaydı" özürü kesinlikle kabul edilemez (özellikle de karşısındaki kişi bunu üzüntü verici bir durum olarak algılıyorsa).

Fiziksel İstismar

- Vurma, tekmeleme, yumruklama
- İtme, çelme takma, üstüne atlama
- Eşyaları fırlatma
- Cinsel içerikli şaka ya da saldırı
- Birinin eşyalarını saklama zarar verme veya yok etme
- Birinden isteği dışında, para, yemek ve başka eşyalarını vermeye zorlama

Sözel İstismar

- Fiziksel zararı vermekle tehdit etme
- Ad takma, saldırgan bir dil kullanma (sözlü ya da yazılı)
- Alay etme, aşağılama
- Dedikodu yayma (sözlü ya da yazılı, internette, duvara ya da sıraya yazarak)
- Kaba jest ve mimikler yapmak
- Gruptan dışlamak
- Fiziksel ya da cinsel imalarla zarar verme

Hedefler

- Bütün öğrencilerin, personelin, ailelerin, ve öğretmenlerin akran istismarı ve bağlantılı olan konularda bilgi düzeylerini ve farkındalıklarını yükseltmek.
- ..... Okulu'nda akran istismarının kabul edilemez olduğunu herkesin açık bir şekilde anlamasını sağlamak.
- Herhangi bir akran istismarı olayına tanık olunduğunda, bu duruma sessiz kalmanın istismar davranışı gösteren öğrenciyi cesaretlendirmek anlamına geleceğini herkesin bilmesini ve anlamasını sağlamak.

• Herhangi bir akran istismarı olayı karşısında bu durumun nasıl bildirileceği konusunda herkesi uyarmak.
• Akranlarını istismar eden öğrencilerin yardım gerektiren bir sorunlarının olduğu konusunda herkesi uyarmak.
• Aileleri mümkün olan her fırsatta akran istismarı ile ilgili çalışmalar konusunda bilgilendirmek. Unutulmamalıdır ki hem akran istismarına uğrayanlar hem de akranlarını istismar eden öğrenciler okul dışında da bazı güçlükler yaşayabilmektedirler.

Genel Esaslar

• Öğrencilerin Hakları

Öğrencilerin genel olarak temel insan hakları çerçevesinde, güvenli bir çevrede sağlıklı insan ilişkileri geliştirebilme ve herhangi bir fiziksel ya da sözel saldırı olmaksızın eğitim öğretimlerini sürdürebilme hakları vardır. Bu çerçevede akran istismarı olaylarının önlenmesi ve öğrencilerin güvenliklerini tehlikeye düşürebilecek herhangi bir durumda gereken yardım ve destek sağlanmalıdır.

• İdare, Personel Öğrenci ve Ailelerin Sorumlulukları

..... Okulu akran istismarı sorununu ciddiye almaktadır. Okul idaresi, öğretmenler, öğrenciler ve ailelerin akran istismarını önleme ve bu tür olaylara müdahale sürecinde bazı sorumlulukları vardır:

Okul İdaresi

• Hazırlanmış olan bu akran istismarı önleme protokolünün okulda uygulanmasından sorumludur.
• Okulda aran istismarı ile ilgili bilgilendirme ya da protokol gereklilikleri ile ilgili çalışma ve toplantıları düzenler.
• Okuldaki öğretmen, personel, veli işbirliği sağlar.
• Akran istismarını önleme protokolü ile ilgili olarak diğer kurumlarla işbirliğini sağlar.
• Müfredat programında yer alacak çalışmaların akışını izlemek ve geri bildirimler doğrultusunda protokolde yapılması gereken güncelleştirmeleri gerçekleştirir.

Öğretmenler

- Her zaman söz ve davranışları ile öğrencilerine rol modeli olurlar.
- Akran istismarını önleme protokolünü sınıflarında öğrencilerle tartışmak için zaman ayırırlar.
- Bu alandaki profesyonel becerilerini ve bilgi birikimlerini geliştirmek için çaba sarf ederler.
- Akran istismarının ortaya çıkabileceği oyun alanları gibi mekânlarda gelişebilecek riskli durumları önceden belirler.
- Derse zamanında başlar ve teneffüs aralarında akran istismarı olaylarının belirtilerine karşı hassas bir gözlemci olur.
- Şüpheli akran istismarı durumlarını sorumlulara bildirir.

Öğrenciler

- Akranlarını istismar edici davranışları reddederler.
- Akran istismarı olayına şahit oldukları takdirde;

durdurmak için harekete geçerler, olayı sorumlulara bildirirler.

Aileler

- Akran istismarının olası belirtilerine karşı tetikte olur ve çocuklarındaki olası duygusal ve fiziksel değişiklikleri takip ederler. (Örn. Okula geç kalma ve okula gitme konusunda isteksizlik, karın ağrıları, baş ağrıları, akademik performansta düşüşler, kabuslar, gerilim ve mutsuzluk, yaralanma, eşyalarının ortadan yok olması, zarar görmüş giysiler vs.)
- Eğer bir akran istismarı olayından şüpheleniyorlarsa bunu okuldaki sorumlulara bildirirler.
- Sorunun çözümlenebilmesi için çocuğunu okuldaki görevlilerle konuşması konusunda cesaretlendirirler. Durumu takip eder ve sorunun nasıl çözümlendiği konusunda bilgi edinirler.
- Çocuğunu misilleme yapması konusunda cesaretlendirmezler. Sorunun çözümlenmesi konusunda okul ile iletişim halinde bulunması zorunlu olduğunun farkındadırlar.
- Çocuğunu arkadaşlıklar kurması konusunda yüreklendirir, benlik saygısı ve özgüven gelişimini desteklerler.

Olay Kaydı ve Müdahale Stratejileri

1- Herhangi bir öğrenci akranları tarafından istismar edilirse, bir akran istismarı olayına tanık olursa ya da birilerinden bir başka öğrencinin bu tür davranışlara uğradığına dair bir duyum alırsa bu durumu aşağıdakilerden birine bildirmelidir:

- Sınıf öğretmeni
- Sınıf rehber öğretmeni
- Okul psikolojik danışmanı

2- Ciddi ve acil durumlarda direkt müdür bilgilendirilebilir.

3- Olay kayıtları kişi, yer, zaman, oluş biçimi gibi etkenler ihmal edilmeden hazırlanarak raporlaştırılır.

4- Görevli olanlar akran istismarı olayları kendilerine bildirildiğinde suçlayıcı bir tutum sergilemeden problem çözme yaklaşımını benimsemiş olmalıdır.

5- "Akran İstismarı Bildirim Kutusu" rehber öğretmenin odasının da bulunduğu idari kattadır. Herhangi bir öğrenci kimliğini belirtmeden tanık olduğu, duyduğu ya da maruz kaldığı akran istismarı olayını bildirmek için bu kutuyu kullanabilir. Olayın detaylarında bu olayla ilgili olan kişilerin adlarının da bulunması gerekebilir.

6- Eğer zorunlu ise kişi sözkonusu olay ile ilgili aştırma tamamlandıktan sonra bilgilendirilir.

7- Daha sonra öğrencilerle birlikte bu sorunun çözümlenmesi için aşağıdaki müdahale yöntemlerinden en uygun olanı tartışılarak belirlenir:

- Görüşme / Tartışma
- Arabuluculuk
- Çatışma çözümleme
- Danışmanlık

8- Eğer sorun bu şekilde çözümlenememişse durum okul müdürüne bildirilir.

9- Akran istismarı olayı kanıtlandığı takdirde aileye bilgi verilmelidir.

10- Her olgu kendi içinde özel olarak süreç içerisinde ciddiyetle değerlendirilmelidir. Akran istismarı davranışlarının sonuçları aşağıdakileri gerektirir.

- Bireysel bir sözleşmenin yapılması.

- Bireysel / Aile danışmanlığı yapılması.
- Onarıcı yaklaşım (özür dileme, çeşitli olumlu yaklaşımlar vs)
- Çeşitli yaptırımlar getirme (öğlen tatillerinden mahrum etme, vb)

Eğer öğrencinin istismar davranışları tüm müdahale girişimlerine rağmen hala sürmeye devam ediyorsa;

- Okuldan uzaklaştırma
- Eğitim öğretim hayatının dışına çıkarılma

11. Bazı çok ciddi akran istismarı olaylarında polis bilgilendirilmelidir.

Önleyici Stratejiler

..... okulu güvenli ve sağlıklı bir öğrenme ortamı yaratabilmek amacıyla aşağıdakileri uygular:

- Akran istismarı ile ilgili konuları müfredat içindeki konularla entegre olarak ele alır.
- Eğitim öğretim yılı başında bir akran istismarı önleme protokolü metnini hazırlar.
- Yıl içinde yapılan toplantılarla öğrencileri ve aileleri akran istismarı ve akran istismarını önleme protokolünün işleyişi konusunda bilgilendirir.
- Bu protokolünün gözden geçirilmesi ve değişen şartlara uygun bir şekilde düzeltilmesini sağlar.
- Okula yeni başlayan ya da yeni kayıt olan öğrencilere bu protokol konusunda bilgi verir.

Kabul Edilmiştir
(İmza)

- Smith, Peter (2003). Don't suffer in silence. An anti-bullying pack for schools. DfES *Publications*, İngiltere.
- Mellor, Andrew (1997). Bullying at school. *The Scottish Council for Research in Education*, SCRE Publications, İskoçya.
- Olweus, Dan (1993). Bullying at School. What We Know and What We Can Do. Bergen Üniversitesi, Blackwell Publishing, Norweç.
- Rigby, Ken (1997). What Children tell us about bullying in schools. Güney Avusturalya Üniversitesi Yayınları, Avustralya.
- Mellor, Andrew (1990). Bullying in Scottish Secondary Schools. The Scottish Council for Research in Education, SCRE Publications, İskoçya.
- Rigby, Ken (2002). A meta-evaluation of methods and approaches to reducing bullying in pre-schools and early primary school in Australia. Güney Avusturalya Üniversitesi Yayınları, Avustralya.
- Eslea, Mike & Smith, Peter, K. (1995). Attitudes Towards Bullying in Primary School Pupils and Parents. Britanya Psikoloji Cemiyeti Yıllık Konferanslarında Poster Bildiri. Warwick Üniversitesi Psikoloji Bölümü, İngiltere.
- Eslea, Mike & Smith, Peter, K. (1994). Developmental Trends in Attitudes to Bullying. 13. Uluslararası Davranış Bilimleri Cemiyeti Toplantısında Poster Bildiri. Free Üniversitesi, Amsterdam, Hollanda
- Walsh, Beatoni J. (2000). The Ipmact of an Anti Bullying Program on the Prevelance of Bullying in Junior and Senior High School. Amerika Birleşik Devletleri.
- Westminster City Council (2001). Anti-bullying policy and guidance for schools, Londra, İngiltere.
- Youth Resolve Devon Mediation. Good practice in anti-bullying policies, Anti-bullying policy, İngitere.
- Stop bullying! Kidscape 2001 - www.kidscape.org.uk internet sitesinden alınmıştır.
- Preventing Bullying - A Manual for Schools and Communities. Source: US Department of Education www.LDOnLine.org internet sitesinden alınmıştır.

AKRAN İSTİSMARIYLA İLGİLİ DAHA FAZLA BİLGİ İÇİN ZİYARET EDİLEBİLECEK İNTERNET SİTELERİ

http://www.bullying.co.uk/
http://www.bullying.org/
http://www.nobully.org.nz/advicek.htm
http://www.scre.ac.uk/bully/
http://www.antibullying.net/
http://www.dfes.gov.uk/bullying/
http://www.education.unisa.edu.au/bullying/
http://www.childline.org.uk/Bullying.asp
http://www.stopbullyingnow.com/
http://www.lfcc.on.ca/bully.htm
http://www.bullying.co.uk/children/pupil_problems.htm
http://www.bullyingnoway.com.au/
http://www.kidscape.org.uk/
http://www.sortit.org.uk/bullying.htm
http://www.no-bully.com/
http://www.focusas.com/Bullying.html
http://www.nea.org/schoolsafety/bullyingparentsrole.html

Okullarda öğrenciler arasında yaşanan akran istismarı (İngilizce; bullying) yeni bir sorun değildir. Dünyanın her ülkesinde bu sorun ile karşılaşılmaktadır. Öğrenciler arasında genellikle bir güç dengesizliği zemininde gelişen, tekrarlayıcı tarzda, isim takma, alay etme, küçük düşürme, tehdit etme, dışlama ve fiziksel zarar verme gibi çok çeşitli olumsuz davranışları kapsayan bir istismar türüdür. Akran istismarına uğrayan çocuk çoğunlukla ruhsal, akademik ve sosyal alanlarda sorunlar yaşar. Akranlarını istismar eden çocuk(lar) ise, eğer uygun müdahale edilmezse ileride davranım sorunları ve suça eğilim göstermektedir. Uzun yıllardır gelişmiş ülkelerin eğitim sistemi içinde akran istismarıyla mücadeleye yer verilmektedir. Bu alanda yapılan geniş çaplı araştırmalar sonucu akran istismarının tanımı, boyutu, ülkelere, okula ve eğitim sistemine göre farklı görünümleri, akran istismarı davranışı gösteren ve bu davranışla karşı karşıya kalan öğrencilerin özellikleri, bu davranışın kız ve erkek öğrenciler arasındaki farklı görülme şekilleri gibi birçok alanda çok değerli bulgulara ulaşılmıştır. Ne yazık ki, bu sorun ülkemizde henüz tam olarak tanımlanabilmiş dahi değildir. Bu kitabı derlemekteki amacımız okulları, öğretmenleri, okul rehberlik servislerini, velileri, öğrencileri ve çocuk ve ergen ruh sağlığı çalışanlarını bu sorunlu davranış, sonuçları, önleme ve müdahale yolları hakkında düşünmeye başlamalarına yardımcı olmaktır.

ISBN 975499272-X
9 789754 992724